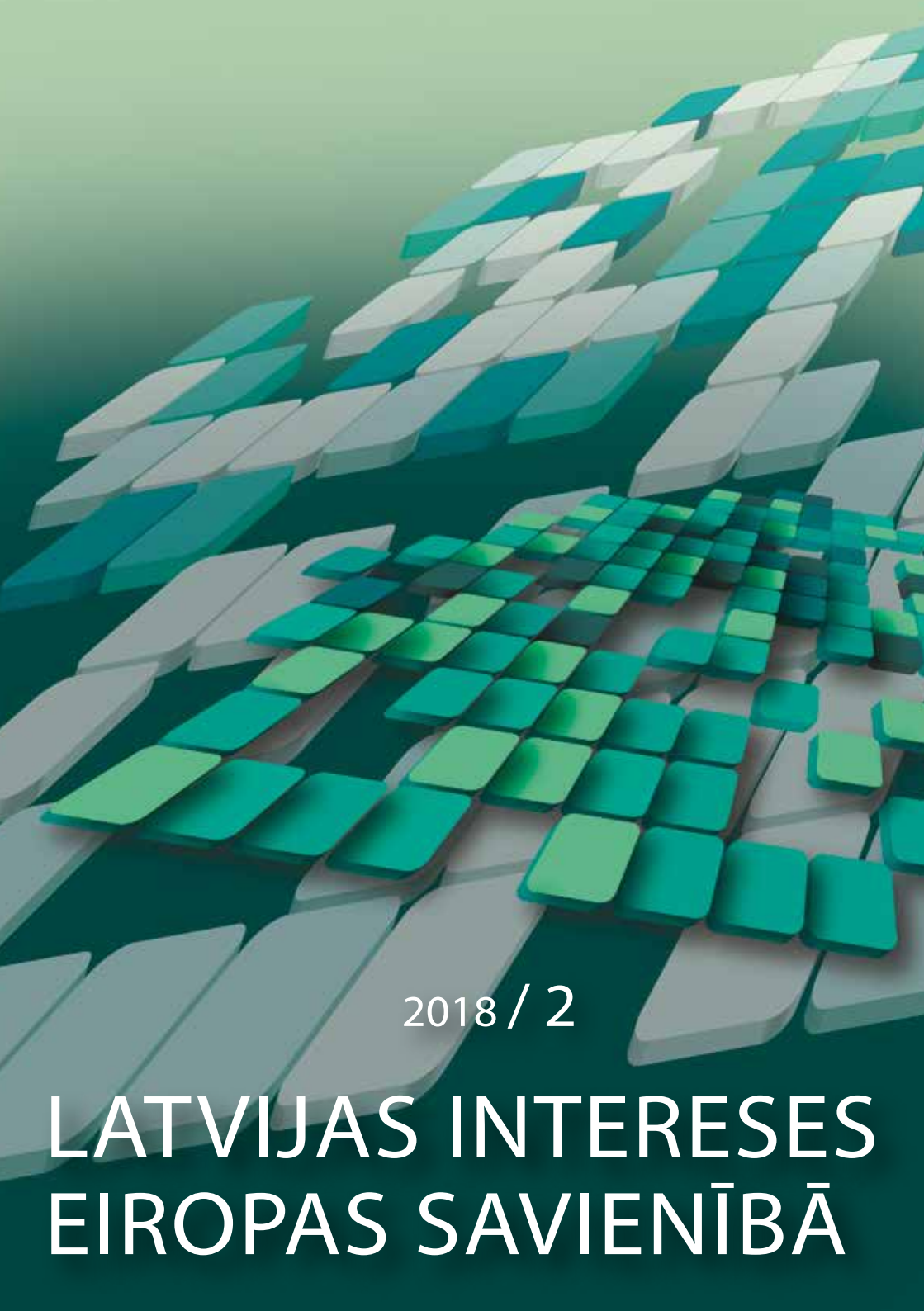

The background features a complex, three-dimensional geometric pattern. It consists of numerous rectangular and square blocks of varying heights and orientations, creating a sense of depth and movement. The color palette is primarily teal and white, with some darker teal accents. The blocks are arranged in a way that suggests a digital or architectural structure, possibly representing data or a network.

2018 / 2

LATVIJAS INTERESES EIROPAS SAVIENĪBĀ

2018/2

LATVIJAS INTERESES EIROPAS SAVIENĪBĀ

Ārlietu ministrija

LATVIJAS
POLITOLOGU BIEDRĪBA

Izdevums ir Eiropas Parlamenta Informācijas biroja īpašums.
Latvijas Politologu biedrība uzņemas atbildību par objektīva satura sagatavošanu.

Redakcijas kolēģija:

Daunis Auers (Latvijas Universitāte), Andris Gobiņš (Eiropas Kustība Latvijā),
Mindaugas Jurkynas (Vītauta Magnusa universitāte), Žaneta Ozoliņa
(Latvijas Universitāte), Fabricio Tasinari (Dānijas Starptautisko pētījumu institūts),
Bens Tonra (Dublinas Universitāte).

Zinātniskā redaktore **Žaneta Ozoliņa**

Projekta vadības grupa **Iveta Reinholde, Nora Vanaga**

Literārā redaktore **Inga Kanasta-Zabarovska**

Maketētāja **Inese Siliniece**

Māksliniece **Kristīne Plūksna**

Redakcijas kolēģijas adrese:

Latvijas Politologu biedrība

Lomonosova iela 1A, Rīga, LV-1019

Tālrunis: 67140533

e-pasts: info@politologubiedriba.lv

www.politologubiedriba.lv

Saturs

Redaktora sleja	5
I. EIROPAS SAVIENĪBAS POLITIKAS	9
Nora Vanaga. <i>OSCE: the only viable dialogue platform between the West and Russia</i>	9
Nora Vanaga. <i>A fresh breeze in NATO-EU cooperation?</i>	22
Ēriks Kristiāns Selga. <i>Double-Peripheries: Latvian national interests on the Outskirts of Europe and East and Southeast-Asia</i>	35
Jēkabs Ščipčinskis. <i>Eirāzijas Ekonomiskā savienība un Eiropas Savienība – vai tās uzskatāmas par organizāciju dvīņu māsām?</i>	50
Mārtiņš Hiršs. <i>Kā Eiropa sadzīvo ar Trampa ASV?</i>	64
Sigita Struberga. <i>Eiropas Savienība un Krievija. Vai joprojām stratēģiskās partneres?</i>	76
Imants Frederiks Ozols. <i>Latvija un Indija – vai mums ir pa ceļam?</i>	89
Andžejs Kaševskis. <i>Eiropas Savienības un Ķīnas attiecības</i>	105
II. INTERVIJA	113
Ina Strazdiņa. <i>Kanāda ir stratēģiskais partneris. Intervija ar Eiropas Savienības vēstnieku Kanādā Pēteri Ustubu</i>	113

Tukša lapa

Redaktora sleja

Vairākos žurnāla “Latvijas intereses Eiropas Savienībā” numuros esam pievērsušies Eiropas Savienības Globālās stratēģijas sagatavošanas, pieņemšanas un ieviešanas jautājumiem. Kopš 2016. gada nav pagājis pārāk laiks, tomēr šajā īsajā vēsturiskajā nogrieznī ir norisinājušies daudzi būtiski politiski notikumi, kuri visai drastiskā veidā ir mainījuši lietu kārtību starptautiskajās attiecībās. Tādēļ vēlamies piedāvāt lasītājiem ieskatu vairākos tematos, kas atklāj daudzos izaicinājumus, ar kuriem dalībvalstīm būs jāsaskaras tuvākajos gados un uz kuriem ES Globālā stratēģija ne vienmēr sniedz atbildes. Taču, neatkarīgi no šī stratēģiskā dokumenta, dalībvalstīm būs jāmeklē atbildes un risinājumi daudzajiem šodienas un nākotnes izaicinājumiem.

Kopš 2003. gada diskusijās par ES lomu pasaules politikā uzsvars tiek likts uz tā saukto efektīvo multilaterālismu, akcentējot Savienības paļaušanos uz starptautisko kārtību, kurā valstis starptautisko organizāciju ietvaros vienojas par spēles noteikumiem, un kurus pašas konsekvēnti ievēro. Paļaušanās uz starptautiskajām organizācijām un to savstarpējo sadarbību ir bijis viens no dominējošajiem principiem, uz kuriem balstījusies ES ārpolitika. Taču pēdējo gadu laikā līdz ar ASV izstāšanos no vairākiem starptautiskiem līgumiem, Lielbritānijas izstāšanos no ES, Krievijas noraidošo attieksmi pret starptautiskajām saistībām aktuāls kļūst jautājums – kas notiek dažādu organizāciju iekšienē un kāds ir to attiecību raksturs, kas ietekmē attiecības ar ES.

Žurnālā ir iekļauti vairāki raksti, kuros apskatītas starptautisko organizāciju un ES sadarbības perspektīvas. Nora Vanaga pievērš uzmanību Eiropas Drošības un sadarbības organizācijai (EDSO), kuras loma pieaugusi kopš Krievijas agresīvās ārpolitikas Ukrainā. Autore atzīmē, ka netiek pietiekami analizēts tas, kāda ir EDSO loma ne tikai Ukrainas konflikta noregulējumā, bet arī dialogā starp Rietumiem un Krieviju. Tā kā EDSO ir platforma, kurā tiek strādāts pie dažādām bruņojuma kontroles iniciatīvām, kas var ietekmēt drošību ES un arī Baltijas jūras reģionā, ir svarīgi sekot līdzi šajā organizācijā notiekošajam. Otra Eiropas drošībai nozīmīga organizācija ir NATO. Attiecības starp abām institūcijām nav vienkāršas jau kopš aukstā kara

beigām. Tomēr Krievijas agresija Ukrainā, situācijas pasliktināšanās Eiropas dienvidos un Tuvajos Austrumos un citi apstākļi ir veicinājuši ES un NATO sadarbības atjaunošanos. Nora Vanaga akcentē, ka pēdējo divu gadu laikā ir tikušas formulētas jaunas politikas iniciatīvas, tomēr vēl nav skaidrs, kāds būs to ieviešanas temps un ietekme uz drošības situāciju Eiropā.

Savukārt divi raksti ir veltīti mazāk pētītām un apzinātām organizācijām, tādām kā ASEAN un Eirāzijas Ekonomiskā savienība (EES). Ēriks Selga atgādina, ka ES Globālajā stratēģijā daudz uzmanības ir veltīts reģionālajām arhitektūrām un Āzijā notiekošajam. ES pēdējo desmit gadu laikā aktīvi strādā pie savu politiku formulēšanas gan attiecībā uz reģionālajām organizācijām, tādām kā ASEAN un Šanhajas sadarbības organizācija, gan valstu grupām, piemēram, Centrālāziju, tomēr jāsecina, ka ES uzmanība šajā ģeogrāfiskajā telpā nav noturīga un dažubrīd nespēj sekot līdzi dinamiskajam tempam un sarežģītajiem attiecību likločiem šajā reģionā, tādējādi apgrūtinot ES Globālās stratēģijas ieviešanu. Turklāt ES ir grūti pretstatīt savu varas potenciālu Ķīnas ģeopolitiskajām interesēm. Jēkabs Ščipčinskis pievēršas Eirāzijas Ekonomiskajai savienībai, kura atspoguļo Krievijas ģeopolitiskās intereses, kas saistītas ar konkurējoša integrācijas projekta izveidošanu iepretī ES. Autors salīdzina EES un ES institucionālo uzbūvi un secina, ka tās var uzskatīt par dvīņu māsām. Savukārt izanalizējot integrācijas saturu un progresu pēc tās izveides, nonāk pie pretēja secinājuma – sadarbība valstu starpā nav būtiski pieaugusi, bet politiskā spriedze pieaugusi.

Otra žurnālā iekļauto rakstu grupa pievēršas valstīm, ar kurām ES ir ilgstošas sadarbības attiecības un kuras pat ir sauktas par stratēģiskiem partneriem, piemēram, ASV un Krievija. Šo rakstu sēriju aizsāk Mārtiņš Hiršs, kurš apskata izmaiņas ASV ārpolitikā kopš Donalda Trampa kļūšanas par valsts prezidentu. Drošības un aizsardzības jomā ir saglabājusies pozitīva dinamika par spīti Trampa pastāvīgajai kritikai par ES militārajām spējām un NATO vājumu. Taču ekonomiskajās attiecībās parādījušās negatīvas tendences, kuras ietekmē Trampa izvēlētā unilaterālisma pieeja ārpolitikai. Sigita Struberga analizē ES un Krievijas attiecības, kuras ir iegājušas sarežģītā posmā abpusējo sankciju dēļ. Autore secina, “ka ES un Krievijas attiecības nav iespējams raksturot kā stratēģisko partnerību, un iespēja, ka situācija varētu mainīties tuvākajā laikā, ir neliela”. Imants Frederiks Ozols pievēršas tādas reģionālas lielvaras kā Indija analīzei, akcentējot tās straujos ekonomiskās izaugsmes tempus pēdējo gadu laikā. Autors norāda, ka Indijas

paradokss slēpjas apstākļi, ka tā ir lielākā demokrātija pasaulē, kura diemžēl nav spējusi izveidot efektīvu pārvaldes reformu, un tas apgrūtina attiecību veidošanu ar Rietumu partneriem, tajā skaitā ES. Zīmīgi, ka Lielbritānijas izstāšanās no ES padarīs Indiju par vienu no Apvienotās Karalistes ekonomiskās intereses objektiem. Andžejs Kaševskis, savukārt, analizē ES un Ķīnas attiecības. Autors novērtē, ka abu valstu sadarbībai ir pozitīva bilance politikas, ekonomikas, kultūras un citās jomās. Tomēr, pastāvot atšķirībām skatījumos uz dažādiem jautājumiem, būtu nepieciešama precīzāka sadarbības jomu noteikšana un koncentrēšanās uz savstarpēji izdevīgu sadarbības projektu īstenošanu. Kaševskis uzsver, ka abu pušu attiecībās pastāv politiskās uzticības trūkums, bet tajā pašā laikā ir izkristalizējušās kopīgās intereses – tādas kā “protekcionisma mazināšana un starptautisko institūciju, piemēram, ANO, PTO un G20 stiprināšana”.

Žurnālā publicētā intervija pievēršas ES partnerim Kanādai. ES vēstnieks Kanādā ir bijušais Latvijas diplomāts Pēteris Ustubs. Laikā, kad ASV atteicās no TTIP (Transatlantiskās tirdzniecības un investīciju partnerības līgums) parakstīšanas, Kanāda spēra pretēju soli un ne tikai parakstīja, bet arī ratificēja Eiropas Savienības un Kanādas tirdzniecības līgumu jeb CETA. Ustubs norāda, ka gada laikā ES eksports uz Kanādu ir pieaudzis par aptuveni 7,1 procentu. Lai novērtētu CETA darbību pilnībā, ir nepieciešams laiks.

ES partneru analīzei veltītais rakstu apkopojums žurnālā nav paredzēts vienīgi partneru pozīciju atspoguļošanai. Šī analīze veikta galvenokārt tādēļ, lai Latvijai būtu iespēja daudz precīzāk un argumentētāk paust savu nostāju gan ES kopējā ietvarā, gan divpusējās attiecībās.

Žaneta Ozoliņa, LU profesore,

žurnāla “Latvijas intereses Eiropas Savienībā” zinātniskā redaktore

Tukša lapa

I

EIROPAS SAVIENĪBAS POLITIKAS

**OSCE: the only viable dialogue platform
between the West and Russia****Nora Vanaga, *Dr.sc.pol.*,**

The Centre for Security and Strategic Research,
National Defence Academy of Latvia

After the beginning of the Ukraine crisis public, academic and expert discussions have been preoccupied with the Western contra-activities against Russia, mainly through international platforms such as the European Union (EU) and NATO. At the same time deeds of the organization, that is directly involved in the resolution of Ukraine crisis and serves as the only platform where parties from both sides regularly meet, the Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE) does not receive attention. Especially important would be to follow the ongoing discussion about new initiatives in the realm of arms control, that directly would affect the Baltic region as well. Therefore the aim of this short article is to discuss initiatives within OSCE that are directed at developing a dialogue between Russia and the West.

Keywords: arms control, dialouge, OSCE, Russia, the West, Ukraine.

Lai gan publiskajā telpā liela uzmanība tiek pievērsta Rietumu valstu darbībām caur NATO un Eiropas Savienības platformu kā pretreakcija Krievijas agresīvajai ārpolitikai, netiek pietiekami atspoguļotas aktivitātes, kuras norisinās Eiropas Drošības un sadarbības organizācijas (EDSO) ietvaros un kuras ir vērstas ne tikai uz Ukrainas konflikta noregulēšanu, bet arī uz dialoga starp Rietumiem un Krieviju veidošanu. Īpaši svarīgi būtu

sekot jaunajām iniciatīvām bruņojuma kontroles jomā, kas var eventuāli skart arī Baltijas valstu reģionu. Līdz ar to šī raksta mērķis ir raksturot EDSO dialoga ar Krieviju aktivitātes un to potenciālo ietekmi uz Baltijas valstu reģionu.

Atslēgvārdi: bruņojuma kontrole, dialogs, EDSO, Krievija, Rietumi, Ukraina.

OSCE before Ukraine crisis

OSCE was founded in 1973 and was most influential during the 80s and 90s when after tough diplomatic negotiations the fundamentals for arms control in Europe were laid. The main arms control agreements were Vienna Document (1992) that foresees exchange and verification of comprehensive information about armed forces and military activities, and implementation of confidence and security-building measures. The Conventional Armed Forces in Europe Treaty (CFE) (1990) is considered a cornerstone of European security. Its primary goal was to decrease the Soviet Union's quantitative advantage in conventional weapons in Europe by setting limits on the number of tanks, heavy artillery, armored combat vehicles, combat aircraft, and other arms that NATO and the Warsaw Pact countries could deploy in Europe. After the collapse of the Soviet Union, the CFE treaty still served as a useful tool to limit weapons and the opportunity to conduct inspections.¹ The Open Skies Treaty (2001) that covers 34 OSCE countries allows the parties to conduct unarmed aerial surveillance flights over the entire territory of its participants and making photos of military objects and infrastructure for information gathering purposes. The involved parties have equal yearly quotas of overflights and the information gathered during the flight the respective country must make available to all treaty parties. The success of OSCE was the fact that these treaties indeed provided an unprecedented degree of transparency and helped to build political trust among OSCE members.

Nevertheless, during the 2000s gradually OSCE started to lose its relevance and influence in Europe's security architecture. Discussions arose among experts about the usefulness of the organization and its inability to

¹ Kimball, D. (2012). The Conventional Armed Forces in Europe (CFE) Treaty and the Adapted CFE Treaty at a Glance. *Fact Sheets & Briefs*. Arms Control Association. Retrieved (01.10.2018) from: <https://www.armscontrol.org/factsheet/cfe>

adapt to the new security environment. The label “the sleeping beauty” was attached to OSCE by Pal Dunay in his article published in 2005. He argued that OSCE who has three main dimensions – (1) economic dimension that covers environmental, transport and energy security issues, (2) humanitarian dimension, that promotes human rights, democratic values, and good governance, and (3) political, military dimension, that focuses on arms control and confidence building measures – has lost its relevance in the political and military dimension and thus awaits for the “magical kiss” to be waken up and be useful again.²

The main reason why OSCE lost its influence in political military discussions within Europe was its inability to adapt to a new security environment that embraced new forms of threats such as terrorism (and later also cyber) with transnational character reaching far beyond Europe’s territory. Besides the Balkan crisis during the 90s in Europe, there was no topical conventional threat, and European states enjoyed a “peace dividend”. After 9/11 attacks in New York and up until today terrorism has taken a prominent place. In the toolbox of OSCE there were no tools aimed at addressing new threats because it was formed to address traditional conventional threats. OSCE failed to elaborate these new instruments, instead it continued to be active in humanitarian dimension (mainly monitoring elections in weak democracies or authoritarian regimes such as Tajikistan, Kirgizstan, Albania, Azerbaijan, Mongolia, and others) and within political military dimension OSCE focuses on monitoring the “frozen conflicts” in Europe’s neighbourhood – Transnistria, South Ossetia and Abkhazia and Nagorno-Karabakh. These OSCE activities did not bring any significant results and soon the organization lost its relevance in the eyes of member states and policymakers.

OSCE’s renaissance after the beginning of Ukraine crisis

War in Ukraine brought new tasks to work on to all three of the most important international organizations in Europe – the EU, NATO, and OSCE. After closing mission in Afghanistan, a question also arose about the relevance of NATO. So for the Alliance, it was a fundamental shift from

² Dunay, Pal. (2005). The OSCE’s Sleeping Beauty: The Politico-Military Dimension Waits for the Magic Kiss. *OSCE Yearbook*.

focusing on the out-of-area operations to collective defence. For OSCE it was undoubtedly a renaissance, mainly because of two reasons. First, because of its unique status of a wide spectrum of member states (57 altogether), including Russia. Therefore, it was the only international organization that Russia permitted to be present in the conflict area. OSCE Special Monitoring Mission to Ukraine was deployed already in March of 2014 and is responsible for observing and reporting impartially and objectively about the situation in the Eastern part of the country, by stating facts in response to specific incidents. Its main reference document is Minsk II agreement, monitoring the progress of the implementing the agreement. It consists of unarmed civilians who are present on the ground 24/7 who engages daily with authorities at all levels, as well as civil society, ethnic and religious groups and local communities to facilitate dialogue.³

Despite good intentions, the mission is not regarded as successful, because the mandate of the mission does not let OSCE seriously facilitate the resolution of the conflict- outbreaks of violence and breaches of Minsk II are regular occurrences. At the same time member states are unable to come up with a better mandate as Russia blocks any such initiative. Any other international organization such as EU and NATO are also reluctant to get involve earnestly due to political reasons. Therefore, OSCE stays the only one to be on the ground. That in return through regular reporting systems they promote awareness of the situation and participants of the mission can report back to capitals, providing valuable intelligence information. Thus, one can conclude that having an OSCE mission on the ground is certainly better than nothing because objective information is vital to have in times when Russia is conducting regular disinformation campaigns.

The second reason for regaining its relevance is the fact that OSCE has a long record for serving as a dialogue platform between Russia and the West. During its presidency in OSCE 2016, Germany lead by Frank-Walter Steinmeier advocated for the necessity to seek options to establish a dialogue with Russia, coming up with the Structured Dialogue. This initiative was and still is part of Germany's dual-track diplomacy towards Russia: to keep a firm hold on sanctions against Russia if Minsk II is still violated but

³ OSCE Special Monitoring Mission to Ukraine. Mandate. Retrieved (01.10.2018) from: <https://www.osce.org/special-monitoring-mission-to-ukraine/mandate>

simultaneously seeking options on dialogue. For Germany, the rational to have a dialogue with Russia hides in a conviction that there is a broad range of common interests' relations between Europe and Russia. Consequently, Germany seeks to find the right balance: on the one hand, it wants to contain the country which has damaged European security. On the other hand, Germany intends to engage in dialogue addressing issues of mutual concern (like the Iran deal), and to maintain certain crisis stability and predictability in Europe.⁴ An additional argument is to reduce raising militarization of the Baltic Sea region and from this process diverting tensions.

There are 15 OSCE member states that have joined the Structured Dialogue – France, Italy, Austria, Belgium, Switzerland, Spain, the Netherlands, Norway, Romania, Sweden, Slovakia, Bulgaria, and Portugal. The aim is to guide discussions in a constructive manner, but so far only a few initiatives have been formulated: (1) the modernization process of the Vienna Document; (2) the idea of applying a sub-regional arms control regulation for the Baltic region; (3) the need to have a risk and incident regulation in the Baltics in order to avoid unintended escalation, and (4) mapping-exercises which are being held in order to increase transparency. During the German presidency and following the Austrian the first step was to acknowledge and compare their perceptions of the threat. That logically did not bring any results because the Northern and Eastern Europe states clearly pointed out Russia as their primary national threat. Russia in its return named NATO activities in the Baltic Sea as a threat to national security. Thus, the next step was to start discussions about the challenges that face the existing arms control regime.

Over the last three years, the OSCE has been struggling to keep the Conventional Armed Forces in Europe Treaty alive, which is already partly dysfunctional. Russia, which suspended its participation in the CFE Treaty in 2007 is criticizing these attempts and advocating the opening of discussions for new regulation. Logically, the bulk of the OSCE members do not welcome these discussions in an environment of high distrust and instead support initiatives for modernizing the Vienna Document. The need to modernize the Vienna Document is the focus of OSCE discussion already before the

⁴ Major C., Molling C. (2018). Germany: Rediscovering Collective Defence, Relearning Deterrence, Redefining its Role in European Defence. In: *Deterring Russia in Europe: Defence Strategies for Neighbouring States*. N. Vanaga, T. Rostoks (eds.). Routledge, p. 242.

Ukraine crisis. It stems from the existence of new military capabilities, including the use of unmanned aerial vehicles and to take into account smaller amounts of military forces and equipment with more powerful capabilities. An update is also needed to fill in the gaps that have been encountered in past usage of the document, for example, to provide new ways of dealing with risk reduction through the introduction of a mechanism to investigate facts after a military incident of a hazardous nature. Lastly, there are couple proposals how to strengthen confidence-building measures by (1) lowering the thresholds for notification of military activity, from existing 9000 to 5000 troops; (2) increasing the evaluation team size from 3 to 5 and also increase the duration of the evaluation to two working days; (3) reducing observation thresholds from existing 13000 to 9000 troops or 250 battle tanks.⁵

By passing the amendments, the Vienna Document would at least partly compensate for the non-functional CFE Treaty by assisting the establishment of greater transparency and serve as a stabilizing factor in times of raising tensions. However, Russia is not willing to participate in these discussions. Instead, it advocates for a new arms control regulation in Europe. That, of course, is met with considerable skepticism by OSCE member states that are feeling threatened by Russia, such as the Baltics states, Poland, Romania, and others. They in turn claim that it is impossible to start discussions about new arms control regime in a situation when there is not political trust. If the countries would fully follow the existing arms control regime, then there would already be preconditions for greater transparency and political trust. That was the main conclusion also from the international conference on arms control organized by Federal Foreign Office of Germany during the pre-election campaign in September 2017. Despite Russian critics of the existing regime and advocating for new treaties, the Western countries opposed this idea, as agreements are already exist and the parties should simply follow them.⁶

Another solution for how to deal with the growing militarization in the Baltics is to apply for this region a sub-regional regime. Historically sub-regional arms control regimes were used to such high tension regions as South

⁵ Richter, W. (2017). Return to Security Cooperation in Europe: the Stabilizing Role of Arms Control. *Deep Cuts Working Paper*. No.11, September, p. 12.

⁶ Federal Foreign Office. "Making Conventional Arms Control fit for the 21st Century". International Conference, 6-7 September, 2017.

Caucuses, Balkans and Georgia. Although this initiative has been in the air within OSCE expert community for three years, there is next to no information about what kind of arms control restrictions it would mean for the Baltic region. Dr. Wolfgang Richter who is one of the most prominent German arms control experts is among few ones who has formulated his view what the sub-regional arms control for the Baltic region should look like. First, following the NATO-Russia Founding act, both sides – countries of the Baltic region and Russia – should confirm their commitment not to station substantial combat forces in the Baltic States, the Kaliningrad and Pskov Oblasts. It is important to emphasize that the existing NATO's deployment of multinational battalions according to arms control experts is not perceived as a "substantial combat force" and therefore the Founding Act is not violated. At the same time, both sides should not be prevented to improve their rapid reaction capabilities of the forces and conduct military exercises.⁷

Second, such an agreement would also foresee that exercises in the region, primarily those close to the border, are conducted under strict transparency through early notification and observation. Third, the observation flights under The Open Skies Treaty should be increased in the region and if necessary given additional flight quotas, thus increasing transparency. Fourth, it is highly relevant to establish an Incident and Response Mechanisms to avoid miscalculations and escalation. Direct military-to-military communication in this context is highly necessary.⁸ For patrol flights, a five-mile distance from international borders in the Baltic region and beyond should be maintained and mutually agreed upon. Fifth, considering the reason for the militarization of the Baltic region, Russia should address fears of the Baltic states by convincing that it has no intention to interfere in their internal affairs.⁹

⁷ Richter, W. (2016). Sub-regional arms control for the Baltics: What is desirable? What is feasible? *Deep Cuts Working Paper*. No.8, June, pp. 13-14.

⁸ The downing of a Russian ground attack fighter SU-24 by a Turkish F-16 jet fighter on 24 November 2015 close to the Turkish-Syrian border demonstrated the dangers of unintended escalation. Nevertheless, both sides kept restraint, activated military and political communication channels and deescalated the situation. The case showed that even rare occasions of dangerous encounters give reason to take international action in order to avoid escalation in a crisis that is laden with high vigilance, nervousness and preparedness to react. Considering the vague regulation in the air and the high tensions in the Baltic region, this issue is considered at very important to address.

⁹ Richter, W. (2016). Sub-regional arms control for the Baltics: What is desirable? What is feasible? *Deep Cuts Working Paper*. No.8, June, pp. 13-14.

Even with a quick glance on these proposals, it becomes clear that it would be in the interests of the Baltic states to have such a sub-regional regime because it would restrict Russia's military build-up in its Western Military District and open it for unprecedented transparency. Ironically, it is not Russia that primarily objects to the idea of the sub-regional regime, but the Baltic States. The main reason for that is the lack of understanding that arms control can function as a stabilizing instrument, decrease unintended escalation and even serve in their national interests to restrict Russia's military build-up and activities in the region. Additionally, there is high political distrust between the Baltic states and Russia, that makes it impossible to have any constructive communication both at political and military levels to negotiate anything. The Baltic states keep arguing that existing arms control regime is sufficient enough and also covers the Baltic region, Russia needs to follow existing agreements, and tensions would decrease. Another critique about a possible sub-regional regime is that it is too focused on the physical territory and does not address the long distance high-precision missiles that, being deployed in Russia's mainland, can easily target the Baltics states.

Thus, so far the Baltic states are stubbornly sticking to these contra arguments and using all instruments available to block this initiative. That is a considerable difference from the historical examples of sub-regional regimes when the affected countries did not have a voice internationally, and they just needed to accept what the big powers (Russia and the leading Western countries) in the region have negotiated. The Baltics states are members of EU, NATO, and OSCE, so they are not to be forced into accepting any arms control regulation without national consent.

As a result, the sub-regional arms control initiative is destined to fail. OSCE itself is also not helpful to change the situation because it has not come up with concrete proposals that this initiative embraces. Also, so far it has failed to communicate with national capitals of the Baltic states to try to explain to them what the sub-regional arms control would entail and that it would be in their national security interests.

Lastly, the mapping-exercise is considered as another small step to increase transparency. That was the only tangible result from the Austrian presidency in 2017. It foresees to conduct exercises regularly where each country shows on the map the location of military units, the size of troops, military equipment, etc. Although initially, the most sceptical countries such

as the Baltics and Poland were against this initiative, they were encouraged by NATO to participate because generally none of the NATO member countries has anything to hide. Instead, it would be very interesting to see the facts and numbers the Russian side is showing. After the first results of this exercise, experts argue that this gives at least some positive results, in the sense of exchanging information. There are more critical voices that emphasize the problem of verification of presented facts and numbers by Russia.

Summing up, initiatives to decrease raising militarization of the Baltic region circulate from one discussion to another, but no progress has been made, because it seems that, so far, none of the parties, NATO and the Baltics on the one side, and Russia on the other hand, are seriously interested in these ideas. The essential preconditions for negotiations are lacking. Therefore, rightly, OSCE officials complain that every-week meetings at Hofburg in Vienna end with no tangible results as neither side is interested in the dialogue. This is despite arguments from countries such as Germany who believe in the necessity of dialogue with Russia stating that there must be some common interests upon which dialogue could be built.

Possible “Islands of Cooperation”

According to OSCE the dialogue to negotiate the previously mentioned initiatives needs to start at some point, where both parties have some common interests, and that would serve as a positive forward pushing factor. Within OSCE they are informally called “islands of cooperation”, which so far could be (1) generally the relations between deterrence and arms control; (2) nuclear arms control negotiations; and (3) new military technologies.

One crucial lesson from the past, however, is that arms control and, more generally, dialogue and cooperation, are possible even in times of severe political tensions if the opposing sides have an overarching and shared interest in avoiding open military conflict. One such interest might derive from the currently dominating security concept of nuclear deterrence between NATO member States and Russia. Nuclear, and by implication conventional, deterrence aims at preventing large-scale conflict. However, deterrence relationships are not necessarily stable, as the Cold War has proven. At times, they can undergo periods of instability if one or both sides enter into a security dilemma of mutually reinforcing the perception of

insecurity. In such circumstances, deterrence can lead to misunderstandings and a costly arms race. This is where arms control efforts might come into play, ideally helping to stabilize deterrence relationships by providing for a modicum of mutually defined transparency and predictability. Toward that end, deterrence can help to enable dialogue and cooperation. However, at the same time, deterrence can impede cooperation as it might work to prolong mutual mistrust and over-reliance on one's own military capabilities at the expense of dialogue.

So far the existing NATO's deterrence strategy towards Russia does not allow it to have a place for dialogue. The concept of deterrence formally made its way back onto NATO's agenda during the Warsaw Summit in 2016. At first glance, the deterrence posture was supposed to consist of an appropriate combination of conventional, nuclear and missile defence capabilities. This would incline one to think that NATO, in addition to its extended deterrence efforts, is also prepared to conduct deterrence by punishment through nuclear and deep strike capabilities, the same as during the Cold War period. Yet, the alliance's public communication and the policies launched after the summit reveal that NATO has retained its focus on strengthening its conventional deterrence posture, addressing the shortcomings of extended deterrence. In order to claim that it had a credible conventional deterrence posture, the alliance needed to have troops present in the Baltics.

The main hurdle for policy-makers before the Warsaw Summit was how to provide forward deployment without breaking the existing arms control architecture of Europe. The alliance's commitment to the NATO-Russia Founding Act of 1997 provided for it not to have a 'substantial combat force' stationed in the East. The compromise that NATO formulated was military weak, but politically strong. It would move from the rotational deployment of units for exercises and signal the Enhanced Forward Presence (EFP) of nominal combat units, which would be stationed on continuous presence, based on rotational deployments. The four battalion-sized battlegroups are built around a single lead nation for each of the three Baltic states, plus Poland. The United Kingdom (UK) is responsible for Estonia, Canada sends troops to Latvia, and Germany covers Lithuania. The US battalion is based in Poland. These four nations provide the core of the battalions while the specific multinational composition and the mechanism for force generation

differs between the framework nations. This decision and the progress of its implementation silenced those critical voices that were sceptical about the political unity of the alliance. Yet, from a military point of view, the pillars of NATO's conventional deterrence posture, such as rapid reaction and follow-on forces and EFP still face numerous shortcomings.

Thus, the assessment of NATO's deterrence posture, formulated during the Warsaw Summit, provides for a contradictory picture. The strength of the posture is in the strong gesture of political solidarity through deployment of a multi-national forward presence, where the majority of the alliance's member states are represented. This gives a strong signal about NATO's political cohesion. The existing posture cannot seriously be considered as provocative to Russia either. The weak point in the deterrence posture lies in the very fact that this posture has minor military weight. Unlike the Cold War period, the deterrence messaging is purely defensive by its nature, repeating continually that NATO will defend its allies, but the lack of reference to nuclear and deep strike capabilities, makes this message less credible. Thus, NATO is speaking from defensive positions when compared to Russia's offensive communication style about its conventional, nuclear and missile capabilities. On the one hand, this indicates that there is ambiguity within NATO about Russia's intentions and the kind of threat it poses. Is Russia really an adversary in a political and military sense? During the Cold War, there were two mutually conflicting ideological blocks and the intentions of each side were clear. A strong and robust deterrence strategy provided predictability and stability. On the other hand, the aim of the alliance is most likely to have a less robust military deterrence posture so as not to cut all channels of dialogue with Russia and thus to have a less escalatory environment in the Baltic Sea region.

Therefore, NATO has so far been conducting political deterrence instead of military and for now it looks as if it has not helped improve political dialogue with Russia or lead closer to negotiations on arms control. Perhaps those who say that with Russia it is possible to negotiate only from the strongest positions may turn out to be right. As a Former Head of the Delegation of the Russian Federation to the Vienna Talks on Military Security and Arms Control Vladislav Chernov pointed out- the Soviet Union entered into negotiations on arms control when there was a stark arms race or when one

of the parties was in trouble. There is no interest for a country in bargaining if it feels strong and confident.¹⁰

The second common interest point could be the future of nuclear arms control. Faith in the Strategic Arms Reduction Treaty (New START 2011) is not evident at the moment, as it will expire in February 2021 and no discussions have commenced yet between the US and Russia. The US-Russia summit in Helsinki in July 2018 raised high hopes that both parties would at least launch negotiations about a New START agreement, but nothing concrete was discussed. The agreement can be extended by the two presidents without further action in their national parliaments. If nothing has been agreed by then, it may be that there will be no legally binding restrictions on the nuclear strategic arsenal in 2021, for the first time since 1972.¹¹

Lastly, the third “island of cooperation” might be new military technologies – weapon systems and military capabilities – that fall under no regulation. They are in a so called ‘grey zone’. Among them, there are: (1) new generation air defence systems, such as Russian S-400 which sooner or later will force both the US and Russia to negotiate about rules about the deployment of this strategically important weapon.; (2) unmanned systems – air, ground and naval – have gained their popularity among state and nonstate actors. Unmanned air vehicles are already widely used and the swarming technology developed right now will give them unprecedented scope. Unmanned ground vehicles for logistical and offensive purposes are becoming increasingly popular. Additionally, unmanned drone submarines are being developed, especially in Asia; (3) Artificial intelligence systems that can act automatically and have very sophisticated self-learning system. Already used by bulk of the developed countries- very popular in the US and China, while Russia also put is a one of its priorities; (4) offensive cyber capabilities, that are already acknowledged by a majority of states as a very topical threat because of the vulnerability of nowadays digitalized economies; (5) Space capabilities- for instance, the US highest military officials are already convinced that China would be using its space capabilities at first

¹⁰ Seminar “Arms Control Dialogue in the OSCE Area”. Organized by VCDNP, Vienna, April 13, 2018.

¹¹ Countryman, T.M., Reif, K.A., Kimball, D.G. (2018). Can Trump and Putin Head Off a New Nuclear Arms Race? *Issue Brief*, Arms Control Association, Vol. 10, Issue 8.

hand if it decides to attack the US.¹² Although new military technologies might be of common interest between the West and Russia, arms control experts have already been complaining about how challenging it would be to elaborate a specific regulation, to limit these arms and to verify.

Conclusions

Indisputably the OSCE can be regarded as the most appropriate multi-lateral platform for building dialogue between the West and Russia. Despite the German initiative that foresees many sub-initiatives with an aim to establish a dialogue with Russia in the post-Ukraine geopolitical situation, it faces political reluctance on both sides. On the West part, there is high levels of political distrust. Additionally, for the Baltic states, it is also a lack of understanding that regional arms controls can play in the interests of their national security. On the Russian part, there is a stubborn position to reject the existing arms control regulation while arguing for the necessity to negotiate new agreements. As a result, there is growing militarization in the Baltic region that might lead to unintended escalation.

As a potential way out from the existing stalemate common interests with Russia are considered. Among those are the logical relationship between the deterrence and the arms control. Historically deterrence has always existed alongside arms control, therefore for some experts, there is a conviction that policy-makers could follow the Cold War experience when both phenomena co-existed and supplemented each other. A more practical linking of common interests could be discussions on the future of nuclear arms control and the new military technologies. Still, there is a long way to go till any of these points will start to materialize and even more doubtful as to whether they will also lead to dialogue on other issues such as the Baltic region and Ukraine.

¹² For instance, see: Allison, G. (2017). *Destined for War. Can America and China Escape Thucydides's Trap?* Boston, New York: Houghton Mifflin Harcourt.

A fresh breeze in NATO-EU cooperation?

Nora Vanaga, *Dr.sc.pol.*,

The Centre for Security and Strategic Research,
National Defence Academy of Latvia

Soon after establishing political and institutional ties between the European Union (EU) and NATO in 2003, cooperation between the two organizations became very complicated and froze for more than a decade. The reasons for that have been the numerous political obstacles and lack of political will among the EU member states to take European defence policy seriously. Thus, only after Russia's aggression in Ukraine, worsening the situation in Europe's South and the Middle East, the United Kingdom leaving EU (Brexit) and ambiguous leadership of Donald Trump have given the necessary preconditions to restart the EU-NATO cooperation in a meaningful manner. Within the last two years, there have been new policy initiatives formulated to boost collaboration. The aim of this article is to analyze these initiatives and the likeliness of their success. The article concludes that even considering the practical orientation of new initiatives and the existing overall political support for them perceivable at first glance there is a high chance that the past troubles of EU-NATO cooperation might drag them down. If these policy initiatives give practical results and only then the EU-NATO cooperation can gain substantial character in a longer perspective.

Keywords: EU-NATO cooperation, new threats, military capabilities.

Drīz vien pēc politisko un institucionālo saišu izveidošanās starp Eiropas Savienību (ES) un NATO 2003. gadā attiecības starp abām organizācijām sarežģījās un piedzīvoja sasulumu uz vairāk nekā desmitgadi. Tam iemesls bija politiskie šķēršļi un pašu ES dalībvalstu politiskās gribas trūkums uztvert ES aizsardzības politiku nopietni. Tādējādi tikai Krievijas agresija Ukrainā, situācijas pasliktināšanās Eiropas dienvidos un Tuvajos Austrumos, Apvienotās Karalistes izstāšanās no ES un pretrunīgā Donalda Trampa līderība ir radījusi nepieciešamos priekšnoteikumus, lai nozīmīgā

veidā restartētu ES un NATO sadarbību. Pēdējo divu gadu laikā ir tikušas formulētas jaunas politikas iniciatīvas, lai pozitīvi virzītu uz priekšu sadarbību. Šī raksta mērķis ir analizēt šīs iniciatīvas un to izdošanās varbūtību. Rakstā tiek secināts, ka, neraugoties uz vispārēju politisko atbalstu, pastāv liela varbūtība, ka ES un NATO sadarbības pagātnes problēmas var šīs iniciatīvas izgaist. Tikai tajā gadījumā, ja tuvāko gadu laikā tās dos pozitīvus rezultātus, var cerēt, ka ES un NATO sadarbība tiešām iegūs noturīgāku saturu ilgākā laika perspektīvā.

Atslēgvārdi: ES-NATO sadarbība, jauni draudi, militārās spējas.

Short overview of NATO-EU cooperation and challenges

The existing political and institutional arrangements of the EU-NATO cooperation were negotiated at the end of the 90s but were implemented in the early 2000s. In 2000 during the Cologne Summit, the European Security and Defence Policy was formulated and formal EU and NATO negotiations started. The result was the Berlin Plus package that began to function in March 2003. The Berlin Plus foresaw the usage of NATO assets and capabilities when planning and conducting EU military operations. The basic idea was – NATO had all the tools available for crisis management operations. Therefore, it is unnecessary for the EU to duplicate, especially when it comes to creating a parallel military command structure. Thus, EU, when necessary, could borrow the headquarters of the Alliance. The first chance occurred rapidly, in spring 2003 EU took over the NATO military operation in Macedonia. The next one was already in 2004 when NATO handed over the mission in Bosnia and Herzegovina. In the baseline, the command line almost remained the same – NATO Supreme Allied Commander in Europe acted as the EU Operations Commander, but the political steering was done by the EU's Political and Security Committee (PSC) and not the North Atlantic Council (NAC)¹. However, this is where the record of Berlin Plus arrangements practical implementation stops because all of the following EU military operations, mostly in Africa, were planned and conducted autonomously. It means that an EU member state that has taken the lead in the

¹ Drent, M., Henriks, R., Zandee, D. (2015). New Threats, New EU and NATO Responses. Clingendael Report, p.50.

military operation provides national headquarters that are transformed into multinational EU Operation Headquarters.

The complicated and slow decision-making process that foresaw the involvement of both organizations was a practical obstacle why not to lend NATO headquarters. The fundamental political obstacle was the accession of Cyprus in the EU. Because of the territorial dispute between Greece and Turkey over Cyprus, the latter was excluded from formal EU-NATO meeting. It was Turkey's bargain when the Berlin Plus package was passed. As a result, Cyprus could not participate in any formal NAC and PSC or EU-NATO Capability group meetings in Brussels.² That naturally blocked any option to conduct EU military operation under Berlin Plus arrangements politically.

The ambiguous position of the United States (US) regarding the EU's European Common Security and Defence Policy (CSDP) was not helpful either. On the one hand, there were critical voices in Washington about the necessity for Europeans to take more responsibility for their security and defence became more noticeable. On the other hand, there were also highly sceptical opinions about CSDP. One of the most prominent voices was former's US Defence Secretary Madeleine Albright who formulated the "three Ds". She warned that CSDP could lead to decoupling (it might threaten indivisibility of the transatlantic security), duplication (it could draw resources from NATO, developing the same military capabilities and parallel command structures) and discrimination (it could exclude NATO member states that are not EU members).³ Thus, most of the critics who read CSDP ambitions to implement comprehensive security policy and did not see the EU's will to identify clear burden-sharing principles between both organizations viewed CSDP and NATO relations as competitive.⁴ The pessimistic position of the US naturally inflicted the EU internal support for the development of CSDP. The EU member states such as the United Kingdom that viewed the US as their strategic partner or member states as the Baltic states, Poland and others that were consumers of the US security guarantees,

² Drent, M., Henriks, R., Zandee, D. (2015). New Threats, New EU and NATO Responses. Clingendael Report, p.51.

³ Koenig, N. (2018). EU-NATO Cooperation: Distinguishing Narrative from Substance. Policy Paper, Jacques Delors Institut Berlin, 20 July 2018, p. 7.

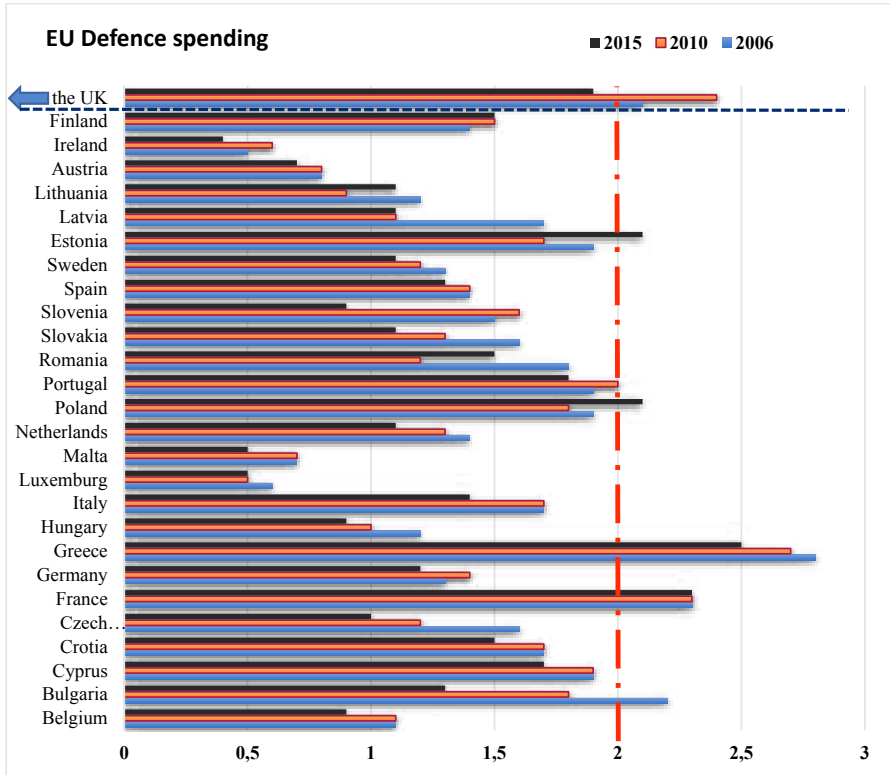
⁴ Raik, K., Jarvenpää P. (2017). A new era of EU-NATO cooperation. How to make the Best of a marriage of necessity? ICDS Report, pp. 6-7.

shared the same critical opinion and eventually became natural spoilers of the CSDP development.

That eventually led to CSDP that is strong in political documents but weak in implementation. Despite the foundation of the European Defence Agency that was responsible for the development of defence capabilities, countries limited themselves to exchanging information, but no EU military capabilities were developed. As Table nr.1 shows, in most of cases the defence sectors of EU member states were simply underfunded. Only very few countries were spending the normative two per cent from the gross domestic product (GDP). The shocks after the global financial crisis in 2008 and the existing threat perception, resulted in devastating cuts and launched reforms in the structure of the armed forces of many European countries. For instance, the initiated reforms in the armed forces of Germany in 2011 affected the performance of Bundeswehr to the extent that until today they cannot fulfil their commitment towards collective defence because of outdated arms and lack of military personnel.⁵

Smaller countries that shared NATO membership could barely fulfil their commitments towards NATO, and it was out of the question to allocate additional resources for CSDP initiatives. Hence even if countries had wanted to contribute more to the CSDP, they would not have the resources. For instance, in the case of the Baltic states, then the only meaningful way for contribution to EU defence was to participate in international military operations. Since 2000s NATO's policy was directed towards out-of-area operations, deploying forces to Afghanistan and Iraq. Accordingly, the whole defence planning and defence expenditure structure of the Baltic states were focused on participation in international operations. This also counts for Estonia, who although from the first glance has been spending close to two percent from their GDP, a lot of resources allocated to the sustainment of conscription system and the rest went to international operations. Hence for the Baltic states one more military operation, but this time under the EU auspices, would not do much harm in terms of resources.

⁵ Major, C., Moellig, C. (2019). Germany: rediscovering collective defence, relearning deterrence, redefining its role in European defence. In: *Deterring Russia in Europe: Defence Strategies for Neighbouring States*. Eds. N.Vanaga, T.Rostoks, p. 239.

Author's compilation. Source of data: SIPRI, 2018.

The EU military operations also were critically assessed. The apparent leadership of France and the fact that these operations took place in its former colonies, questioned the political legitimacy of these operations. Also, the mandate of the operations, limited with military training, clearly showed that EU's initially expressed ambitions to conduct high-intensity military operations cannot be met. Lastly, the EU Battlegroups, approved in 2004 and operational since 2007, were never deployed. The reasons for that were once again political – there was an ambiguity within the EU about the Battlegroups' tasks. Additionally, the question of resources again played a central role as the Athens mechanism foresaw the principle of the costs-where-they-fall, which means that in case of deployment of the Battlegroups

the countries involved in the particular rotation would need to cover all costs. Lastly, the shortage of military capabilities of countries involved in the rotation (usually 2-3 states in one rotation) did not permit serious considerations over their involvement in crisis management.⁶

Hence summing up the problems of EU-NATO cooperation before the big geopolitical events took place, they were primarily of political character – Cyprus issue; lack of clear burden sharing between NATO and EU, but instead a very ambitious CSDP causing high skepticism from the US; and ambiguity among EU member states about the usage of CSDP instruments, such as EU Battlegroups. These political hurdles inflicted the practical performance of CSDP – international operations with toothless mandates and development plans of existing military capabilities solely on-paper.

Strategic pushing factors

The existing strategic environment that serves as good momentum to restart the EU-NATO cooperation is formed by various events – the aggressive foreign policy of Russia, the chaos in the South and the Middle East, odious leadership of Donald Trump, the uncertainties that Brexit brings and also the deteriorating relationships between the West and Turkey. Russia's act of Crimea's annexation launched a shock wave both through the EU and NATO, but the continuing military build-up in its Western military district and usage of asymmetric warfare methods such as disinformation and cyber-attacks demanded national, regional and international responses. Suddenly, the buzzwords "hybrid warfare" and "hybrid threats" became the focus of the European security community. Additional threats originating from the continued instability in the Middle East (since 2011) exacerbated by a civil war in Syria, illegal migration flows and terrorism in both the region and across EU and NATO territories also demanded joint action by both organizations.

⁶ Vanaga, N. (2015). Challenges and Solutions for EU Battlegroup Deployment within the Existing Legal Framework. Background notes. Interparliamentary Conference for the Common Foreign and Security Policy and the Common Security and Defence Policy. Latvijas Republikas Saeima. Latvian Presidency of the Council of the European Union. 4-6 March 2015.

Beside new security challenges, the Euro-Atlantic community has also been tested by the US president Donald Trump's mercurial behaviour, not least because of the way it challenges the liberal consensus underlying both the EU and NATO, but also the transatlantic relationship more broadly. That said, the unpredictable nature of his foreign policy has potentially fuelled a new sense of responsibility and ownership among European leaders. Equally, Brexit appears to have, on the one hand, created a new dynamic within the EU shown by recent moves towards enhanced European defence cooperation. The new Franco-German alliance initiated by Emmanuel Macron, supported by Angela Merkel and lobbied by defence industry companies, is an attempt to take the lead in times of turmoil and uncertainty. The absence of a constant UK critique directed towards any launched CSDP initiative, can relieve the daily work of officials. On the other hand, the political fallout triggered by the EU-referendum in Britain has most certainly created further institutional, diplomatic, budgetary (the UK is the 2nd biggest spender on defence in Europe) and capability-related complications for the EU's CSDP, likely affecting relations with NATO as well.

What is more, 2016 and 2017 have seen a deterioration of Western ties with NATO member country Turkey. An escalating dispute with Turkey is likely to disrupt further and complicate the functional relationship between the EU and NATO and to affect key bilateral relationships between Turkey and individual member states. What is common to all these challenges is the way in which they seemingly boost European political ambitions to renew the "transatlantic bond" as it now seems the EU-NATO cooperation is more necessary than it was at one-point desirable.

Using momentum

Already in its 2016 Global strategy, the EU announced its willingness to take security issues seriously, considering the numerous challenges it is facing from all directions. The implementation of the security and defence aspects of the strategy focused on three priorities: dealing with external conflicts, strengthening the resilience of partners and protecting the Union and its citizens. The first priority foresees to strengthen EU CSDP, with a focus on crisis management, but keeping EU's focus on civilian and not high-

intensity military operations. Thus, addressing the long-year criticism about a lack of clear divisions of tasks between the two organizations. With Brexit, it was also possible to finally push for the establishment of EU's military headquarters. Considering still the current cautiousness from those member states that were concerned about the US reaction, in March 2017 the EU established the Operational Planning and Conduct Capability (intentionally not using the word "headquarters"), that would be responsible for not high-intensity military operations, but small profile missions such as military training missions.

The second priority is focused on strengthening the resilience of partners, indicating the shift in EU's neighbourhood policy – less emphasize on the export of EU's norms and values but instead an acknowledged necessity to make partner countries more capable of responding to threats and crisis. Lastly, the third one is a clear recognition that fulfilment of the defence tasks (countering terrorism, radicalisation, cyber threats, etc.) requires a division of roles and competencies between the EU and NATO. Thus at least from the EU side, there was a clear signal that the necessity to restart the EU-NATO cooperation is an integral part of its strategy.

The first tangible step was the joint declaration in 2016 during the NATO Warsaw summit, admitting that EU and NATO "need new ways of working together and a new level of ambition; because our security is interconnected; because together we can mobilize a broad range of tools to respond to the challenges we face; and because we have to make the most efficient use of resources"⁷. Both organisations set the list of tasks to be done together: (1) to enhance ability to counter hybrid threats, working on analysis, prevention, and early detection, through timely information sharing and, if possible, intelligence sharing; (2) to enhance operational cooperation including at sea, and on migration, through increased sharing of maritime situational awareness and mutual reinforcement of our activities in the Mediterranean; (3) to expand coordination on cyber in the context of operations, exercises and on education and training; (4) to develop complementary and interoperable defence capabilities; (5) to facilitate the cooperation among defence industries;

⁷ Joint declaration by the President of the European Council, the President of the European Commission, and the Secretary General of the North Atlantic Treaty Organization. 8 July 2016. Retrieved (10.10.2018.) from: https://www.nato.int/cps/ra/natohq/official_texts_133163.htm

(6) to conduct parallel and coordinated exercises.⁸ As a follow-up in December of the same year, NATO foreign ministers endorsed 42 practical measure to accelerate cooperation between the organizations in agreed areas.⁹

Another joint declaration was passed during the NATO Brussels summit July 2018, when both organizations agreed to push areas of “military mobility, counter-terrorism, strengthening resilience to chemical, biological, radiological and nuclear related risks and promoting the women peace and security agenda”¹⁰. The EU’s commitment to allocate more financial resources to security and defence, so-called the Defence Investment Pledge was especially stressed. In this way the EU tried to counter Trump’s criticism directed towards European allies, who are not willing to spend on defence.

Unlike the previous attempts to restart EU-NATO cooperation, this time there is one crucial difference about how the coordination of particular policies between two organizations is to be done. Previously many initiatives were coordinated between the capitals, unnecessarily involving the political level and always struggling with the Cyprus issue. This time the driving force is the operational level, the daily stuff at Brussels that is engaged in policy elaboration and implementation. For instance, organizing numerous informal meetings to address issues case-by-case and thus circumventing the formal formats. This way of working in recent years has turned out to be fruitful. As Kristi Raik and Pauli Jarvenpaa note,¹¹ the mentioned 42 practical measures for the EU-NATO cooperation shows that it was much easier to bring together staff working together within Brussels than to coordinate within all capitals. At the same time, they managed to provide member-state support for detailed common agenda.

⁸ Joint declaration by the President of the European Council, the President of the European Commission, and the Secretary General of the North Atlantic Treaty Organization. 8 July 2016. Retrieved (10.10.2018.) from: https://www.nato.int/cps/ra/natohq/official_texts_133163.htm.

⁹ NATO (2018). Relations with the European Union. Retrieved (10.10.2018) from: https://www.nato.int/cps/ua/natohq/topics_49217.htm

¹⁰ Joint declaration by the President of the European Council, the President of the European Commission, and the Secretary General of the North Atlantic Treaty Organization. 10 July 2018. Retrieved (10.10.2018.) from: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_156626.htm

¹¹ Raik, K., Jarvenpaa P. (2017). A new era of EU-NATO cooperation. How to make the Best of a marriage of necessity? ICDS Report, p. 11.

New facets of NATO-EU cooperation

Summarising the long list of joint actions both organizations have agreed upon, there are two main courses of action directing the cooperation. The first is how to counter the hybrid threats and also such a conventional military threat as Russia. The concept “hybrid threat” has become a buzzword within the EU and NATO, nevertheless both have operationalized it and seek to find the right solutions to counter them. The EU defines it as a “mixture of coercive and subversive activity, conventional and nonconventional methods (i.e., diplomatic, military, economic, technological), which can be used in a coordinated manner by state or non-state actors to achieve specific objectives while remaining below the threshold of formally declared warfare”¹². The Finnish initiative to establish European Centre of Excellence for Countering Hybrid Threats that aims to develop a common understanding about hybrid threats and national and international responses is a genuine example of an informal platform for EU and NATO states (so far 18 states) to discuss hybrid warfare issues.¹³ It has been running for only two years; therefore is too early to assess its contribution in countering the hybrid threats.

The second one is that EU capabilities should be focused on developing in a way that would not overlap with the existing NATO’s ones and could make the most significant contribution to the set goals. It is not an easy task for the EU. What is interesting in the EU-NATO relations since beginning is the fact that the EU is the one who needs to adjust and find the right policies on how to interact with NATO. NATO as such has always been very static and fixed in its policies, perceiving EU CSDP cautiously. Thus, also this time the EU has come with three main initiatives on how to fulfil the mentioned issues. The first one is the Permanent Structured Cooperation on Defence (PESCO), that was launched in the November of 2017 by 25 EU member states. The cooperation framework sets legally binding commitments to the participating states such as regularly increasing defence budgets in real terms and raising the share of investment expenditure to 20 percent of total defence spending. It also embraces 17 military cooperation projects that cover such

¹² The European Commission. (2016). Joint framework on countering hybrid threats – a European Union response. JOIN (2016) 18 final. Brussels, 2016.

¹³ Hybrid CoE. Retrieved (10.10.2018) from: <https://www.hybridcoe.fi/about-us/>

issues as military mobilization, European Medical Command, Cyber Rapid Response Teams, improving maritime surveillance and others.¹⁴ Unlike other former EU initiatives this is met by the Baltic states and Poland with increased interest, although these countries have traditionally been sceptical towards CSDP. The main reason for changing attitudes is the fact that they see an opportunity that PESCO can become another useful instrument to deal with Russia's military threat. Thus, for the first time, CSDP would be addressing their direct national security interests. One of the most promising projects could be the military mobilisation as it has been acknowledged within NATO as a high priority problem. NATO's rapid reaction forces face severe logistical hurdles traveling through Europe. It has become widespread knowledge that in case of crisis the land component of the reaction forces cannot move rapidly. Therefore, discussions within both NATO and EU over the possibility to create a "military Schengen"¹⁵ are taking place more often and this particular PESCO project might be the answer.

PESCOs' success will primarily depend on the allocated resources. For instance, the Baltic states after four years of restructuring and strengthening of their defence sectors are now facing the overstretch of financial resources. Thus, any financial support of the EU that could meet their gaps in defence are very much welcome. To prove that EU is taking defence seriously this time, at the end of 2016 the European Commission presented the European Defence Action Plan that foresaw to establish the European Defence Fund. Located within the EU budget, the Fund is supposed to foster joint defence research, capability development, and procurement. For the time period 2021–2027, the Commission proposed providing 4.1 billion euros for joint defence research and 8.9 billion euros to co-finance the collaborative development of prototypes.¹⁶ The initiative foresees special support to the companies

¹⁴ The Council of European Union. (11.12.2017). Defence cooperation: Council establishes Permanent Structured Cooperation (PESCO), with 25 member states participating. Retrieved (10.10.2018) from: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2017/12/11/defence-cooperation-pesco-25-member-states-participating/>

¹⁵ European Defence Agency (2017). European Defence: From Vision To Action. European Defence Matters, 12, p. 20.

¹⁶ European Commission. (30.11.2016). European Defence Action Plan: Towards a European Defence Fund. Retrieved (10.10.2018) from: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-4088_en.htm

that are located in EU member states and associated countries such as Iceland, Liechtenstein and Norway.¹⁷

Last, in May 2017 the European Council established the Coordinated Annual Review on Defence (CARD) to foster the synchronisation and adaptation of national defence planning cycles. The CARD aims to identify collaboration opportunities to address the joint military capability gaps listed in the EU's Capability Development Plan. It should also be coordinated with PESCO and European Defence Fund projects. It should be noted that this kind of plan is nothing new within CSDP. Since 2008 the European Defence Agency is "running" the Capability Development Plan, regularly updating it with the information provided by member states. The trouble with this plan is that it never got further than an exchange of information and did not reach the goal – production of new military capabilities. Therefore, if this initiative is not well coordinated with PESCO and European Defence Fund projects it will face the risk of staying as a format for exchanging information.

Conclusions

Whether the fresh breeze will develop into a permanent and long-term development of EU-NATO cooperation remains unclear. So far the EU member states have been motivated to restart the relationships despite the old obstacles. They have tried to use the window of opportunity to settle issues of headquarters and defence budgets. Additionally, with regards to international operations, the EU has clearly outlined the division of competences, limiting itself to low profile missions, for instance, military training. The geographical division of South and East is also already taking place; NATO has undoubtedly many times indicated that the instabilities in North Africa are not in their competence which leaves free hands for the EU to act.

The challenging part is related to the development of military capabilities and defence industry where competition between two organizations is next to impossible to avoid. As Raik and Jarvenpaa conclude, the member states are the ones who choose the frameworks they want to utilise for joint

¹⁷ Koenig, N. (2018). EU-NATO Cooperation: Distinguishing Narrative from Substance. Policy Paper, Jacques Delors Institut Berlin, 20 July 2018, p. 9.

capability development, just as the frameworks and purposes for using their capabilities.¹⁸ So far the preference has always gone for NATO because states for most of the time have been struggling for allocation of resources to defence and hence fulfilling their commitment to the Alliance. The EU acknowledgment for a necessity to create a defence budget is a critical step in changing this traditional course.

Nevertheless, again there needs to be a clear division of competences between the organizations and clear consensus about the capabilities that EU should develop otherwise the critique about unnecessary duplication will be present. A long coordination process that foresees the CARD discourages the assumption that this process will be productive.¹⁹ If an effective convergence between CARD and NATO Defence Planning Process will take place, then one can expect a positive outcome.

PESCO, on the other hand, gives hope that on a case-by-case basis where a “burning” need for both organizations, especially, NATO does not have a political reach to settle it, can turn out to be effective. The example of the military mobilisation project is an excellent when solely the EU has the political and economic instruments to address this issue.

Lastly, the European Defence Fund initiative in parts where it foresees to support and enhance the European defence industry can turn out to be very counterproductive when it comes to EU-NATO cooperation. As the initiative provides support only for companies in EU member states it has been perceived from the representatives of US and UK as a French-driven “Buy EUropean” policy. The most altered are the Brits, who see it as an attempt to push out their production. On the other hand, the EU representatives indicate that the US market is much more closed off than the European one.²⁰ Hence, this particular new initiative of the EU is more likely to bring negative consequences on cooperation between the two organizations.

¹⁸ Raik, K., Jarvenpaa P. (2017). A new era of EU-NATO cooperation. How to make the Best of a marriage of necessity? ICDS Report, p. 19.

¹⁹ Stabile, A., Lasconjarias, G., Sartori, P. (2018). NATO-EU Cooperation to Project Stability. Documenti IAI, No. 18, p. 15.

²⁰ Koenig, N. (2018). EU-NATO Cooperation: Distinguishing Narrative from Substance. Policy Paper, Jacques Delors Institut Berlin, 20 July 2018, p. 9.

Double-Peripheries: Latvian national interests on the Outskirts of Europe and East and Southeast-Asia

Ēriks Kristiāns Selga,

PhD Candidate, University of Hong Kong

This article investigates how Latvia can manoeuvre the European pivot towards Asia to secure its own interests in the region, in a time of rapidly expanding regional multilateralization in Asia. As the EU is the primary channel of cooperation in the regions, recent developments in the largest recipient international organizations – ASEAN and the SCO – are analysed in terms of trade, policy, and cooperation with the EU. On this base, Latvian interests in the area are tackled in depth. The contribution finds that while trade relations with countries under ASEAN are on a stable and upwards shift, relations with the SCO members require a more nuanced touch, due to Latvian interests in engaging China's "16 + 1 Cooperation" initiative, while also avoiding contention with Russia.

Keywords: 16 + 1 Cooperation, ASEAN, ASEM, Asian Regionalism, Latvia, OBOR, Silk Road, SCO, Trade with Asia.

Šajā rakstā tiek analizēts, kā Latvija var manevrēt, lai nodrošinātu savas intereses reģionā laikā, kad Eiropa ir pievērsusies sadarbībai ar Āziju, turklāt strauji paplašinās reģionālā daudzpusējā sadarbība arī Āzijā. Tā kā ES veido galveno sadarbības kanālu reģionos, nesenie notikumi lielākajās starptautiskajās organizācijās – ASEAN un SSO – tiek analizēti saistībā ar tirdzniecību, politiku un sadarbību ar ES. Pamatojoties uz šiem apstākļiem, Latvijas intereses reģionā tiek pētītas padziļināti. Var secināt, ka, lai gan tirdzniecības attiecības ar ASEAN valstīm ir stabilas un attīstās, attiecības ar SSO locekļiem prasa niansētāku pieeju, ņemot vērā Latvijas intereses, iesaistoties Ķīnas "16 + 1 sadarbības" iniciatīvā un vienlaikus izvairoties no saasinājumiem attiecībās ar Krieviju.

Atslēgvārdi: 16 + 1 sadarbība, ASEAN, ASEM, Latvija, OBOR, reģionālisms Āzijā, SSO, tirdzniecība ar Āziju, Zīda ceļš.

Introduction

In response to the rapid economic growth spurt of Asian markets in the past decades, Europe has begun pivoting itself in favour of securing more strategic inroads in the region. Latvia, a nation on the edge of the European Union (EU), and various connected Asian free-trade agreements, has already set forth various endeavours to take advantage of this shift, for example, by actively participating in the ASEM dialogue.¹ However, the rapid regional multilateralization of East and Southeast-Asian countries requires deeper reflection about how relationships with Asian partners are handled in the future.

This contribution outlines the relationships between the EU and its partners in Southeast Asia and Central Asia, in particular with the Shanghai Cooperation Organization (SCO) and Association of Southeast Asian Nations (ASEAN) – the two most prominent, and fastest developing regional organizations in their respective areas. The interests of Latvia and the EU are highlighted within the scope of the aforementioned relationship from economic and political perspectives, and recommendations are provided.

Keywords: EU, Latvia, trade, ASEAN, SCO, Asia, OBOR, 16 +1, Transport and Logistics.

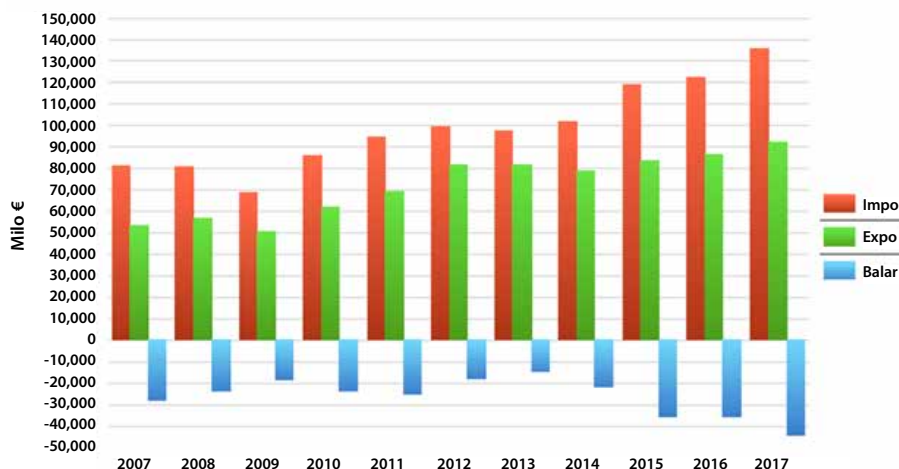
Background

The scope of initiatives available to Latvia is partly dependent on the interests of the EU, as the latter offers various well-trodden paths of dialogue and capacity building. The EU Global Strategy (EUGS) for 2018-2022 highlights the core aims of the European Union in East and Southeast Asia, as the promotion of cooperation with their regional orders, for the purpose of mutually reaping the gains from globalization. The EU highlights a direct link between European prosperity and Asian security, and presents a goal to create an eventual EU-ASEAN agreement on free trade. In Central Asia, the EUGS focuses on developing state and societal resilience, by targeting the “most acute cases of governmental, economic, societal and climate/energy fragility.”

¹ Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Latvia. (01.03.2017). Latvija atzīmē ASEM dienu. Press Release. Retrieved (19.10.2018) from: <https://www.mfa.gov.lv/aktualitates/zinas/6213-latvija-atzime-asem-dienu>

The difference in priorities to the two areas of Asia is reflected in their trade balance with the EU.

Figure 1: Total goods: EU Trade flows and balance with ASEAN, annual data 2007-2017

Source: Eurostat Comext

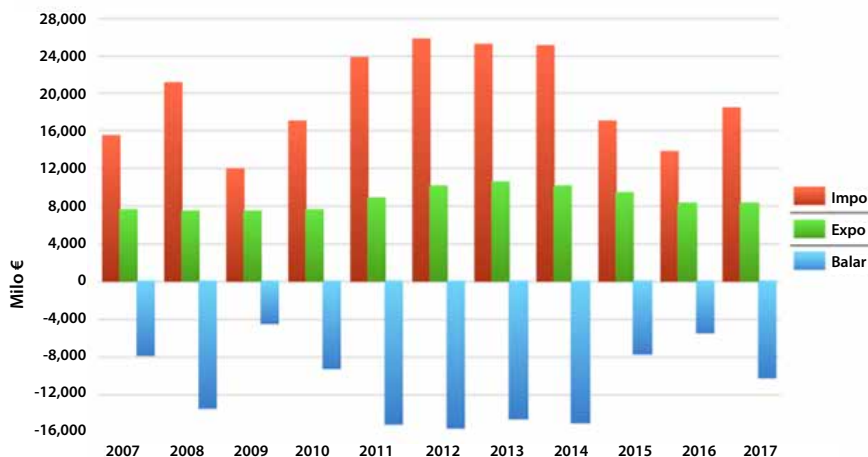
The past few years, in particular, have witnessed a significant expansion of trade with ASEAN, in part, mostly due to modernizing the economy in several members.² However, the majority of trade growth has been in the form of imports from the region. This is common in European trade relationships with emerging economies, and as the region is predicted to keep performing well, growth in at an average of 5.2 per cent per year until 2022, it is unlikely that trade with Europe will slow down.³ The region is also politically cohesive, with international efforts focusing on developing ICT and digital economy through reduction of trade barriers.⁴ This reduces stressors to cooperation which are still strongly present in Central Asia.

² Organization for Economic Cooperation & Development. (2017). Economic Outlook for Southeast Asia, China And India, 2018. [S.I]: OECD.

³ *Ibid.*

⁴ *Ibid.*

Figure 2. Total goods: EU Trade flows and balance with Central Asia 5, annual data 2007-2017

Source: Eurostat Comext

The EU's priorities in Central Asia are reflected by the piecemeal changes in the trade balance. After a series of stable years, the region began experiencing swings in stability, caused in large part due to their economic interdependence with Russia. In 2015 exports to Russia dropped significantly, leading to painful devaluations and to some states what even seemed like a risk of insolvency.⁵ The European agenda in the region reflects the haphazard developments of the region.

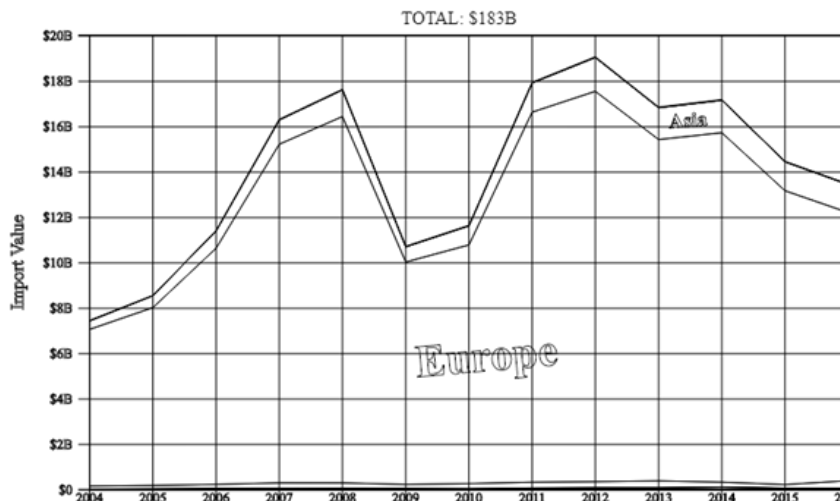
For Latvia, the relationship with both Asian regions is at a relative infancy, in comparison to Europe, which has seen a major upswing of its trade balance with Asia since the early 2000s. The majority of efforts in Asia generally orient in the direction of cultural, social, and educational initiatives.⁶ One important to this trend is the Latvian focus on transport and logistics – with multiple ports and inland entry points from outside the EU, Latvia has focused on becoming gateway force.⁷

⁵ Schenckan, N. (2016). A Perfect Storm in Central Asia. Foreign Policy. Retrieved (02.10.2018) from: <https://foreignpolicy.com/2016/01/22/a-perfect-storm-in-central-asia/>

⁶ Strazdiņa, I. (19.10.2018). Kučinskis par sadarbību ar Āzijas valstīm: Svarīgs tranzīts, IT un izglītības eksports. LSM. Retrieved (19.10.2018) from: <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/ekonomika/kucinskis-par-sadarbibu-ar-azijas-valstim-svarigs-tranzits-it-un-izglitibas-eksports.a296543/>

⁷ *Ibid.*

Figure 3. Import Value from Trade Partners (Continents), annual data 2004-2016

Source: OEC⁸

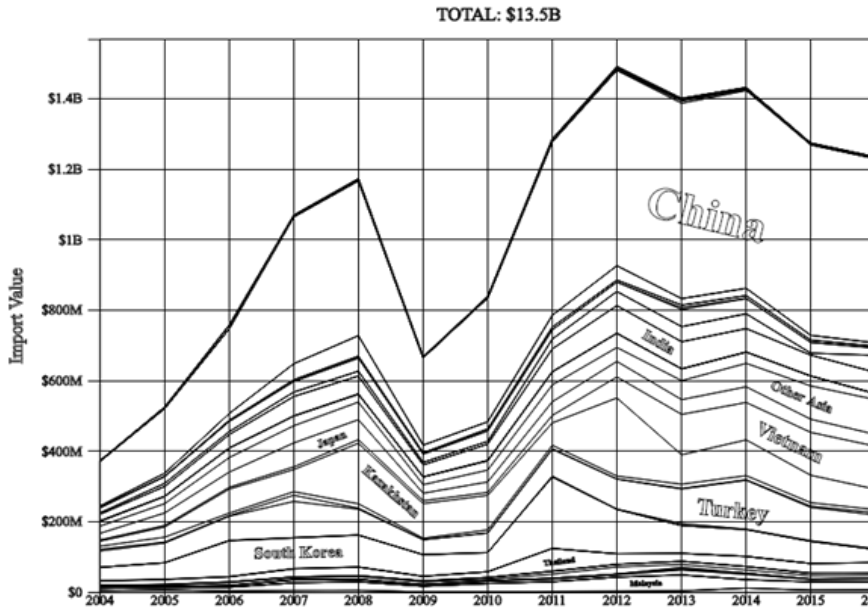
This has not resulted in a significant change in the proportion of imports from Asia in the past few years, however. Changes have been cyclical in nature, and the expansion of Asian originated imports has gradually increased, reaching a plateau in 2016, partly due to a slow-down in transport and logistics demand.⁹ It bears noting, that the last year has seen an increase in this area.¹⁰ Two examples are especially important. First, the establishment of the Central and Eastern European – China Secretariat and Logistics Cooperation establishment under the Latvian Ministry of Transport.¹¹ Second, taking the role of coordinator in the ASEM format transport sector. Both aim to foster information exchange and improve the supply chain and border crossing between Asia, highlighting an extraordinarily specific focus on expanding cooperation with Asia in aforementioned sector.

⁸ Simoes, A.J.G., Hidalgo, C.A. (2011). The Economic Complexity Observatory: An Analytical Tool for Understanding the Dynamics of Economic Development. Workshops at the Twenty-Fifth AAAI Conference on Artificial Intelligence.

⁹ Delfi. (02.10.2018). LDz loģistika noslēgusi līgumu ar Ķīnas investoriem. Delfi. Retrieved (18.10.2018) from: <http://www.delfi.lv/bizness/transporta-logistika/ldz-logistika-noslegusi-ligumu-ar-kinas-investoriem.d?id=50450119>

¹⁰ *Ibid.*

¹¹ CEEC-China Secretariat on Logistics Cooperation Information Platform. Retrieved (05.10.2018) from: <http://www.ceec-china-logistics.org/en/>

Figure 4. *Import Value from Trade Partners in Asia, annual data 2004-2016*

Source: OEC¹²

The growth of Latvian trade with Asia reflects the general European trends. The largest increases are with swiftly emerging and developing economist, like China, Vietnam, and India. Latvia has slightly less net imports from Central Asian nations, but the bilateral cooperation takes place in forms other than trade. The vast expansion of China as a trade partner makes the investigation of its dominant regional organization, the SCO, particularly important.

The SCO

The merging of the Eurasian Economic Union and the Belt and Road Initiative into the SCO in 2015 raised significant geopolitical gravitas. The consolidation was a sign of momentum, and a vector for more serious regional cooperation in Eurasia. With the recent accession of India and Pakistan, the SCO's eight members accounts for about half of the inhabitants of

¹² See: Simoes, A.J.G., Hidalgo, C.A. (2011). The Economic Complexity Observatory

the world, and almost a third of its GDP. The organization has four nuclear powers, and two UN veto-holding powers. The organizational scope of the SCO is equally impressive, as it aims to cover cooperation in:

“politics, trade, the economy, research, technology and culture, as well as in education, energy, transport, tourism, environmental protection, and other areas; making joint efforts to maintain and ensure peace, security and stability in the region; and moving towards the establishment of a democratic, fair and rational new international political and economic order.”

Analysts have acknowledged the SCO as one of the least understood multilateral organizations.¹³ Soon after being founded in 2001 by six members,¹⁴ succeeding the Shanghai Five group, it was attributed with designations across the spectrum. In the last decade it was, dismissed as “an ineffectual and shallow” organization,¹⁵ described as a prospectively anti-Western “Asian NATO”,¹⁶ or an “OPEC with [nuclear] bombs”.¹⁷ What there has been agreement on is the importance of the SCO for Asian, and global regional power divisions, and – in particular, for the overarching strategic imperatives of China and Russia in the Eurasian area.

Other than the Conference on Integration and Confidence-Building Measures, the SCO is the only major regional organization to which China is part. Following China's practices in this home-field institution offers opportunity to learn about China's and Russia's cooperation and leadership dynamic beyond the trans-Atlantic framework. The SCO focuses on the ‘spirit of the roundtable’ privileging informality, consultation among equals, and most importantly, consensus-based decision-making instead of traditional hierarchical relationships and voting procedures.¹⁸

¹³ Bailes, A.J.K., Dunay, P., Guang, P. and Troitskiy, M. (2007). The Shanghai Cooperation Organization, Sipri Policy Paper, No. 17.

¹⁴ These founding members were China, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Russia, Tajikistan, and Uzbekistan.

¹⁵ Clarke, M. (2010). China and the Shanghai Cooperation Organization: The Dynamics of “New Regionalism”, “Vassalization”, and Geopolitics in Central Asia. In: *The New Central Asia: the regional impact of international actors*. E. Kavalski (ed.), pp. 117-148.

¹⁶ Weirz, R. (2006). Shanghai Summit Fails to Yield NATO-style Defence Agreement, *Janes Intelligence Review*, Vol.18, No.8, p. 42.

¹⁷ Brummer, M. (2007). The Shanghai Cooperation Organization and Iran: A Power-Full Union. *Journal of International Affairs*, Vol. 60, No.2.

¹⁸ European Parliament. (2015). The Shanghai Cooperation Organisation. Briefing. Retrieved (07.10.2018) from: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2015/564368/EPRS_BRI\(2015\)564368_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2015/564368/EPRS_BRI(2015)564368_EN.pdf)

The SCO has not moved far beyond its regional focus in terms of cooperation with other international organizations. It has partnerships with ASEAN, the Collective Security Treaty Organization (CSTO), the Commonwealth of Independent States (CIS), and the free trade area of the latter, as well as the United Nations (UN) and its Economic and Social Commission for Asia and the Pacific. Given the overlapping membership, the SCO also takes part in policy calibration between Russia, China and India on a global level through the G20 and BRICS.

The core focus of the SCO members is on the “three evils” of separatism, terrorism, and extremism, exemplified by the Batken insurgencies between 1999 and 2000, which saw the incursion of militant extremists in the Batken region of Kyrgyzstan fighting to establish an Islamic state in Uzbekistan’s Fergana Valley.¹⁹ Separatist sentiments were high in the central Asia, and risks of manifestation of the three evils were heightened with the ceding and leasing of land to China, and other territorial disputes.²⁰ The Regional Anti-Terrorist structure coordinates SCO member’s terrorism combatting efforts, and manage information exchange and harmonization of anti-terrorist legislation. Within the past few years, however, the SCO has asserted its roles as a “non-traditional security cooperation” mechanism, and with the inclusion of India and Pakistan, focusing on military and energy security, and expanding its role in socioeconomic infrastructure.²¹

Energy security was pushed as an initiative in SCO by Russia, and the creation of the SCO Energy Club in 2013. While some experts have argued that Russia is using the effort as a platform to secure energy resources in the region, others augur that the Energy Club will engage in large-scale self-sufficient energy system building.²² This would benefit Russia by creating price coordination mechanisms, and China, which is still dependent on the world market oil prices, by providing more reliable energy supplies.²³

¹⁹ Marat, E. (2006). Kyrgyzstan Fights One-Day War with Unknown Bandits. Jamestown Foundation. Eurasia Daily Monitor, Vol. 3, No.100.

²⁰ Sodiqov, A. (2001). Tajikistan Cedes Disputed Land to China. Jamestown Foundation. Eurasia Daily Monitor, Vol.8, No.16.

²¹ See: European Parliament. (2015). The Shanghai Cooperation Organisation.

²² Song, W. (2014). Interests, Power and China’s Difficult Game in the Shanghai Cooperation Organization (SCO), *Journal of Contemporary China*, 23 (85)

²³ Mayer, M., Wubekke, J. (2013). Understanding China’s the International Energy Strategy. *The Chinese Journal of International Politics*. Vol.6, No.3.

The SCO programme for multilateral trade and economic cooperation has been progressing slowly – of the 100 projects set out for the member state area, including efforts to create free movements, little have taken solid shape. Nonetheless, with the convergence of Chinese and Russian stances on energy in Central Asia, progress is likely to gain momentum, necessitating EU and broader Western attention to the region.

The Consolidation of the SCO

The case for engagement with the SCO by the EU was made more than a decade ago.²⁴ Still, relations between the EU and the central Asian multilateral organization have remained lukewarm. Most EU interfacing in the area has focused on democracy and human rights building processes, and there is a lack of clearer mandate to engage directly with the SCO instead of its leaders.²⁵ The need to interface with the SCO is becoming more and more evident by the actions of its leading states.

Russia sees the function of the SCO as a way to advance “collective global leadership”, integrating the Asia-Pacific into its realm of influence, and the stabilization of Afghanistan and Syria.²⁶ This manifests particularly in the recent SCO praising of efforts by Turkey and Iran aiding in the brokering of de-escalation zones in Syria.²⁷ Both of the aforementioned states are toying with the idea of joining SCO. On the other hand, the Belt and Road initiative instated by China involves more than 60 countries. A Silk Road fund and the Asian Infrastructure Investment Bank, with capital of 100 billion U.S. dollars have been formed to support infrastructure development in Asia. Trade volumes among the SCO states have increased significantly, setting the stage for more trade infrastructure.

²⁴ Antonenko, S. (2007). The EU should not ignore the Shanghai Co-operation Organisation. Policy brief. Centre for European Reform. Retrieved (04.10.12) from: https://www.cer.eu/sites/default/files/publications/attachments/pdf/2011/policybrief_sco_web_11may07-809.pdf

²⁵ Rowden, R. (2017). The rise and rise of the Shanghai Cooperation Organisation. SPERI. Global Political Economy Brief, No.11.

²⁶ Valdai Discussion Club. (2014). Russia's Role in the SCO and Central Asia: Challenges and Opportunities. Report. Retrieved (03.10.2018) from: http://vid-1.rian.ru/ig/valdai/SCO_eng.pdf

²⁷ Devonshire-Ellis, C. (11.05.2018). Shanghai Cooperation Organisation Comes into Focus for EU as G7 Implodes. Silk Road Briefing. Retrieved (2.10.2018) from: <https://www.silkroadbriefing.com/news/2018/06/11/shanghai-cooperation-organisation-comes-focus-eu-g7-implodes/>

For the EU, the development of a regionally encompassing, yet tight-knit central Asian trade network without its affirmation and influence is slapdash at best. The SCO supported Eurasian Economic Union (EAEU), with FTAs in process with a large part of SCO neighbours has allowed Chinese goods to move across Eurasia tax-free, turning up right next to the borders of the EU. Belarus, and later Moldova (which currently has observer status in the EAEU) are primary routers of Eurasian goods into Europe.²⁸ Chinese goods, for example, will most likely drop in prices and increase the competition for EU producers. Concurrently, the development of the Northern Sea Passage route will increase trade traffic between China and Europe via the Arctic Ocean.²⁹ Any lagging of infrastructure construction to accommodate the railway will divert trade from the responsible country.

By taking the SCO more seriously and calling on it as a forum of cooperation, the EU member states can bequeath it with legitimacy which the SCO will have to act upon. By legitimating the SCO and its initiatives, the EU can direct the vastly asymmetrical SCO members to adhere to the unique consensus-driven decision making process of the institution. This would also increase rapprochement of member states, as well as central Asian countries and organizations in general, especially between SCO and ASEAN.³⁰

Europe must also ensure growth in the commitments to Belt and Road Initiative projects. The participation of EU member states as minor shareholders in the China-led Asian Infrastructure Investment Bank is a good example.³¹ Other EU vehicles, like the investment facility for Central Asia diverts funds to energy infrastructure, social infrastructure and the improvement of business growth and employment – the EU should make sure initiatives of the like do not overlap with the SCO's expanding mandate.³² The Central Asia Invest Programme of the EU has already began cooperating with similar programmes of the OECD in the region, and the partnership

²⁸ Devonshire-Ellis, C. (11.05.2018). Shanghai Cooperation Organisation Comes into Focus for EU as G7 Implodes. Silk Road Briefing. Retrieved (2.10.2018) from: <https://www.silkroadbriefing.com/news/2018/06/11/shanghai-cooperation-organisation-comes-focus-eu-g7-implodes/>

²⁹ *Ibid.*

³⁰ Alimov, R. (2018). The Shanghai Cooperation Organisation: Its role and place in the development of Eurasia, *Journal of Eurasian Studies*. Vol. 9, No.2.

³¹ See: Rowden, R. (2017). The rise and rise of the Shanghai Cooperation Organisation.

³² European Commission. Investment Facility for Central Asia (IFCA). Retrieved (04.10.2018) from: https://ec.europa.eu/europeaid/regions/central-asia/investment-facility-central-asia-ifca_en

could include the SCO.³³ This could be replicated in the ‘16+1’ initiative in other tenable targets by Latvia.

Anchors for EU-SCO Dialogue

A point of contact could be border management on the common security threat of drug-trafficking and organized crime. Europol and RATS could set up a permanent collaboration structure, which could reflect the previous joint operations between Europol and Russia.³⁴ The success of the EU’s Central Asia border management aspects are lauded as one of the successes of Tacis programme and its successor – the Border Management Initiative for Central Asia.³⁵ While the capacity of the SCO is still under question, the UN Central Asia Intelligence-Sharing Centre inaugurated in Kazakhstan in 2010 could serve as a base for EU cooperation and expanded activity.³⁶

Education and research cooperation with the SCO is another area where the EU and the SCO should cooperate, as the latter aims to expand cooperation in the respective areas.³⁷ Though concrete structures have not been established yet, there is a clear mandate in the direction of creating education and research cooperation under the SCO umbrella.³⁸ The EU Tempus programme promoting institutional cooperation for reform modernisation already includes Russia, and there is a base for cooperation.³⁹

Expansion of SCO competence may decrease the commitment to regional cooperation via EU initiatives in the area, and lessen support from partner institutions and governments. In particular, if legal, technical, and institutional reforms are expected, SCO projects may seem more appealing.

³³ European Commission. Central Asia – Private sector. Retrieved (04.10.2018) from: https://ec.europa.eu/europeaid/regions/central-asia/eu-support-private-sector-development-central-asia_en

³⁴ See: Antonenko, S. (2007). The EU should not ignore the Shanghai Co-operation Organisation.

³⁵ Frenz, A. (2006). The European Commission’s Tacis Programme 1991–2006. Retrieved (03.10.2018) from: https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/tacis_success_story_final_en.pdf

³⁶ UNODC. (2010). Central Asia Intelligence-Sharing Centre Inaugurated in Kazakhstan. Report. Retrieved (04.10.2018) from: https://www.unodc.org/documents/centralasia/Newsletter13_eng.pdf

³⁷ See: Alimov, R. (2018). The Shanghai Cooperation Organisation

³⁸ *Ibid.*

³⁹ European Commission. Central Asia – Education and research. Retrieved (04.10.2018) from: https://ec.europa.eu/europeaid/regions/central-asia/eu-support-education-and-research-cooperation-central-asia_en

The EU should also re-assess the extent to which it prioritizes stability as a goal in the region, with the understanding that the SCO may wish to re-align projects with an EU or external footprint.

The EU should use its European External Action service to initiate dialogue with Beijing via the SCO about recent growth of China's presence in the Strait of Hormuz and other areas.⁴⁰ The same methodology could be used to rekindle discussion about the various frozen conflicts in Eastern spaces, held in place by Russia.⁴¹

For Latvia, these developments also offer huge opportunities for transport, logistics, and warehousing investments. The links with Belarus via Bigosovo and Indra are bound to experience development-aimed investment, in particular from China as the main beneficiary of the trade. Lithuania, Poland, and even Romania have apt opportunities for investment with the increased flows, and Latvia is a competitor. However, in any potential for dialogue, Latvia must bear in mind that the Russian pivot towards the SCO is in small part a result of the post-Soviet-Union expansion of NATO and EU membership, in addition to the Western pressure on Russia via sanctions.⁴² EU cooperation with the SCO may be a method to cool-down relationships with Russia as well.

ASEAN

The Association of Southeast Asian Nations (ASEAN) was established in 1967, as an intergovernmental organization aimed primarily at promoting stability and economic growth among its 10 members.⁴³ It has negotiated a free trade agreement among its members and China, and has significantly eased travel restrictions within. The establishment of the ASEAN Economic Community (AEC) in 2015 significantly reduced trade barriers between

⁴⁰ Grare, F. (2018). Along the road: Gwadar and China's power projection, EUISS Brief. Retrieved (06.10.2018) from: https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/Brief%207%20Gwadar_0.pdf

⁴¹ EUISS. (2017). Eastern neighbours contested spaces. Retrieved (04.10.2018) from: https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/SMS%205_Eastern_neighbours.pdf

⁴² Steil, B. (2018). Russia's Clash with the West Is About Geography, Not Ideology. Foreign Policy, 12 February; Weir, F. (2017). Disillusioned with the West, Russia Too Is Pivoting to Asia. The Wire, 21 February.

⁴³ The members are Indonesia, Malaysia, Philippines, Singapore, Thailand, Brunei, Laos, Myanmar, Cambodia, and Vietnam.

the countries, and was the first major step in the formation of an EU-like internal market. ASEAN members have also agreed not to develop nuclear weapons and have various joint intelligent and counter-terrorism initiatives. Currently it encompasses the seventh largest economy in the world, and about a 12th of the world's population.

The most recent ASEAN-EU Plan of Action follows the EUGS line, stressing the maintenance of stability by deepening political and security cooperation. This involves supplementing previous initiatives – increasing the scope, breadth, and frequency of meetings, and setting up more permanent representative missions between ASEAN and COREPER. The EU aims to increase cooperation in combatting transnational crimes, terrorism and non-traditional security threats, such as violent extremism by promoting current initiatives, but also expanding their scope to cyber security and other cyber threats.⁴⁴ Particular attention is posed to maintaining the rule of law in international waters and respecting maritime sovereignty of ASEAN states.⁴⁵ Maritime tensions have been particularly hot within recent years as a UN tribunal rules in favour of the Philippines in a case against China over the latter's South China Sea claims. Though de-escalation has taken place, the dispute emphasized the importance of managing maritime boundaries and the high reactivity associated with threats to territorial sovereignty in Asia.

The EU has cooperation projects with ASEAN in three core domains. In the area of political-security, a border and migration management programme has just ended, but is succeeded by the Enhanced Regional EU-ASEAN Dialogue Instrument, which supports ASEAN regional integration processes with poverty reduction through facilitating sharing of integration experience. In the economic sphere, among others, the ASEAN Regional Integration Support from the EU is a flagship programme which supports the integration of the ASEAN single market, by facilitating trade, reducing non-tariff barriers to trade, standardizing intellectual property rights. The socio-cultural domain covers a broad range of initiatives ranging from environmental sustainability, to education and knowledge transfer initiatives.

⁴⁴ ASEAN. ASEAN-EU Plan of Action. Retrieved (05.10.2018) from: <https://asean.org/storage/2017/08/ASEAN-EU-POA-2018-2022-Final.pdf>

⁴⁵ *Ibid.*

The challenges in the EU ASEAN partnership are the latter's relatively weak institutional setup, often relegating it from the role of primary negotiator for its members.⁴⁶ Monitoring of performance and implementation progress of EU-backed initiatives thus suffers from a lack of oversight, as the ASEAN institution does not have the resources to carry a thorough and consistent assessment. The EU must thus forego ASEAN in favour of review with individual Member States, in which there is often no effective verification mechanism or judicial review.⁴⁷ Furthermore, synchronization and coordination of the regional agenda with those of the individual states also suffers.⁴⁸

The EU must take these lessons into account when building future programs. It must be particularly careful regarding overstepping the unwritten cooperation mandate into the relationship between ASEAN and China or other powers vying for influence in the area, lest the EU risks losing the legitimacy of its stable relationship with the institution. Concurrently, the EU should not avoid pressing ASEAN for accountability concerning results in its various backed programmes.

Latvia has been a loud proponent of EU cooperation with ASEAN, and has used high-level EU-ASEAN meetings as platforms to repeatedly call for extended liberalization of travel and trade between the two organizations. This is an important goal for Latvia, which does not have diplomatic representation in member states of ASEAN, yet aims to expand its diplomatic reach.⁴⁹ Subsequent initiatives relate to increasing trade and investment between the member states and Latvia, as well as joint cultural and education-related efforts.⁵⁰

⁴⁶ European Commission. Action Document for 'Enhanced Regional EU-ASEAN Dialogue Instrument E-READI'. Retrieved (06.10.2018) from: https://ec.europa.eu/europeaid/sites/devco/files/annex1-eu-asean-dialogue-instrument-e-readi-20141126_en.pdf

⁴⁷ *Ibid.*

⁴⁸ *Ibid.*

⁴⁹ Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Latvia. (14.10.2016). Ārlietu ministrs aicina ES un ASEAN valstis kopīgi risināt drošības situāciju ES austrumu un dienvidu reģionos. Retrieved (06.10.2018) from: <http://www.mfa.gov.lv/aktualitates/zinas/55094-arlietu-ministrs-aicina-es-un-asean-valstis-kopigi-risinat-drosibas-situaciju-es-austrumu-un-dienvidu-regionos>

⁵⁰ LV portāls. (2012). Ārlietu ministrs: ekonomisko pārmaiņu laikā nepieciešama ciešāka ES un Dienvidaustrumāzijas reģiona valstu sadarbība. LV Portāls. Retrieved (05.10.2018) from: <https://lvportals.lv/dienaskartiba/247151-arlietu-ministrs-ekonomisko-parmainu-laika-nepieciešama-ciesaka-es-un-dienvidaustrumazijas-reģiona-valstu-sadarbiba-2012>

Conclusion

For Europe, the relationship with Asian regional organizations is on different poles, depending on what part of it is under discussion. The relationship the EU has with Southeast Asia is not under question – it is founded on decades of dialogue and cooperation, secured by ASEAN and smaller organizations. Difficulties derive from a lack of institution capacity, which, in relation to the EU, is lacking in almost all international organizations. For Latvia, ASEAN is an important tool to improve trade with Asia overall, alongside other diplomacy building efforts. However, the hotbeds in ASEAN derive more and more from disputes with their external neighbors – most importantly, China.

As a rapidly growing power in a world with shifting power-poles, the EU must pay close attention to China and its actions in the international flora. To do this, the EU must veer towards Central Asia, where the SCO has become the forum of choice for China to conduct its multilateral business and push policy. While the SCO is not fully mature yet, and its claws are questioned, it is a good time to begin dialogue and potentially help steer its development. The SCO places several nuclear powers at one table, in a setting of their choosing, and the EU should be wise to observe their dynamic and business priorities, to better react in Europe, as well as adapt to Central Asian states.

For Latvia, the partnership with SCO is particularly important due to two reasons. First, the presence of Russia overlaps its immediate security and energy priorities. Second, as a part of the One Belt One Road 16+1 initiative, Latvia has a say in the direction of Chinese, and thus SCO's development. It is important that it gains momentum by discussions with other EU states in the 16+1 initiative, and ensures that interests are not clashing, and competition between EU states for investment at least has a mutually beneficial base and outcome. To this end, the SCO is indeed becoming a much more important partner to many of the EU's member states, and inevitably, to the EU itself.

Eirāzijas Ekonomiskā savienība un Eiropas Savienība – vai tās uzskatāmas par organizāciju dvīņu māsām?

Jēkabs Ščipčinskis,

Latvijas Politologu biedrības pētnieks

Rakstā ir aplūkotas Eirāzijas Ekonomiskās savienības (EES) un Eiropas Savienības attiecības un vēsturiskais konteksts, kādā tās ir veidojušās; salīdzinātas abu organizāciju būtiskās strukturālās atšķirības un to iemesli, kā arī noslēgumā detalizēti aplūkota EES dalībvalstu savstarpējā un ārējā tirdzniecība, tā ilustrējot atšķirīgo abu organizāciju uzbūvi, funkcijas un mērķus.

Atslēgvārdi: Armēnija, Baltkrievija, ekonomiskā sadarbība, Eirāzijas Ekonomiskā savienība, Eiropas Savienība, Kazahstāna, Kirgizstāna, Krievija.

The article covers the relations between the Eurasian Economic Union (EAEU) and the European Union. It also looks at the historical and political context in which they developed, compares the substantial structural differences of these organizations and the reasons behind them. Additionally, an in-depth look is taken towards mutual and external trade amongst the EAEU member states, to illustrate the differences between the two organizations in their structures, functions and goals.

Keywords: Armenia, Belarus, economic cooperation, Eurasian Economic Union, European Union, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Russia.

Ievads

Eirāzijas Ekonomisko savienību (EES) izveidoja 2015. gada janvārī.¹ Tā bija ilgstoša projekta veidošanas procesa kulminācija, kuras galvenais

¹ Treaty on the Eurasian Economic Union. 2014. Izgūts (05.10.2018) no: <https://docs.eaeunion.org/en-us/Pages/DisplayDocument.aspx?s=bef9c798-3978-42f3-9ef2-d0fb3d53b75f&w=632c7868-4ee2-4b21-bc64-1995328e6ef3&l=540294ae-c3c9-4511-9bf8-aaf5d6e0d169&EntityID=3610>

virzītājs bija Krievijas Federācijas prezidents Vladimirs Putins.² Tā ir radusies, vērojot ES integrācijas procesa pieredzi, veidojot pirmo uz noteikumiem balstīto sadarbības ietvaru ar mērķi pakāpeniski integrēt EES dalībvalstis kopējā ekonomiskā vienībā, kas būtu pirmais šāda veida projekts postpadomju teritorijā kopš PSRS sabrukuma.

Eiropas Savienības (ES) valstu reakciju attiecībā uz EES izveidi var dalīt divās grupās – vēsturiski optimistiskajā, kura uztver to kā organizāciju, kas varētu kalpot par attiecību normalizētāju Rietumeiropas valstīm ar Krieviju. Otra, daudz skeptiskākā nometne, to uztver kā Krievijas rīku tās ģeopolitisko mērķu sasniegšanai, galvenokārt nosargājot savu ietekmi postpadomju telpā un tās pierobežā. Abām grupām ir sava taisnība, tomēr, lai izprastu šos skatījumus un pārliecinātos par to atbilstību realitātei, no sākuma jāaplūko pāris būtiski aspekti par pašu Eirāzijas Ekonomisko savienību.

Pirmkārt, jāaplūko EES tapšanas vēsture un ārpolitiskais konteksts, jo šādas organizācijas neveidojas politiskā vakuumā un to attīstību būtiski ietekmē ne tikai attiecības starp tās iekšējiem spēlētājiem, bet arī kaimiņvalstīm, un globālais spēku samērs.

Otrkārt, jāaplūko EES institūciju uzbūve – kā tieši šī organizācija funkcionē gan teorijā, gan praksē. EES būtiski atšķiras no ES vairākos uzbūves un darbības aspektos, kas ietekmē abu organizāciju pašreizējās attiecības un ierobežo nākotnes attīstības scenārijus.

Kā pēdējo aplūkošu statistiku par ES un EES tirdzniecības un varas samēru, lai sniegtu ieskatu abu organizāciju sadarbības potenciālā un izteiktu prognozes par savstarpējo attiecību iespējamo dinamiku ilgtermiņā, kā arī lai ilustrētu īpašās attiecības EES dalībvalstu starpā.

Eirāzijas Savienības idejas vēsture un konteksts

Idejas par Eirāziju, kas ietvertu mūsdienu Krievijas un Centrālāzijas republiku teritorijas, kā atsevišķu ģeopolitisku bloku ir meklējamas jau pagājušā gadsimta 20. un 30. gados dažādu krievu intelektuāļu un zinātnieku

² Putin, V. (10.10.2011). A new integration project for Eurasia: The future in the making. Permanent Mission of the Russian Federation to the European Union. Izgūts (05.10.2018) no: <https://russiaeu.ru/en/news/article-prime-minister-vladimir-putin-new-integration-project-eurasia-future-making-izvestia-3->

darbos.³ Pārsvārā tika uzsvērtā šī reģiona īpašā ģeogrāfiskā pozīcija starp Eiropu un Āziju, kā arī kultūras ziņā – kā sajaukums starp Rietumu un Austrumu idejām un pieredzi. Tās unikālā pozīcija ļautu reģionam kļūt par tiltu starp abām Eirāzijas kontinenta daļām un par nopietnu spēku uz globālās skatuves.

Ideja par Eirāzijas Savienību kā Krieviju un Centrālāzijas republikas vienojošu ekonomisku organizāciju atdzima 90. gadu vidū, pēc PSRS sabrukuma. Brīdī, kad valdošās elites postpadomju valstīs attapās, strauji zaudējot ietekmi starptautiski un saskaroties ar nopietnām problēmām to ekonomikās, ideja par ekonomisku savienību, kas ļautu šīm valstīm kopīgi pārvarēt grūtības un veicinātu to attīstību, šķita ļoti pievilcīga. Tieši Kazahstānas prezidentam Nursultānam Nazarbajevam piedēvē idejas par Eirāzijas Savienības atdzīvināšanu runā Maskavas universitātē 1994. gadā⁴, kurā viņš aicināja veidot ciešāku integrāciju starp bijušajām padomju republikām, reizē gan ļoti skaidri jau tobrīd norādot, ka šai integrācijai būtu jābūt ekonomiskai un pragmatiskai⁵, nemēģinot atgriezties pie PSRS struktūrām. Ceļš līdz Eirāzijas Ekonomiskajai savienībai bija ļoti pakāpenisks, un to var iedalīt trīs posmos. Pirmais sekoja drīz pēc Nazarbajeva runas, jau 1995. gadā trijām valstīm, kas turpmāk veidoja EES integrācijas procesa kodolu – Krievijai, Baltkrievijai un Kazahstānai –, noslēdzot vienošanos par muitas savienību starp šīm valstīm.⁶ Tālākais integrācijas process bija visai lēns un pakāpenisks, otrajam integrācijas solim pienākot vien 2010. gadā,⁷ kad šīs trīs valstis apvienojās kopējā muitas ūnijā, turpmākā gada laikā pakāpeniski vienojoties par iekšējo tarifu un muitas atcelšanu. Vēlāk, 2012. gadā, tās turpināja ekonomisko integrāciju, izveidojot kopēju ekonomisko zonu.⁸ Integrācijas

³ di Gregorio, A., Angeli, A. (2017). *The Eurasian Economic Union and the European Union: Moving toward a Greater Understanding*. Portland: Eleven International Publishing, lpp. 4.

⁴ Nazarbajeva runas transkripts (krievu val.). Izgūts (05.10.2018) no: http://www.eaeunion.org/upload/iblock/697/1994_1_1.jpg

⁵ Ordabayev, S. Building Eurasian Economic Union on Consensus, Mutual Respect and Benefit. Embassy of The Republic of Kazakhstan. Izgūts (05.10.2018) no: <https://www.kazakhstanembus.com/content/building-eurasian-economic-union-consensus-mutual-respect-and-benefit>

⁶ Simon, G. (2010). On the Customs Union of Belarus, Kazakhstan and Russia. *Economic Annals*, Vol. LV, No.184. lp. 11. Izgūts (05.10.2018) no: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.424.7184&rep=rep1&type=pdf>

⁷ Shumylo-Tapiola, O. (2012). The Eurasian Customs Union: Friend or Foe of the EU? Carnegie Endowment for International Peace, lpp. 4-5. Izgūts (05.10.2018) no: https://carnegieendowment.org/files/customs_union.pdf

⁸ Turpat., 4-5.lpp.

process sasniedza savu kulmināciju 2014. gada vidū⁹, kad Krievija, Kazahstāna un Baltkrievija parakstīja vienošanos par Eirāzijas Ekonomiskās savienības izveidi. Pāris mēnešus vēlāk organizācijai pievienojās Armēnija¹⁰ un Kirgizstāna¹¹. Taču šo valstu ekonomiskā integrācija nenotika politiskā vakuumā un ES spēlēja būtisku lomu kā viens no elementiem, kas veidoja vidi, kurā Krievija centās realizēt savu vīziju par Eirāzijas Savienību. Pirmais solis no ES puses attiecībā uz ciešāku sadarbību ar postpadomju telpu bija 2001. gadā Eiropas Komisijas priekšsēdētāja Romano Prodi ES-Krievijas samītā prezentētā ideja par “Kopīgo ekonomisko zonu”.¹² Krievija bija ļoti ieinteresēta šādā pavērsienā, jo tā būtu galvenā ieguvēja no brīvākas tirdzniecības un bezvīzu režīma ar ES. Tomēr tālāku attīstību šādas sadarbības virzienā aizkavēja divi būtiski notikumi: ES un NATO izplešanās uz Austrumiem, 2004. gadā uzņemot virkni bijušo PSRS republiku un tradicionāli Krievijas ietekmes zonā esošo valstu. Tāpat 2004. gadā ES izvērsa savu Eiropas Kaimiņattiecību politiku (EKP), tajā iesaistot virkni postkomunistisko valstu – Azerbaidžānu, Armēniju, Gruziju, Ukrainu un Moldovu¹³, vienlaikus turpinot sarunas ar Baltkrieviju.¹⁴ Otrs būtiskais pagrieziena punkts bija Krievijas karš ar Gruziju 2008. gadā, kas praktiski iesaldēja tālākas sarunas par ES un Krievijas ekonomisko integrāciju un bezvīzu režīmu. Turklāt ES 2009. gadā pieņēma Austrumu Partnerības iniciatīvu, lai uzlabotu sadarbību ar tām valstīm no postpadomju bloka, kuras vēlas padziļināt attiecības ar Savienību.¹⁵

⁹ Skat: Treaty on the Eurasian Economic Union, 2014.

¹⁰ Eurasian Economic Commission. (2015). Armenia is now in the Eurasian Economic Union. Izgūts (05.10.2018) no: <http://www.eurasiancommission.org/en/nae/news/Pages/02-01-2015-1.aspx>

¹¹ Orazgaliyevay, M. (2015). Kyrgyzstan Joins Eurasian Economic Union. *The Astana Times*. Izgūts (05.10.2018) no: <https://astanatimes.com/2015/05/kyrgyzstan-joins-eurasian-economic-union/>

¹² Delegation of the European Commission to Russia. (2007). The EU and Russia: The Future of mutual economic development. European Commission External Relations, lp. 11. Izgūts (05.10.2018) no: http://biblio.central.ucv.ro/bib_web/bib_pdf/EU_books/0053.pdf

¹³ Skat.: di Gregorio, A., Angeli, A. (2017). *The Eurasian Economic Union and the European Union*, p. 45.

¹⁴ Communication from The Commission. (2004). European Neighbourhood Policy, *Strategy Paper*. Commission of the European Communities, Brussels, lpp. 11-12. Izgūts (05.10.2018) no: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/2004_communication_from_the_commission_-_european_neighbourhood_policy_-_strategy_paper.pdf

¹⁵ Eiropas Parlaments. (2013). *Eiropas kaimiņattiecību politika*, p. 2. Izgūts (05.10.2018) no: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/fiches_techniques/2013/060504/04A_FT\(2013\)060504_LV.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/fiches_techniques/2013/060504/04A_FT(2013)060504_LV.pdf)

Krievija turpināja saglabāt, vismaz ārēji, visai cerīgu un optimistisku pieeju sadarbībai ar ES, neskatoties uz to, ka tās attiecības ar Rietumiem pakāpeniski kļuva vēsākas. Vēl 2010. gadā, pirms vizītes Vācijā, Putins rakstā *Süddeutsche Zeitung* aicināja uz ciešāku sadarbību starp ES un Krieviju, atkārtotot idejas par bezvīzu režīmu un beztarifu zonu no "Lisabonas līdz Vladivostokai".¹⁶ Tomēr praksē Krievija sāka aktīvāk censties nosargāt savu ietekmi pierobežas valstīs, aktīvi mēģinot veidot ciešākas ekonomiskās saites ar saviem postpadomju kaimiņiem, vienlaikus nostādot šīs valstis sava veida izvēles priekšā – ciešāka integrācija ar ES vai Krieviju. Viens no rīkiem bija censties izveidot Eiropas Savienībai līdzvērtīgu organizāciju, lai sarunas vairs nenotiktu starp ES un Austrumeiropas valstīm individuāli, bet gan starp ES un topošo Eirāzijas Ekonomisko savienību. Šo pieeju ilustrē vēl viens Vladimira Putina raksts, kurā viņš apgalvo, ka EES mērķis ir kļūt par līdzvērtīgu spēlētāju Eiropas Savienībai, daļu no pieredzes integrācijas procesos ņemot tieši no tās. Putins apgalvoja arī to, ka EES dalībvalstis sarunas par ciešāku sadarbību ar ES vedīs kopīgi, veidojot komunikāciju starp šīm divām savienībām. Tā EES dalībvalstis iegūšot ne tikai ekonomiskos labumus no dalības šajā organizācijā, bet reizē arī spēcīgāku platformu tālākām sarunām ar ES.¹⁷

Pagrieziena punkts EES un ES attiecībās bija Krievijas realizētā Krimas aneksija 2014. gadā. Tā apturēja jebkādas nopietnas sarunas par ciešāku abu savienību sadarbību, jo ES ieviestās sankcijas pret Krieviju un Krievijas sankcijas pret ES kļuva par apgrūtinājumu tālākām diskusijām. Arī Krievijai mainījās dažas prioritātes ārpolitikā. Ja pirms tam EES ieņēma visai centrālu lomu tās nākotnes plānos, tad pēc Ukrainas krīzes tās dienaskārtībā būtiskāku vietu sāka ieņemt citi ģeopolitiski jautājumi.¹⁸ Arī sankcijas no ES puses un Krievijas atbilde tām materializēja pirms tam skeptiķu vidū paustās šaubas par EES dalībvalstu vienotību kopējas ekonomiskās politikas veidošanā, jo Krievijas atbilde ES bija vienpusēja un pilnībā ignorēja saistības, kuras teorētiski izrietētu no EES pamatdokumentiem. Turklāt šim

¹⁶ Spiegel. (2010). "From Lisbon to Vladivostok" Putin Envisions a Russia-EU Free Trade Zone. Izgūts (05.10.2018) no: <http://www.spiegel.de/international/europe/from-lisbon-to-vladivostok-putin-envisions-a-russia-eu-free-trade-zone-a-731109.html>

¹⁷ Skat.: Putin, V. (2011). A new integration project for Eurasia: The future in the making.

¹⁸ Libman, A. (2018). Eurasian Economic Union: Between perception and reality. New Eastern Europe. Izgūts (05.10.2018) no: <http://neweasterneurope.eu/2018/01/09/8767/>

sankcijām un Krievijas rubļa vērtības kritumam ir bijusi negatīva ietekme uz citu EES dalībvalstu ekonomikām. Kazahstānas autobūves, pārtikas un būvniecības preču eksports uz Krieviju piedzīvoja spēcīgu triecienu, jo zemais rubļa kurss apgrūtināja konkurenci ar daudz lētākiem vietējiem pakalpojumiem. Arī ekonomiskās grūtības Krievijas iekšpusē samazināja atalgojumu darba tirgū, kas veidoja domino efektu uz citā veidā atkarīgajām Kirgizstānas un Armēnijas ekonomikām. Būtisku Kirgizstānas un Armēnijas IKP daļu veido šo valstu viesstrādnieku Krievijā mājup sūtītie ienākumi, kas pēc Krimas aneksijas strauji sāka sarukt.¹⁹ Šiem pavērsieniem varētu būt potenciāli divējādi efekti. Pirmkārt, Krievijas vienpusējā iejaukšanās valsts iekšpolitikā tās reģionā, nu jau ar militāru spēku, EES dalībvalstīm noteikti liks vēlreiz rūpīgi izvērtēt savas pozīcijas šajā organizācijā. Par to jau paspēja signalizēt Kazahstānas prezidents. Intervijā Kazahstānas televīzijas kanālam *Khabar TV* Nazarbajevs apgalvoja, ka “Kazahstāna patur iespēju izstāties no Eirāzijas Ekonomiskās savienības, ja tā apdraudēs valsts neatkarību”²⁰. Kazahstānas gadījums gan ir specifisks, jo īpašu uztraukumu šajā valstī raisīja fakts, ka Krievija savu iejaukšanos Ukrainā un Krimas aneksiju bija centusies formulēt kā savu “tautiesu” aizstāvēšanu no represijām. Kazahstānā ir ievērojama krievvalodīgo minoritāte²¹, kas pamatoti radīja bažas par līdzīga scenārija atkārošanos, ja tās attiecības ar Krieviju pasliktinātos. No otras puses, iespējams, EES valstis centīsies izmantot šīs organizācijas struktūras, lai censtos kolektīvi vienoties ar Krieviju par tām būtiskiem jautājumiem, un centīsies noturēt to attiecības šo organizāciju veidojošo līgumu ietvaros. Tomēr šis variants ir mazāk ticams, jo Krievija jau ir paspējusi demonstrēt, ka tā ir gatava ignorēt savas saistības pret EES, ja Savienība ierobežo Krievijas manevru iespējas starptautiskajā politikā. Turklāt EES īpatnējās uzbūves dēļ tā var arī nebūt labākā platforma strīdu risināšanai ar Krieviju.

¹⁹ Strzelecki, J. (2016). The Eurasian Economic Union: a time of crisis. The Centre for Eastern Studies. Izgūts (05.10.2018) no: <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2016-02-01/eurasian-economic-union-a-time-crisis>

²⁰ Malashenko, A. (2014). Kazakh Concerns: Lessons from Ukraine. Carnegie Moscow Center. Izgūts (05.10.2018) no: <https://carnegie.ru/commentary/56679>

²¹ Auyezov, O. (2016). After Ukraine, Kazakhstan wary of ethnic Russians broaching autonomy. Reuters. Izgūts (05.10.2018) no: <https://www.reuters.com/article/us-kazakhstan-russia-idUSKC-N0W51MY>

Eirāzijas Ekonomiskās savienības uzbūve

Krievijai un EES institūciju darbiniekiem patīk apgalvot, ka šī organizācija ir būvēta līdzīgi kā ES, ņemot tās institūcijas par paraugu. Viens no EES pamatmērķiem, kā tas tiek minēts līgumā, ir panākt vienota preču, darbaspēka, pakalpojumu un kapitāla tirgu Savienības dalībvalstu starpā, un tas saskan ar Eiropas Savienības pamatnostādnēm.²² Tomēr realitātē situācija ir sarežģītāka, un abu organizāciju struktūras un to funkcijas būtiski atšķiras.

To lielākoties var izskaidrot ar īpatnējo situāciju attiecībās starp EES dalībvalstīm. Krievija ir reģionālais hegmons un pat tās vājākajā punktā, pēc PSRS sabrukuma, tā bija gan ekonomiski, gan militāri pārāka par jebkuru no citām postpadomju republikām tās pievārtē. Šis nesen neatkarību atguvušās republikas nebūt nesteidzās atkal pārlietu tuvināties Krievijai vai atteikties pat no vismazākās savas suverenitātes daļas par labu kādai starptautiskai institūcijai, it īpaši, ja to vadītu Krievija. Tomēr vienlaikus šis valstis bieži bija ekonomiski un militāri atkarīgas no sava lielā kaimiņa labvēlības, tāpēc tās aktīvi meklēja formātus, kuros spētu maksimizēt ieguvumus no Krievijas, tajā pašā laikā saglabājot politisko neatkarību.

Vēl viens būtisks aspekts, kas jāņem vērā, aplūkojot EES darbību, ir fakts, ka to veidojošās valstis lielākoties ir autoritāras. Ar spēcīgiem prezidentiem valsts priekšgalā tām nav būtiski jāņem vērā savu iedzīvotāju vēlmes vai pretenzijas, kas varētu kavēt ārpolitisku lēmumu pieņemšanu, tajā skaitā par šo valstu dalību kādās starptautiskās institūcijās. Šis apstāklis ir ļāvis salīdzinoši strauji realizēt EES projektā nospraustos mērķus un vismaz formāli panākt daudz straujāku šo valstu ekonomisko integrāciju, nekā tas bija Eiropas Savienības veidošanās procesā. Tomēr šai “medaļai” ir arī otra puse – praktiski visi būtiskie lēmumi tiek pieņemti vien šo valstu galvu tikšanās reizēs, būtībā neitralizējot iecerēto “neatkarīgo” EES komisiju darbu.

Šo divu faktoru lomu EES uzbūvē ilustrē tās struktūras un lēmumu pieņemšanas veids. Praktiski visi būtiskie lēmumi ir jāpieņem pēc konsensa principa, kas garantē mazāko dalībvalstu neatkarības saglabāšanu tām svarīgos jautājumos un ierobežo Krievijas iespējas vienpusēji pieņemt lēmumus vai pasteidzināt ciešāku integrāciju, pirms citas dalībvalstis būtu tam gatavas.

²² Karliuk, M. (2015). The Eurasian Economic Union: An EU-Like Legal Order in The Post-Soviet Space? National Research University Higher School of Economics, lp. 6. Izgūts (05.10.2018) no: <https://wp.hse.ru/data/2015/09/23/1075393178/53LAW2015.pdf>

Lai arī Eirāzijas Ekonomiskā padome (EEP) sākotnēji varētu atgādināt Eiropas Komisiju, tā praksē ir daudz vājāka un bez tiešas iespējas neatkarīgi pieņemt lēmumus un virzīt integrācijas procesu pašas noteiktā virzienā. Lai arī EEP var pieņemt lēmumus ar kvalificētu balsu vairākumu, noteiktos gadījumos tikai ar konsensu, praktiski visi šie lēmumi var tikt apstrīdēti augstākās institūcijās, līdz pat Augstākajai Padomei. Neformāli šo sistēmu sauc par “Baltkrievu liftu”²³, un tā garantē, ka, pat ja EEP pieņemtu kādu lēmumu, kas nebūtu izdevīgs kādai no EES dalībvalstīm, valstis praktiski patur veto tiesības apturēt tā virzību augstākās institūcijās, kuras tiek veidotas no dalībvalstu politiskajiem pārstāvjiem.

Institūcijas	Dalībvalstu pārstāvji	Lēmumu pieņemšanas veids	Savienības līgumā noteiktais tikšanās biežums
Augstākā Padome	Valstu prezidenti	Konsenss	Reizi gadā
Starpvaldību Padome	Valstu valdību vadītāji	Konsenss	Divreiz gadā
Eirāzijas Ekonomiskās Komisijas Padome	Valstu valdības vadītāju vietnieki	Konsenss	Reizi ceturksnī
Eirāzijas Ekonomiskās Padomes Kolēģija	Dalībvalstu izvēlēti profesionāli	Kvalificēts balsu vairākums vai konsenss	Pastāvīgs institūts

Vēl der pieminēt Eirāzijas Ekonomiskās savienības tiesu, kurai būtu jārisina strīdi starp dalībvalstīm un jāuzklausā apelācijas pret Komisiju, tajā skaitā no komerciālām iestādēm.²⁴ Tiesu veido divi tiesneši no katras dalībvalsts, kuru stāšanos amatā ir vienbalsīgi jāapstiprina Augstākajai Padomei. Tomēr tās reālā ietekme uz integrācijas procesu ir visai vāja, jo tai nav līdzekļu, ar kuriem piespiest dalībvalstis ievērot EES līgumā noteiktos pienākumus²⁵, kā arī tās izstrādātās regulas ir jāapstiprina Augstākajai Padomei.

²³ Karliuk, M. (2015). The Eurasian Economic Union: An EU-Like Legal Order in The Post-Soviet Space? National Research University Higher School of Economics, lp. 6. Izgūts (05.10.2018) no: <https://wp.hse.ru/data/2015/09/23/1075393178/53LAW2015.pdf>, p. 10.

²⁴ Dragneva, R., Wolczuk, K. (2017). The Eurasian Economic Union. Deals, Rules and the Exercise of Power. Chatham House, The Royal Institute of Foreign Affairs, p.16. Izgūts (05.10.2018) no: <https://wp.hse.ru/data/2015/09/23/1075393178/53LAW2015.pdf>

²⁵ Skat.: di Gregorio, A., Angeli, A. (2017). The Eurasian Economic Union and the European Union., p. 13.

Lai arī, vismaz formāli, ES un EES institūcijas ir veidotas līdzīgi, būtiskās atšķirības to reālajā spējā ietekmēt procesu virzību apgrūtina abu savienību ciešāku integrāciju un ierobežo praktisko sadarbību. Tuvākajā laikā nav paredzamas vērā ņemamas izmaiņas spēku samērā starp EES institūcijām, jo tās dalībvalstis nav ieinteresētas deleģēt politisko varu savienībai, baidoties zaudēt suverenitāti Krievijas virzītajam projektam.

Eirāzijas Ekonomiskā savienība skaitļos

Iepriekšējās divās sadaļās lielākoties tika raksturots ES un EES mijiedarbības fons un konteksts, bet noslēgumā tiks minēta konkrēta statistika, kas labāk ilustrētu reālo situāciju EES iekšienē un tās attiecības ar citām valstīm, kā arī spēku samēru abu savienību starpā.²⁶

Spēku samērs savienību starpā		
	ES	EES
Teritorijas izmērs (km²)	4,422,773	20,229,248
Populācija	512 miljoni	183 miljoni
Dalībvalstu skaits	28	5
IKP	22 triljoni ASV dolāru	5 triljoni ASV dolāru
IKP <i>per capita</i> (ASV dolāri)	36616	10000
Loma pasaules tirdzniecībā	15,40%	2,30%

Aplūkojot galvenos ekonomiskos rādītājus, skaidri redzams, ka globālā mērogā EES ievērojami atpaliek no ES tieši ekonomiskās attīstības ziņā. Ne-raugoties arī uz fiziski lielo EES platību, tā ir daudz mazāka organizācija, kuras ekonomiskos rādītājus lielākoties “stutē” Krievijas dalība tajā. Tomēr no Eiropas Savienības puses EES ir nozīmīgs tirdzniecības partneris, kas 2017. gadā veidoja 9% no importa un 5,2% no eksporta ES.²⁷ Eiropas Savienībai šī tirdzniecības balance ir negatīva, ko galvenokārt var izskaidrot ar lielajiem energoresursu iepirkumiem no ES puses, kas veido 80% no EES dalībvalstu eksporta

²⁶ Dati no Pasaules Bankas, Eiropas Savienības, Eirāzijas Ekonomiskās Savienības, Guicci, R. (2018). The Eurasian Economic Union, lp. 17. Izgūts (05.10.2018) no: https://berlin-economics.com/wp-content/uploads/2018-05-29_Presentation-EAEU_Moscow.pdf

²⁷ Skat.: Guicci, R. (2018). The Eurasian Economic Union. Analysis from a trade policy perspective.

uz Eiropu.²⁸ Šo situāciju varētu labot, piemēram, sakaņojot dažādus sertifikātus, standartus, regulas abu savienību starpā, kas ļautu vienkāršot tirdzniecību, tomēr to apgrūtinā pašreizējās vēsās attiecības Krievijas un Rietumvalstu starpā un EES institūciju vājā ietekme uz dalībvalstu likumdošanu.

Vēlreiz jāaplūko spēku samērs EES dalībvalstu starpā. Salīdzinot pieejamos datus, kļūst skaidri redzams ievērojamais Krievijas pārsvars – tā veido 87% no EES IKP un 80% no populācijas.²⁹ Salīdzinājumam – Vācija veido 21% no IKP un 16% no populācijas ES.³⁰ Šī milzīgā atšķirība EES dalībvalstu starpā ļauj izprast lielo piesardzību, ar kādu tiek uzlūkotī Krievijas centieni veicināt tālāku ekonomisko integrāciju ar iesaistītajām valstīm, jo jau šobrīd to ekonomikas ir visai atkarīgas no Krievijas tirgus, it īpaši energoresursu piegādē un tranzītā.³¹ Labs piemērs ir Baltkrievija, kuras ekonomika ir tiešā veidā atkarīga no Krievijas dabasgāzes piegādēm³², un abu valstu starpā regulāri notiek strīdi par gāzes cenu.³³ Tomēr līdz ar Krimas aneksiju ir arī novērojama īpatnēja situācija, kurā Baltkrievija izmanto savu nosacīti neitrālo pozīciju un “draudzīgākās” cenas, pēdējo gadu laikā ievērojami palielinot dabasgāzes importu no Krievijas virs iekšējam patēriņam vajadzīgā apjoma, lai to pārdotu tālāk Ukrainai.³⁴

Turpinot ilustrēt atšķirības no Eiropas Savienības, kuras iekšējā tirdzniecība starp dalībvalstīm sasniedz 64%³⁵, statistika atklāj pavisam citu ainu

²⁸ Eurasian Studies. (2018). Greater Eurasia by 2040: Futures of the EU – EAEU Cooperation. INES, IIASA and the Gorchakov Fund. Izgūts (05.10.2018) no: <http://greater-europe.org/archives/4376>

²⁹ Pasaules Bankas dati par 2017. gadu.

³⁰ Turpat.

³¹ Pastukhova, M., Westphal, K. (2018). Eurasian Economic Union Integrates Energy Markets – EU Stands Aside. German Institute for International and Security Affairs, pp. 1-3. Izgūts (05.10.2018) no: https://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/comments/2018C05_puk_wep.pdf

³² Smok, V. (2016). Belarus Struggles to Reduce Energy Dependence on Russia. *Belarus Digest*. Izgūts (05.10.2018) no: <https://belarusdigest.com/story/belarus-struggles-to-reduce-energy-dependence-on-russia/>

³³ EurAsia Daily. (11.01.2017). Russia-Belarus oil and gas war chronicle. Izgūts (05.10.2018) no: <https://eadaily.com/en/news/2017/01/11/russia-belarus-oil-and-gas-war-chronicle>

³⁴ Khalmetov, D., Makhovsky, A. (2018). Belarus gains from Russia's political disputes to grow big in fuel re-export. *Reuters*. Izgūts (05.10.2018) no: <https://www.reuters.com/article/us-belarus-lpg-russia/belarus-gains-from-russias-political-disputes-to-grow-big-in-fuel-re-export-idUSKBN1K013R>

³⁵ Skat.: Guicci, R. (2018) The Eurasian Economic Union. Analysis from a trade policy perspective.

EES iekšienē. Lai arī kopš EES izveidošanas tirdzniecība tās dalībvalstu starpā ir ļoti pakāpeniski pieaugusi, vēl 2017. gadā tā bija vien 14,1% no kopējā EES eksporta³⁶

EES tirdzniecība (mld. ASV dolāru)³⁷				
Gads	Eksports uz trešajām valstīm	Imports no trešajām valstīm	Iekšējā tirdzniecība starp EES dalībvalstīm	EES iekšējā tirdzniecība pret ārējo
2017	387	247,3	54,7	14,13%
2016	308,3	201,1	43	13,95%
2015	373,8	205,5	45,6	12,20%
2014	555,6	317,5	61,2	11,02%
2013	587,7	345,3	64,5	10,97%
2012	593,7	340,9	67,8	11,42%

Kā jau tika minēts, Krievija veido lielāko daļu no EES kopējā IKP, tāpēc nav liels pārsteigums secināt, ka tā veido arī 84% no savienības eksporta³⁸ un 85% no tās importa (2017). To var ļoti labi manīt, arī vērojot ievērojamo kritumu EES dalībvalstu eksportā no 2014. gada uz 2015. gadu, tam sarūkot par 32,7%. Šo kritumu lielākoties var izskaidrot ar šajos gados notikušo straujo naftas un dabasgāzes cenu kritumu pasaules tirgū, kas ir galvenās eksporta preces gan Krievijai³⁹, gan Kazahstānai⁴⁰. Sekas uz Krievijas ekonomiku atstāja arī ES un ASV sankcijas pēc Krimas okupācijas.⁴¹ Šie faktori ietekmēja ne tikai kopējo EES valstu eksportu, bet arī tirdzniecību starp dalībvalstīm iekšējā tirgū. Jau iepriekš tika minēts, ka Krievijas rubļa kursa straujais kritums šajā periodā apgrūtināja tās otra lielākā tirdzniecības partnera starp EES dalībvalstīm – Kazahstānas –, preču importu un eksportu uz Krieviju.

³⁶ Autora aprēķini, balstoties uz datiem no EES. Avots: EES. (2018). Цифры и факты. Брошюра, лр. 24. Izgūts (05.10.2018) no: [http://www.eurasiancommission.org/ru/Documents/ЕЭК-Брошюра_\(Цифры_и_факты\)_разворот.pdf](http://www.eurasiancommission.org/ru/Documents/ЕЭК-Брошюра_(Цифры_и_факты)_разворот.pdf)

³⁷ Turpat.

³⁸ Turpat, 20. lpp.

³⁹ Simoes, A. (2014). What does Russia export? The Observatory of Economic Complexity. Izgūts (05.10.2018) no: https://atlas.media.mit.edu/en/visualize/tree_map/hs92/export/rus/all/show/2014/

⁴⁰ Simoes, A. (2014). What does Kazakhstan export? The Observatory of Economic Complexity. Izgūts (05.10.2018) no: https://atlas.media.mit.edu/en/visualize/tree_map/hs92/export/kaz/all/show/2014/

⁴¹ Christie, E. (2015). Sanctions after Crimea: Have they worked? NATO. Izgūts no <https://www.nato.int/docu/review/2015/Russia/sanctions-after-crimea-have-they-worked/EN/index.htm>

Vienbrīd atšķirības valūtas kursos padarīja Krievijas preces pat par 30% lētākas par vietējo produkciju Kazahstānā, tā apdraudot vietējo industriju un teju izraisot plašāka mēroga tirzniecības karu.⁴² Rezultāts bija reģionam visai raksturīgā, lai arī īslaicīgā, noteiktu preču importa apturēšana no abu valstu puses, aizbaidinoties ar sanitāro normu pārkāpumiem. Šo abu valstu attiecības gan nav nekas unikāls, jo arī citu EES dalībvalstu starpā ir bijusi virkne incidentu, kad netiek importētas noteiktas preces⁴³ vai pat tiek slēgtas robežas starp šīm valstīm.⁴⁴ Turklāt aptuveni 3500 preču veidiem netiek piemērots kopējais EES muitas tarifs⁴⁵, kas nozīmē, ka aptuveni trešdaļai preču veidu tomēr ir jāiziet caur muitas pārbaudēm uz dalībvalstu robežām. Tas kavē tirdzniecību un praktiski izjauc ideju par vienotu muitas zonu EES. Rezultātā visai pieticīgā iekšējā tirzniecība EES dalībvalstu starpā šobrīd praktiski tikai atgūstas no satricinājuma periodā no 2014. gada uz 2015. gadu, kad tā saruka par veseliem 25,4%, un tā vēl joprojām nav sasniegusi pirmskrīzes apjomu.

Tirdzniecības struktūra EES dalībvalstu starpā ⁴⁶													
Importējošās valstis (mlj. ASV dolāru)													
Eksportējošās valstis (mlj. ASV dolāri)		ARM		BLR		KAZ		KGZ		RUS		EES	
	Gads	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017
	ARM			14	7	6	5	1	2	371	542	392	555
	BLR	22	35			364	594	49	124	10821	12834	11255	13586
	KAZ	0	4	32	96			376	503	3509	4515	3918	5118
	KGZ	0	0	3	9	275	297			139	262	417	568
	RUS	957	1232	15144	19385	9427	12324	1026	1389			26554	34329
	EES	980	1271	15194	19496	10072	13220	1452	2018	14840	18153	42536	54157

⁴² Putz, C. (2015). Russia and Kazakhstan's Trade War. *The Diplomat*. Izgūts (05.10.2018) no: <https://thediplomat.com/2015/04/russia-and-kazakhstan-trade-war/>

⁴³ Melikishvili, A., Kokcharov A. (2018). Belarus-Russia trade barriers. *IHS Markit*. Izgūts (05.10.2018) no: <https://ihsmarkit.com/research-analysis/Belarus-Russia-trade-barriers.html>

⁴⁴ Putz, C. (2017). Kyrgyzstan Alerts WTO to Kazakhstan Border Kerfuffle. *The Diplomat*. Izgūts (05.10.2018) no: <https://thediplomat.com/2017/10/kyrgyzstan-alerts-wto-to-kazakhstan-border-kerfuffle/>

⁴⁵ Dragneva, R., Wolczuk, K. (2017). The Eurasian Economic Union. Deals, Rules and the Exercise of Power. Chatham House, The Royal Institute of Foreign Affairs, pp. 21-22. Izgūts (05.10.2018) no: <https://wp.hse.ru/data/2015/09/23/1075393178/53LAW2015.pdf>

⁴⁶ Tabula izveidota, izmantojot datus no Guicci R., Mdinaradze, A. (2017). The Eurasian Economic Union. Analysis from a trade policy perspective. Berlin Economics, p. 14.; Guicci R. (2018). The Eurasian Economic Union, p. 18.

Aplūkojot detalizētāku statistiku par tirdzniecību starp EES dalībvalstīm, uzreiz jāizceļ divi punkti. Pirmkārt, 2017. gadā 59% no EES iekšējās tirdzniecības ir bijuši starp Krieviju un Baltkrieviju, kas ir neproporcionāli daudz, ņemot vērā Baltkrievijas salīdzinoši nelielo IKP. Otro vietu ieņem Kazahstānas un Krievijas savstarpējā tirdzniecība, kas veido vēl 31%. Tātad cieša ekonomiskā integrācija pastāv vien starp Baltkrieviju un Krieviju. Pārējās EES dalībvalstis ir tikai daļēji integrētas, ko var izskaidrot ar jau iepriekš minētajām sarežģītajām ekonomiskajām attiecībām to starpā. Tomēr, no otras puses, ja salīdzina datus par 2016. un 2017. gadu, var novērot, ka kopumā situācija lēnām ir uzlabojusies, tirdzniecībai starp EES dalībvalstīm pakāpeniski pieaugot, it īpaši mazāko dalībvalstu starpā.⁴⁷

EES loma dalībvalstu tirdzniecībā (mlj. ASV dolāru), 2016⁴⁷						
	ARM	BLR	KAZ	KGZ	RUS	EES
Eksports uz EES	392	11255	3918	417	26554	42536
Kopējais valsts eksports	2016	2160	22900	1010	270000	328870
Eksports uz EES pret kopējo	18,15%	49,15%	11,95%	41,29%	9,83%	12,93%
Imports no EES	980	15194	10072	1452	14840	42538
Kopējais valsts imports	3280	26800	26800	5140	181000	243020
Imports no EES pret kopējo	29,88%	56,69%	37,58%	28,25%	8,20%	17,50%

Tālāk vēlreiz detalizētāk aplūkosim EES lomu dalībvalstu tirdzniecībā, apskatot proporcijas starp valstu savstarpējo tirdzniecību savienības iekšienē un to kopējo ārējo tirdzniecību. Baltkrievija vēl joprojām ir visciešāk integrētā EES dalībvalsts, teju puse no tās eksporta nonāk Savienības tirgos un vairāk par pusi no tās importiem nāk no Savienības. Pārsteigumu sagādā Kirgizstāna, jo, lai arī tās imports un eksports veido niecīgu daļu no kopējā EES tirgus, tās ekonomika patiesībā ir ļoti atkarīga no eksporta uz citām EES dalībvalstīm, kā arī liela daļa no tās importa nāk tieši no Savienības. Būtiskākais secinājums gan šeit ir par mazo EES tirgus lomu Krievijas eksportā un importā. Tas liek aizdomāties par Maskavas īsto motivāciju, veidojot šo savienību, jo statistika skaidri parāda, ka Krievijas ekonomikā EES nebūt nespēlē tik nozīmīgu lomu, kā tās ārpolitiskā retorika liek domāt.

⁴⁷ Tabula izveidota, izmantojot datus no Guicci R., Mdinaradze, A. (2017). The Eurasian Economic Union. Analysis from a trade policy perspective. Berlin Economics, p. 14.; Guicci R. (2018). The Eurasian Economic Union, p. 18.

Noslēgums

Eiropas Savienības un Eirāzijas Ekonomiskās savienības iespējamā sadarbība šobrīd ir praktiski iesaldēta Krimas aneksijas un no tās izrietošo apbūsejo sankciju dēļ. Tas gan neliedz abām pusēm vērot vienu otru un meklēt sadarbības veidus. Eiropas Komisijas priekšsēdētājs Žans Klods Junkers vizītē Krievijā 2016. gadā apgalvoja, ka dialogs ar Krieviju ir jāturpina.⁴⁸ Tomēr līdz šim kā priekšnosacījums ciešākai sadarbībai starp ES un EES ir bijusi Minskas vienošanās ievērošana no Maskavas puses.⁴⁹ EES vēl joprojām Rietumos tiek uzlūkota lielākoties kā Krievijas ģeopolitisks projekts. Pirms politisko attiecību normalizēšanās starp ES un Krieviju sadarbība starp šīm divām savienībām nav gaidāma.

Tomēr EES ir un paliks nozīmīgs tirdzniecības partneris ES, ja vien tuvākajā laikā netiks atrasts alternatīvs avots Eiropas energoresursu importam. Šobrīd Krievija piegādā 37% no importētās dabasgāzes ES, un kopā ar Kazahstānu veido 37,9% no ES naftas importiem.⁵⁰ Tomēr energoresursu piegāde ES ir arī praktiski vienīgais ekonomiskais “trumpis” EES dalībvalstu rokās, un tās nebūt nesteidzas atvērt savus tirgus Eiropas precēm un kopumā izturās visai protekcisioniski, uzturot vidēji daudz augstākus tirdzniecības tarifus, salīdzinot ar ES.

Lai arī ES un EES pirmajā acu uzmetienā varētu atgādināt dvīņu māsu – tās dzima ar līdzīgām idejām par dalībvalstu ekonomisko integrāciju, kā arī vizuāli to institūciju nosaukumi un struktūras var šķist līdzīgas, realitātē tās ir divas ļoti atšķirīgas organizācijas. EES nenoliedzami tapšanas laikā iedvesmojās no ES pieredzes, tomēr tās dalībvalstis ir apvienojušās drīzāk taktisku apsvērumu dēļ, cenšoties noturēt konstruktīvas attiecības ar Krieviju un izmantojot dalību EES ekonomisko labumu izgūšanai no Maskavas. Ekonomiskā integrācija EES dalībvalstu starpā, izņemot Baltkrievijas gadījumu, vēl joprojām bieži vien ir vairāk retoriska, nekā praktiska, ik pa brīdim uzplaiksnot reģionam raksturīgajiem ekonomiskajiem ķīviņiem. Būtiskākā atšķirība starp abām savienībām ir kategoriskā EES dalībvalstu izvairīšanās no ciešākas politiskās integrācijas, kas padara to vien par pagaidām visai neattīstītu ekonomisko platformu, nevis vienlīdzīgu sarunu partneri ar ES.

⁴⁸ Luhn, A. (16.06.2016). Juncker says Russia visit is to ‘continue dialogue’ despite tensions. *The Guardian*. Izgūts (05.10.2018) no: <https://www.theguardian.com/world/2016/jun/16/juncker-russia-visit-sanctions-eu>

⁴⁹ TASS. (19.11.2015). Letter on cooperation between EU, Eurasian Economic Union sent by EC chief to Putin. Izgūts (05.10.2018) no: <http://tass.com/economy/837900>

⁵⁰ Eurostat dati par 2017. gadu. Izgūts (05.10.2018) no: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/EU_iports_of_energy_products_-_recent_developments_-_Main_suppliers_of_natural_gas_and_petroleum_oils_to_the_EU

Kā Eiropa sadzīvo ar Trampa ASV?

Mārtiņš Hiršs,

Drošības un stratēģiskās pētniecības centra pētnieks

Trampa kļūšana par ASV prezidentu ir mainījusi ASV ārpolitiku. Neskatoties uz Trampa kritisko attieksmi pret NATO ietilpstošajām Eiropas valstīm un pozitīvajiem izteikumiem par Krieviju, aizsardzības jomā attiecībās ar Eiropas valstīm ir vērojamas pozitīvas tendences. Tomēr tirdzniecībā un vairākos starptautiskos jautājumos Tramps ir mainījis ASV ārpolitiku unilaterālisma virzienā un ir gatavs iziet uz ekonomiskiem un diplomātiskiem konfliktiem ar Eiropu. Eiropas valstīm ir trīs izvēles, kā mēģināt sadzīvot ar Trampa ASV: ignorēt Trampa pārspīlēto kritiku un draudus vai dot nelielas koncesijas, ko Tramps varētu pārdot saviem vēlētājiem kā milzīgu uzvaru; censties sadarboties ar Trampu un runāt ar viņu Trampa valodā; aktīvi darboties pret Trampa ārpolitiku, kur tā ir pretrunā ar ES interesēm.

Atslēgvārdi: ASV–ES attiecības, NATO, Tramps, TTIP.

The Trump presidency has changed U.S. foreign policy. Despite Trump's criticism of the European member states of NATO and positive statements about Russia, there are positive developments in the defence sector in relations with European countries. However, in trade and various issues in international affairs, Trump has changed the US foreign policy toward unilateralism and has been ready to start economic and diplomatic conflicts with Europe. European countries have three choices for how to react to Trump's United States: to ignore Trump's exaggerated critique and threats or to make small concessions which Trump could sell to his constituents as a huge victory; to try working with Trump and talking to him in Trump's language; or, to act actively against Trump's foreign policy, where it is contrary to the interests of the EU.

Keywords: NATO, Trump, TTIP, U.S.–EU relations.

Ievads

ASV un ES attiecības ir fons daudziem notikumiem un ārpolitikas aktualitātēm Centrāleiropā un Austrumeiropā. Jau pirms diviem gadiem ASV prezidenta vēlēšanu laikā šajā izdevumā rakstā “2016. gads – izšķirošs brīdis transatlantiskajām attiecībām” apskatīju iespējamās ASV un ES attiecības pēc vēlēšanām. Tagad atgriežoties pie šīs tēmas, rakstā, pirmkārt, tiks mēģināts atskatīties un salīdzināt, vai manas prognozes, balstoties uz Trampa publisko izteikumu analīzi, ir piepildījušās, otrkārt – ieskicēt vairākas pārmaiņas, un, treškārt – prognozēt attīstības tendences ASV un ES attiecībās.

ASV attiecības ar Eiropu pēdējo divu gadu laikā ir mainījušās. Trampa stratēģija “Amerika pirmā” atšķiras no Baraka Obamas un Džordža Buša pieejas ārpolitikai. ASV un ES attiecības pārgājušas no kopumā pozitīvas sadarbības gaisotnes Obamas prezidentūras laikā uz domstarpībām. Tomēr pastāv nozīmīgas atšķirības starp Trampa uzskatiem, izteikumiem un tvītiem un ASV īstenoto ārpolitiku. Starp Trampa izteikumiem par ES pastāv lielas atšķirības, savukārt ASV un ES savstarpējās attiecībās tā ir daudz mazāka, tomēr ar tendenci palielināties. No vienas puses, neskatoties uz Trampa agresīvo retoriku pret Eiropu, drošības un aizsardzības jautājumos ASV klātbūtne, investīcijas un sadarbība ar Eiropas NATO valstīm ir tikai pastiprinājusies. No otras puses, tirdzniecībā Tramps ASV un Eiropas ekonomiskās attiecības ir pagriezis pilnīgi pretējā – protekcionisma – virzienā. Arvien unilaterālāka ASV ārpolitika un nerēķināšanās ar sabiedroto interesēm izsauc ES pretreakciju.

Trampa ārpolitika vai ASV ārpolitika?

Donalds Tramps vēlēšanu kampaņas laikā un jau ilgi pirms tās ir bijis kritisks pret ASV sabiedrotajiem un uzsvēris, ka ASV intereses būtu jāliek pašā pirmajā vietā – ASV prioritātei jābūt tās iekšpolitikai, piemēram, novecojušās infrastruktūras atjaunošanai. Tramps uzskata, ka ASV apmaksā drošību bagātām valstīm, par to neko nesaņemot pretī, un ASV to nevar vairāk atļauties. Šādi un līdzīgi Trampa izteikumi par ASV ārpolitiku vēlēšanu laikā radīja bažas par iespējamām izolacionisma tendencēm pēc Trampa nākšanas pie varas. Viņš uzsvēra, ka ASV militārajiem spēkiem jāfokussējas uz ASV, nevis uz sabiedroto aizstāvēšanu, un ASV būtu jāsamazina sava militārā

klātbūtne daudzviet pasaulē, tostarp arī NATO.¹ Uzreiz pēc stāšanās amatā Trampa administrācijā bija mēģinājumi šos uzskatus realizēt. 2017. gada februārī Trampa Nacionālās drošības padomes darbinieki plānoja ASV karavīru atsaukšanu no Baltijas valstīm.² Tomēr šie plāni netika īstenoti, jo Trampa pirmais Nacionālās drošības padomnieks Maikls Flins, kura uzskati par ārpolitiku bija līdzīgi Trampa viedoklim, drīz atkāpās no amata. Flina karjera šajā vienā no divām centrālajām ASV ārpolitikas veidošanas pozīcijām bija ļoti īsa, jo nāca gaismā viņa centieni slēpt no FIB savas tikšanās ar Krievijas vēstnieku ASV Sergeju Kisļaku. Flins nonāca uz apsūdzēto sola. Viņu nomainīja un ASV ārpolitikas veidošanas nozīmīgākajās pozīcijās nāca cilvēki, kuru uzskati par ASV ārpolitiku ir pavisam atšķirīgi no Trampa uzskatiem un ir daudz līdzīgāki klasiskam republikāņu skatījumam par ASV lomu pasaulē. Tādējādi ir jānošķir Trampa uzskati un izteikumi par ārpolitiku no ASV īstenotās ārpolitikas, kas rodas dažādu ASV administrācijas ārpolitikas veidošanā iesaistīto institūciju un nozīmīgāko personu, tostarp arī prezidenta, mijiedarbības rezultātā.

ASV ārpolitikā nav bijušas fundamentālas pārmaiņas, jo ASV valsts pārvalde "ierobežo negribīgo Trampu" saglabāt ierasto ASV ārpolitikas kursu.³ Vēlēšanu kampaņas laikā Tramps draudēja ar izolacionismu, bet tas nav noticis. ASV nav samazinājusi savu bruņoto spēku klātbūtni nekur pasaulē, nav mazinājusi iesaisti nevienā militārajā konfliktā, kuros ASV ir iesaistījusies jau gadiem. ASV loma NATO arī nav mainījusies. Tieši pretēji – Kongress ir palielinājis un turpina palielināt ASV aizsardzības izdevumus, kas savukārt nozīmē pastiprinātu ASV klātbūtni daudzos konfliktos un potenciālo konfliktu reģionos. Kaut arī Tramps laiku pa laikam izmet frāzes par nepieciešamību atsaukt ASV karavīrus no Sīrijas un citiem konfliktpunktiem, aizsardzības sekretārs viņu aptur. Kamēr Tramps Briselē kritizēja NATO valstis un Helsinkos draudzējās ar Putinu, viņa enerģētikas sekretārs runāja par transatlantisko tirdzniecību un ASV kā jaunu sašķidrinātās gāzes piegādātāju,

¹ Hiršs, M. (2016). 2016. gads – izšķirošs brīdis transatlantiskajām attiecībām. *Latvijas intereses Eiropas Savienībā*, 2016/1. Latvijas Politologu biedrība. 38.-39. lpp.

² Ackerman, S. (01.09.18). White House Official Floated Withdrawing U.S. Forces to Please Putin. *The Daily Beast*. Izgūts (09.10.2018.) no: <https://www.thedailybeast.com/white-house-official-floated-withdrawing-us-forces-to-please-putin>

³ Porter, P. (August 6, 2018). Crisis And Conviction: U.S. Grand Strategy In Trump's Second Term. *War on the Rocks*. Izgūts (09.10.2018.) no: <https://warontherocks.com/2018/08/crisis-and-conviction-u-s-grand-strategy-in-trumps-second-term/>

alternatīvu *Nord Stream 2* gāzes cauruļvadam, kas varētu mazināt Krievijas ietekmi Eiropā. Trampa simpātijas pret Krieviju ierobežo Kongress, kurš ir aizliedzis Trampam bez Kongresa piekrišanas atcelt sankcijas pret Krieviju, kā arī ASV īpašā prokurora Millera izmeklēšana, kas jebkuram Trampa izteikumam par Krieviju liek izskatīties aizdomīgi. Analizējot ASV ārpolitiku, ir jānošķir Trampa uzskati, izteikumi un tvīti no ASV īstenotās ārpolitikas. Starp Trampu, ASV administrāciju un ārpolitiku pastāv atšķirības. Ievērojot šīs atšķirības, var runāt par lielu plaisu attiecībās starp Trampu un ES un daudz mazāku plaisu ASV un ES savstarpējās attiecībās.

Ierastā ASV un ES sadarbība turpinās?

Lai gan ASV ārpolitika nav mainījusies fundamentāli, nevar arī piekrist optimistiem, kas uzskata, ka Tramps ASV ārpolitiku nav mainījis tikpat kā nemaz un ASV–Eiropas attiecības, neskatoties uz Trampa izteikumiem, nav īpaši mainījušās. Tramps panāca ASV izstāšanos no Parīzes klimata līguma, izstāšanos no Klusā okeāna partnerības, kā arī no Irānas kodolīguma. Viņš panāca ASV vēstniecības pārcelšanu uz Jeruzalemi un apturēja militārās mācības ar ASV sabiedroto Dienvidkoreju. Arī ASV–ES attiecībās ir notikušas nozīmīgas pārmaiņas. Šajā rakstā pievērsīšos divām aktuālākajām jomām – pirmkārt, aizsardzības un drošības jomai, un, otrkārt, tirdzniecības jautājumiem.

ASV un ES attiecībās drošības jautājumos pastāv liela atšķirība starp Trampa izteikumiem un ASV īstenoto politiku. Optimisti teiktu, ka Trampa kritiskie izteikumi par NATO nav nekas jauns. ASV prasības sabiedrotajiem palielināt izdevumus aizsardzībai ir pastāvējušas vienmēr. ASV jau kopš 50. gadiem runā par nepieciešamību eiropiešiem vairāk tērēt savai drošībai.⁴ Tomēr Trampa asā kritika par nepietiekamiem tēriņiem notiek laikā, kad NATO valstis jau tā strauji palielina aizsardzības izdevumus. Vēl pirms Trampa kļūšanas par prezidentu, jau 2014. gadā, ASV panāca, ka Eiropas valstis palielināja izdevumus aizsardzībai. NATO valstis kopš Varšavas samita 2014. gadā pakāpeniski palielina savus aizsardzības budžetus. No 28 NATO dalībvalstīm šogad 8 valstis jau izpildīs 2 procentu mērķi un 16 valstis šo

⁴ Creswell, M., Gavin, V. (August 22, 2017). A History of Vexation: Trump's Bashing of Nato is Nothing New. *War on the Rocks*. Izgūts (09.10.2018.) no: <https://warontherocks.com/2017/08/a-history-of-vexation-trumps-bashing-of-nato-is-nothing-new/>

mērķi sola sasniegt 2024. gadā.⁵ Ja Trampa kritika pret NATO būtu tikai par aizsardzības tēriņiem, līdz ar Eiropas tuvināšanos 2 procentu mērķim šai agresīvajai kritikai pret Eiropas NATO valstīm būtu jākļūst maigākai, bet Trampa retorika, visticamāk, nemainīsies.

Trampa regulārā kritika un pārmetumi NATO valstīm par nepietiekamiem aizsardzības tēriņiem atšķiras no ierastās ASV administrācijas retorikas. Visticamāk, Trampa kritikas mērķis nav par 2 procentiem aizsardzības tēriņiem vai par aizsardzību vispār. Šī kritika izriet no Trampa atkārtoti paustajiem uzskatiem, ka Eiropas valstis ir bagātas un apkrāpj ASV, kura apmaksā Eiropas drošību, kā arī no vēlmes samazināt ASV tirdzniecības deficītu ar Eiropu, un to Tramps nemaz īpaši neslēpj. Trampa skatījumā ASV negatīvā tirdzniecības balance ar ES ir liela problēma: "Eiropas Savienība, iespējams, ir tik pat slikta kā Ķīna, tikai mazāka. Tas ir šausmīgi, ko viņi nodara" ASV.⁶ Pat ja Eiropas valstis piekāptos Trampam un vēl straujāk palielinātu aizsardzības budžetus, visdrīzāk tas nemazinātu Trampa kritiku pret NATO, jo tā nav saistīta tikai ar nepieciešamību tērēt 2% aizsardzībai, bet ar tirdzniecību. Tādējādi aizsardzības jautājumos pastāv ievērojamas atšķirības starp Trampu un Eiropas Savienību.

Ja nošķiram Trampa izteikumus un tvītus no ASV īstenotās ārpolitikas, no drošības un aizsardzības perspektīvas ASV un Eiropas sadarbība ir spēcīgāka nekā jebkad pēdējo 20 gadu laikā. ASV drošības garantijas Eiropai un NATO alianses austrumu flangam pēdējos gados ir tikai nostiprinājušās. ASV turpina strauji palielināt aizsardzības tēriņus Eiropas atturēšanas iniciatīvai (*European Deterrence Initiative*), palielināt ASV spēku Eiropā skaitlisko sastāvu, kā arī gatavību reaģēt krīzes situācijā. Tas arī atbilst manai prognozei šajā žurnālā pirms diviem gadiem: "ASV spēku klātbūtne NATO austrumu valstīs tuvākos gadus turpināsies, lai arī kurš kandidāts kļūtu par ASV prezidentu."⁷

Trampa Nacionālā drošības stratēģija, publicēta 2017. gada decembrī, prasa eiropiešiem vairāk darīt aizsardzības sektorā, bet vienlaikus izsaka

⁵ Heath, R. (07.05.2018). 8 NATO countries to hit defense spending target. *Politico*. Izgūts (09.10.2018.) no: <https://www.politico.eu/article/nato-jens-stoltenberg-donald-trump-8-countries-to-hit-defense-spending-target/>

⁶ Houck, C. (Jul 1, 2018). Trump calls Europe "as bad as China" on trade. *Vox*. Izgūts (09.10.2018.) no: <https://www.vox.com/world/2018/7/1/17522984/europe-china-trade-war-trump>

⁷ Hiršs, M. (2016). 2016. gads - izšķirošs brīdis transatlantiskajām attiecībām. *Latvijas intereses Eiropas Savienībā*, 2016/1. Latvijas Politologu biedrība. 37. lpp.

spēcīgu atbalstu NATO aliansei un ir izteikti kritiska pret Krieviju. Krievija tiek raksturota kā valsts, kas nav apmierināta ar esošo pasaules kārtību un grib to mainīt (*revisionist power*):

“Krievija izmanto graužošanas darbības, lai vājinātu ticību ASV garantijām Eiropā, iedragātu transatlantisko vienotību, un vājina Eiropas institūcijas un valsts pārvaldes iestādes. .. Amerikas Savienotās Valstis paliek stingri apņēmušās ievērot saistības pret mūsu Eiropas sabiedrotajiem un partneriem. .. NATO alianse kļūs spēcīgāka, kad visi biedri uzņemsies lielāku atbildību un samaksās taisnīgu artavu, lai aizsargātu mūsu savstarpējās intereses, suverenitāti un vērtības.”⁸

Trampa drošības stratēģija atgriežas pie lielvaru sacensības, ko iepriekšējās – Obamas, Buša un Klintona – Nacionālās drošības stratēģijas tik ļoti neuzsvēra. Šajā dokumentā Krievija līdz ar Ķīnu tiek aprakstītas kā valstis, kas “izaicina ASV spēku, ietekmi un intereses, cenšoties erodēt Amerikas drošību un pārticību.”⁹ Izejot no šīs lielvaru sāncensības loģikas, ir nepieciešams ASV atbalsts Eiropas drošībai un cieša militāra sadarbība Eiropā.

ASV Nacionālā aizsardzības stratēģija, publicēta 2018. gada februārī, tikai vēl vairāk uzsver šos ārpolitikas stūrakmeņus. Krievija tiek raksturota kā viena no galvenajiem “izaicinājumiem” ASV. NATO un ASV alianses tiek aprakstītas kā centrālais elements ASV drošības stratēģijā. Krievija:

“vēlas veidot pasauli saskaņā ar savu autoritāro modeli – iegūt veto tiesības par citu valstu lēmumiem ekonomikā, diplomātijā un drošībā .. Krievija cenšas iegūt veto tiesības par citām valstīm savā perifērijā .. sagraut Ziemeļatlantijas līguma organizāciju un izmainīt Eiropas .. drošības un ekonomikas struktūras sev par labu. ...mūsu alianšu un partnerību tīkls saglabājas kā globālās drošības mugurkauls. .. Spēcīga un brīva Eiropa, ko vieno kopīgi demokrātijas, suverenitātes principi un Ziemeļatlantijas līguma 5. panta saistības, ir vitāla mūsu drošībai. .. Mēs sagaidām, ka Eiropas sabiedrotie izpildīs savas apņemšanās palielināt aizsardzības un modernizācijas izdevumus, lai stiprinātu aliansi mūsu kopīgo drošības rūpju priekšā.”¹⁰

⁸ National Security Strategy of the United States of America. (December, 2017). The White House. 47.-48.lpp. Izgūts no: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>

⁹ Turpat, 2. lpp.

¹⁰ Summary of the 2018 National Defense Strategy of the United States of America. (2018). 2.,9. lpp. Department of Defense. Izgūts (09.10.2018.) no: <https://dod.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/2018-National-Defense-Strategy-Summary.pdf>

Šiem vārdiem ASV ārpolitikā seko arī reāli darbi. Lai ar Krievijas radītajiem izaicinājumiem Eiropai cīnītos, Kongress turpina jau 2016. gadā Barakas Obamas prezidentūras laikā iesāktu ASV aizsardzības izdevumu palielināšanu Eiropā. Aizsardzības budžeta 2019. gada tēriņi Eiropas atturēšanas iniciatīvai gandrīz dubultojas no 3.4 miljardiem ASV dolāru 2017. gadā uz 6.5 miljardiem ASV dolāru 2019. gadā. Lielākā daļa šī finansējuma paredzēti ASV spēku Eiropā spēju stiprināšanai un ASV armijas tehnikas priekšpozicionēšanai Eiropā stratēģiskās pozīcijās, lai krīzes brīdī samazinātu ASV atbildes reakcijas laiku. Turklāt 2019. gadā arī ASV spēku klātbūtne Eiropā uz rotācijas pamata palielināsies. Vienlaikus ASV sadarbojas un stiprina Eiropas valstu aizsardzību. ASV investīcijas militārās infrastruktūras Eiropā uzlabošanai 2019. gadā gandrīz četrkārsosies.¹¹

ASV vēlēšanu laikā es prognozēju, ka ASV aizsardzības tēriņu pieaugums Eiropā "Tuvākajos gados NATO austrumu valstīm .. nozīmēs jaunus NATO infrastruktūras projektus .. kā arī nostiprinātu NATO kā kolektīvās drošības garantu Eiropā."¹² Neskatoties uz Trampa izteikumiem par Eiropu, NATO un Krieviju, ASV NATO austrumu flanga valstīs pēdējos gados jau ir investējušas desmitiem un simtiem miljonus ASV dolāru, piemēram, Igaunijas Amari un Tapas gaisa spēku bāzēs, Ādažu militārajā bāzē un Lielvārdes lidlaukā Latvijā, Pabrades un Gaižiūnu militārajās bāzēs, Šauļu gaisa spēku bāzē, dažādos projektos Polijā un Rumānijā.¹³ Tas viss tiek darīts, lai pārliecinātu ASV Eiropas sabiedrotos un Krieviju par ASV apņemšanos ievērot NATO 5. pantu un gatavību aizsargāt visu NATO valstu teritoriālo integritāti. Šīs investīcijas ir stratēģiskas, vērstas uz vajību novēršanu, aizsardzības un atturēšanas spēju palielināšanu Eiropā. Šīs ASV investīcijas NATO valstu drošībā palielināsies 2019. gadā, un, ļoti iespējams, arī turpmāk.

¹¹ European Deterrence Initiative. Department of Defense Budget Fiscal Year (FY) 2019. (February 2018). Office of the Under Secretary of Defense (Comptroller). 1.lpp. Izgūts (09.10.2018.) no: https://comptroller.defense.gov/Portals/45/Documents/defbudget/fy2019/fy2019_EDI_JBook.pdf

¹² Hiršs, M. (2016). 2016. gads - izšķirošs brīdis transatlantiskajām attiecībām. *Latvijas intereses Eiropas Savienībā*, 2016/1. Latvijas Politologu biedrība. 36. lpp.

¹³ Laīci, T. (July 2018). European Deterrence Initiative: the transatlantic security guarantee. European Parliamentary Research Service. 8.-10.lpp. Izgūts (09.10.2018.) no: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/625117/EPRS_BRI\(2018\)625117_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/625117/EPRS_BRI(2018)625117_EN.pdf)

Plaisa starp ASV un Eiropas Savienību

Tomēr, skatoties uz plašāku sadarbību starp ASV un Eiropu, nevis tikai aizsardzības un drošības jautājumiem, pretrunas pastāv ne tikai starp Trampa izteikumiem par ES, bet arī pašas ASV ārpolitikas ietvaros ES. Šajos divos minētajos centrālajos ASV ārpolitiku un aizsardzības politiku virzošajos dokumentos ir iekšējas pretrunas starp Trampa uzskatiem un republikāņiem ierasto ASV ārpolitiku. Vēl lielākas atšķirības ir starp šiem dokumentiem un Trampa izteikumiem un rīcību. ASV Nacionālā drošības stratēģija uzsver, ka “Visu pasauli iedvesmo Amerikas atjaunošanās un ASV vadības parādīšanās no jauna” (“reemergence of American leadership”).¹⁴ Diemžēl Trampa vadības stils nevis iedvesmo, bet rada Eiropas lideriem vairākas ļoti nozīmīgas problēmas, un tas šim spārnotajam izteicienam Trampa drošības stratēģijā liek izklausīties pavisam tukšam.

Trampa vadība ir unilaterāla, tā nerēķinās ar sabiedroto interesēm. Starp Nacionālo drošības stratēģiju, Nacionālo aizsardzības stratēģiju un Trampa izteikumiem pastāvošās atšķirības liek apšaubīt šo dokumentu nozīmi ārpolitikas veidošanas procesā. Abas stratēģijas uzsver ciešu sadarbību ar sabiedrotajiem, multilaterālu pieeju un ir kritiskas pret Krieviju. Tas viss ir klajā pretrunā ne tikai ar daudziem atkārtotiem Trampa izteikumiem, bet arī ar īstenoto ASV ārpolitiku. Tramps vienpusēji izstājās no Parīzes klimata vienošanās un Irānas kodolīguma un izmanto ļoti agresīvus, ASV neraksturīgus paņēmienus pret tuvākajiem sabiedrotajiem ekonomisku jautājumu risināšanai. Viņa rīcība krasi atšķiras no Baraka Obamas pieejas ārpolitikai, kur Obama centās īstenot savus ārpolitikas mērķus ar pēc iespējas plašāku sabiedroto atbalstu.

Trampa vadība atšķiras no pēdējos divdesmit gados ierastās ASV ārpolitikas. Trampa Nacionālā drošības stratēģija ir atšķirīga no iepriekšējām. Uzsvars no atbalsta demokrātijai pasaulē ir nomainīts ar citu valstu iedvesmošanu ar ASV piemēru. Uz normām un likumiem balstītas starptautiskās kārtības vietā Trampa drošības stratēģija runā par valstu suverenitāti. ASV administrācija turpina runāt par atbalstu demokrātijai pasaulē, bet Trampa

¹⁴ *National Security Strategy of the United States of America*. (December, 2017). The White House. 2. lpp. Izgūts (09.10.2018.) no: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>

runās šī ASV ārpolitikas elementa trūkst. Vienlaikus Trampa drošības stratēģijā nav nekā par brīvo tirdzniecību, kas iepriekš bijusi svarīga ASV ārpolitikas sastāvdaļa. Tā vietā tur parādās Trampa paša atkārtoti paustais uzsvars uz divpusējiem tirdzniecības līgumiem, kas it kā esot ASV izdevīgāki. Starptautiskās sadarbības vietā uzsvars vairāk tiek likts uz Trampa pasaules skatījumam tuvāko sāncensību.

Tirdzniecības jautājumā optimisti sākotnēji Trampa idejas par tarifiem un protekcionismu uzskatīja par sarunu vešanas stratēģiju vai cerēja, ka Trampu ierobežos ASV administrācija. Tomēr Tramps ir sācis tirdzniecības karus ar Ķīnu, Japānu, Kanādu, Meksiku, Turciju un arī ES. Tramps savā vēlēšanu kampaņā un jau ilgi pirms tās ir bijis kritisks pret brīvo tirdzniecību un ir uzstājis, ka citas valstis apkrāpj ASV. Pirms Trampa kļūšanas par prezidentu ES un ASV tirdzniecības attiecībās dominēja Transatlantiskās tirdzniecības un investīciju partnerības līgums (TTIP) – līgums, kas atvieglotu tirdzniecību un investīcijas starp abām Atlantijas okeāna pusēm. Mana prognoze bija, ka Trampa uzvaras gadījumā “TTIP līguma noslēgšana un parakstīšana varētu vai nu ielgt uz nenoteiktu laiku, vai pat tikt apturēta.”¹⁵ Ir ne vien apstājies TTIP sarunu process, bet Tramps ASV un Eiropas ekonomiskās attiecības ir pagriezis pilnīgi pretējā – protekcionisma – virzienā.

Šā gada pirmajā pusē ES un ASV tirdzniecības attiecības strauji pasliktinājās. Tramps ieviesa tarifus ES tēraudam un alumīnijam. Uz to ES atbildēja ar specifiski mērķētām sankcijām pret džinsiem, viskiju, motocikliem un citiem produktiem. Pēc abpusējas tarifu ieviešanas ASV un ES vienojās neeskalēt tirdzniecības karu. Neskatoties uz sākotnējiem paziņojumiem, ka ES neiesaistīsies sarunās ar ASV draudu gaisotnē,¹⁶ Trampa draudi uzlikt tarifus ES autoindustrijai nosēdināja eiropiešus pie sarunu galda. ASV tarifiem pret autoindustriju varētu būt graujoša ietekme uz Vācijas un citu Eiropas valstu autoindustriju un dažādu auto detaļu industriju. Pēc divpusējās tikšanās starp Trampu un Eiropas Komisijas prezidentu Junkeru jūlijā ES apņēmas importēt vairāk sojas pupiņas un sašķidrināto gāzi no ASV. Savukārt ASV apņēmas neievieš jaunus tarifus Eiropas automašīnu importam. Abas

¹⁵ Hiršs, M. (2016). 2016. gads - izšķirošs brīdis transatlantiskajām attiecībām. *Latvijas intereses Eiropas Savienībā*, 2016/1. Latvijas Politologu biedrība. 34. lpp.

¹⁶ Reuters (May 2, 2018). EU will not negotiate U.S. tariffs under threat: EU's Juncker. (May 2, 2018). *Reuters*. Izgūts (09.10.2018.) no: <https://www.reuters.com/article/us-usa-trade-metals-eu/eu-will-not-negotiate-u-s-tariffs-under-threat-eus-juncker-idUSKBN1I31LW>

puses apņēmas samazināt tarifus un ekonomiskās barjeras, tomēr vēl arvien ir palikuši spēkā sākotnēji ieviestie tarifi.

Trampa pieeja tirdzniecības kariem un diplomātijai ir ļoti haotiska. Eiropiešiem ar to ir grūti strādāt. Trampam pašam bieži vien nav skaidri mērķi, ko konkrēti viņš vēlas sasniegt ārpolitikā, un līdz ar to sarunu vedējiem nav skaidrs mandāts, ko viņi drīkst un ko nedrīkst darīt. Bieži vien Trampa darbības ir pilnībā atrautas no sarunu vešanas procesa. Sarunās starp ASV un citām valstīm tiek runāts viens, bet Tramps pēkšņi nāk klajā ar pavisam citādiem paziņojumiem, piemēram, sarunu vedējiem nezinot, sarunu vešanas brīdī paziņo par jaunām sankcijām. Tas padara ASV par neuzticamu partneri un apgrūtina jebkuru sarunu vešanu ar ASV. Vienlaikus starp cilvēkiem Trampa administrācijā notiek cīņa par dažādām pieejām tirdzniecībai, kā arī par piekļuvi Trampam, kura uzskatus un rīcību bieži vien ir ļoti viegli mainīt un ietekmēt vienas tikšanās rezultātā.¹⁷ Arī šīs iekšējās cīņas padara ASV pozīcijas mainīgas un neprognozējamas.

Turklāt Trampa vadība ir ne tikai unilaterāla, tā ir iedomīga un agresīva pret tuvākajiem sabiedrotajiem. Papildus tam, ka Trampa uzskati bieži vien nesaskan ar eiropiešiem, Tramps mēdz pazemot tuvākos sabiedrotos ar savu izturēšanos un izteikumiem. Tramps ir atkārtoti skarbi kritizējis ES un NATO, atkārtoti kritizējis Vācijas kancleres Merkeles īstenoto iekšpolitiku, piedāvājis Francijas prezidentam Makronam izstāties no Eiropas Savienības. Viņš ir draudējis uzlikt sankcijas Austrijas, Dānijas, Vācijas un Francijas uzņēmumiem, ja tie finansiāli atbalstīs *Nord Stream 2* gāzes cauruļvada konstrukciju.¹⁸ Tramps ir atļāvis pat fiziski pagrūst Melnkalnes premjeru Duško Markoviču, lai izlistu priekšplānā NATO galvenās mītnes atklāšanas ceremonijā Briselē 2017. gada maijā. Šie ir tikai daži no Trampa radītajiem incidentiem ar Eiropas lideriem.

Rezultātā ASV ārpolitika un pasaules vadība Trampa stilā sagādā lielas problēmas Eiropas valstīm. ES lielvalstu vadītāji nevar izskatīties vāji savu vēlētāju acīs Trampa uzbrukumam priekšā. Viņiem ir grūti piekāpties Trampa

¹⁷ Sevastopulo, D., Fleming, S., Donnan, S. (June 9, 2018). Inside the chaos of Donald Trump's trade wars. *Financial Times*. Izgūts (09.10.2018.) no: <https://www.ft.com/content/f8affed8-6b02-11e8-b6eb-4acfcfb08c11>

¹⁸ Rogin, J. (June 28, 2018). Trump is trying to destabilize the European Union. *Washington Post*. Izgūts (09.10.2018.) no: https://www.washingtonpost.com/opinions/global-opinions/trump-is-trying-to-destabilize-the-european-union/2018/06/28/729cb066-7b10-11e8-aeec-4d04c8ac6158_story.html?noredirect=on&utm_term=.978fb81c753f

agresīvās pieejas diplomātijai priekšā. Tomēr pašam Trampam krīzes un konflikti ar sabiedrotajiem ir nepieciešami iekšpolitiskiem mērķiem un, visticamāk, viņš tos turpinās izraisīt. Tramps savā vēlēšanu kampaņā attēloja ASV krīzes priekšā – ASV it kā esot milzīgs bezdarbs, noziedzība, imigrācija, terorisms, kā arī citas valstis nelietīgi izmanto ASV drošības garantijas un tirdzniecības līgumus ar ASV. Šī stratēģija palīdzēja saliedēt republikāņu atbalstu viņa kandidatūrai. Arī sevi Tramps attēlo kā krīzes laika prezidentu. Iekšpolitikā daudzos nozīmīgos jautājumos Trampa solītās pārmaiņas iet uz priekšu ļoti lēnām vai vispār netiek īstenotas,¹⁹ tādēļ viņš mobilizē atbalstu, sevi attēlojot kā ASV aizstāvi pret dažādiem draudiem, un tādējādi viņš pats atkal un atkal mākslīgi rada krīzes situācijas gan iekšpolitikā, gan ārpolitikā, tostarp attiecībās ar ES. Tas, ka ASV prezidents izmanto ES kā ļaunu ārējo tēlu, ar kuru baidīt savus vēlētājus, ir problemātiski ES.

Eiropas atbildes jaunajai ASV ārpolitikai

Eiropas valstīm ir trīs izvēles iespējas, kā mēģināt sadzīvot ar Trampa ASV. Tramps, kurš sevi sauc par neparedzamu, atkal un atkal savā sarunu vešanas praksē izmanto vienu vienīgu paņēmieni. Sāk ar skaļiem, radikāliem paziņojumiem, palielina saspīlējumu un izmanto personīgus uzbrukumus, lai beigās parasti piekāptos un piekristu diezgan zemiem sasniegumiem, kam nav īpašas saistības ar viņa sākotnējām prasībām.²⁰ Piemēram, Trampa “tirdzniecības kara” ar ES ieguvumi ASV ir ļoti pieticīgi – ES importēs vairāk sojas pupiņas un sašķidrināto gāzi no ASV. Pirmā Eiropas valstu iespēja sadarbībā ar Trampa ASV ir censties ignorēt Trampa pārspīlēto kritiku un draudus, uztvert tos kā blefu vai pārspīlējumus un dot nelielas koncesijas, lai Tramps varētu tās pārdot saviem vēlētājiem kā milzīgu uzvaru. Tomēr šādas piekāpšanās no ES puses var pārliecināt Trampu, ka šantāža darbojas. Pirmais raunds ASV-ES tirdzniecības karā ir beidzies relatīvi mierīgi. Nav teiks, ka Eiropu negaida nākamais raunds.

¹⁹ Keller, J., Pearce, A., Andrews, W. (2018). Tracking Trump's Agenda, Step by Step. *New York Times*. Izgūts (09.10.2018.) no: <https://www.nytimes.com/interactive/2017/us/politics/trump-agenda-tracker.html>

²⁰ Swan, J. (Apr 30, 2018). The one-trick pony: Inside Trump's negotiating style. *Axios*. Izgūts (09.10.2018.) no: <https://www.axios.com/one-trick-pony-inside-trumps-negotiating-style-3b60acf3-76e1-4c7d-9c6b-8792ad38479b.html>

Otrā pieeja, ko dažas Eiropas valstis ir mēģinājušas ar dažādām sekmēm, ir censties sadarboties ar Trampu un runāt ar viņu Trampa valodā. Viens no pēdējiem piemēriem ir Polija, kas 18. septembrī piedāvāja pati apmaksāt patstāvīgas ASV militāras bāzes Polijā būvniecību. Uzsvars uz to, ka Polija pati apmaksās bāzes būvniecību un līdz ar to ASV ietaupīs, visticamāk, uzrunā Trampu, kura prioritāte ir taupīt un cīnīties ar valstīm, kas nemaksā par ASV drošības garantijām. Turklāt šīs bāzes nosaukums “Trampa Forts” visdrīzāk uzrunā arī Trampa egoismu un sajūsmu par militārām lietām. Trampa reakcija uz šo piedāvājumu bija: Polijas “prezidents piedāvāja mums daudz vairāk nekā divus miljardus dolāru, lai to darītu, tādēļ mēs to izvērtējam. Izvērtējam, pirmkārt, no abu valstu militāras aizsardzības perspektīvas, un arī izmaksu...”. Līdz ar to patlaban Pentagons ir uzsācis šī Polijas piedāvājuma izvērtēšanu.²¹ Ja šis plāns tiktu īstenots, piepildītos mana prognoze par šīs prezidentūras laikā iespējamo “ASV militāro bāžu konstrukciju, kas burtiski iecementētu ASV klātbūtni Austrumeiropā.”²²

Trešā iespēja ir aktīvi darboties pret Trampa ārpolitiku, kur tā ir pret-runā ar ES interesēm. Jau patlaban vairākas Eiropas valstis ir gatavas preto-ties Trampa ārpolitikai, piemēram, Trampa vienpusējai aiziešanai no Irānas kodollīguma. Eiropas Savienība kopā ar Krieviju un Ķīnu septembrī izvei-doja speciālu mehānismu, lai ļautu ES valstīm un citām pirkt Irānas naftu, apejot Trampa jaunās sankcijas pret Irānu.²³ Pēdējos divdesmit gadus atkārtoti, kad ASV pārlieku dodas unilaterālas ārpolitikas virzienā, Eiropas valstis nav bijušas apmierinātas un ir izrādījušas pieaugošu pretestību ASV unilate-rālismam. Ļoti iespējams, ka šīs tendences Eiropā turpmākajos divos gados tikai pastiprināsies.

²¹ Tritten, T., J. (September 24, 2018). Pentagon examining land in Poland after offer of ‘Fort Trump’ base. *Washington Examiner*. Izgūts (09.10.2018.) no: <https://www.washingtonexaminer.com/policy/defense-national-security/pentagon-examining-land-in-poland-after-offer-of-fort-trump-base>

²² Hiršs, M. (2016). 2016. gads - izšķirošs brīdis transatlantiskajām attiecībām. *Latvijas intere-ses Eiropas Savienībā*, 2016/1. Latvijas Politologu biedrība. 36. lpp.

²³ Wintour, P. (26 September, 2018). EU, China and Russia in move to sidestep US sanctions on Iran. *The Guardian*. Izgūts (09.10.2018.) no: <https://www.theguardian.com/world/2018/sep/26/eu-china-and-russia-in-move-to-sidestep-us-sanctions-on-iran>

Eiropas Savienība un Krievija. Vai joprojām stratēģiskās partneres?

Sigita Struberga,

LU Sociālo un politisko pētījumu institūta pētniece

Eiropas Savienības un Krievijas attiecības ir raksturojamas kā sarežģītas. Izskan retoriski jautājumi par to, vai vispār jebkad stratēģiskā partnerība starp tām ir pastāvējusi un vai tā ir iespējama nākotnē. Raksta autore piedāvā apskatīt īsa un vidēja termiņa sadarbības iespējas un tās ietekmējošos faktorus pušu attiecībām nozīmīgākajās stratēģiskās sadarbības telpās – ekonomikā, kā arī drošības un tiesiskuma jomā. Pamatojoties uz to, tiek izteikti spriedumi par to, vai šī brīža attiecības ir iespējams definēt kā stratēģisko partnerību, un tiek aprakstītas tās pastāvēšanas perspektīvas. Rezultātā secināts, ka ES un Krievijas attiecības nav iespējams raksturot kā stratēģisko partnerību, un iespēja, ka situācija varētu mainīties tuvākajā laikā, ir neliela. Autore piedāvā arī ieteikumus ES dalībvalstīm tālāko ārpolitisko stratēģiju izstrādei attiecībā uz Krievijas Federāciju.

Atslēgvārdi: drošība, Eiropas Savienība, ekonomiskā sadarbība, Krievija, stratēģiskā partnerība.

EU-Russia relations are in at an extremely complicated phase. Rhetorical questions about whether there has ever been a strategic partnership as such exist. The author offers a brief overview of the possible trends of cooperation in short and middle terms and of factors, which determine them in the most significant strategic cooperation areas – economics as well as security and justice. On this basis, judgments are made about whether this current relationship can be defined as a strategic partnership and its eventual development perspectives are described. As a result, it is concluded that the EU-Russia relationship can't be described as a strategic partnership and there is little chance that the situation might change in the foreseeable future. The author also offers recommendations for further development of foreign policy strategies by the EU member states towards the Russian Federation.

Keywords: Economic cooperation, European Union, Russia, security, strategic partnership.

Ievads

2018. gads Eiropas Savienībai (ES) un Krievijas Federācijai bijis nozīmīgs. Krievijā atkārtoti ievēlēts prezidents Vladimirs Putins. Vairākas ES valstis pārdzīvojušas un piedzīvo vēlēšanas. Populisma uzplaukums Eiropā 2017. gadā ir guvis atskaņu arī šogad. Iekšējās un ārējās krīzes, kas piemeklējušas reģionu, kā arī Amerikas Savienoto Valstu (ASV) prezidenta Donalda Trampa rīcība pasaules politikā likusi pārskatīt stratēģisko partnerību starp ASV un ES, kas veicinājis alternatīvu meklējumus, tajā skaitā mēģinājumus rast jaunus saskares punktus attiecībā ar Krieviju. Tomēr tie nav vainagojušies panākumiem vairāku iemeslu dēļ. Nozīmīgākais iemesls – Krievijas iejaukšanās ES iekšējās lietās, tās agresīvā propaganda, dubultā aģenta Sergeja Skripaļa saindēšana, kārtējā ķīmisko ieroču pielietošana Sīrijā, militārā kontingenta klātbūtne Donbasā. Šīs un citas Krievijas realizētās darbības ir negatīvi ietekmējušas pušu attiecības, nedodot iespējas to uzlabošanai. Pat jomās, kurās neatkarīgi no starpvalstu politisko attiecību dinamikas tradicionāli bijusi sadarbība, šobrīd sastopamies ar izaicinājumiem.

Risinājuma atrašanu neveicina arī pušu raidītie savstarpēji pretrunīgi vēstījumi. ES signāli Krievijai vērtējami kā pretrunīgi, tādi, kas demonstrē Eiropas nespēju vienoties kopējai pozīcijai par tālākajām attiecībām. No vienas puses, sankcijas tiek paplašinātas. ES ir atkārtoti apstiprinājusi savu politiku attiecībā uz Krieviju. Tā balstās uz pieciem principiem: Minskas vienošanās ievērošana kā iemesls sankciju mazināšanai; ES attiecību stiprināšana ar Austrumu partneriem; ES izturētspējas stiprināšana pret tādiem Krievijas radītajiem draudiem kā dezinformācija un hibrīdie draudi, draudi enerģijas drošībai; selektīva sadarbība ar Krieviju tādās jomās kā klimata izmaiņas, terorisma apkarošana un situācijas stabilizācija Tuvajos Austrumos; starppersonu kontaktu veicināšana.¹ No otras puses – Eiropa joprojām nav vienota savā attieksmē pret Krieviju. ES valstu līderi individuālā kārtā tiekas un izrāda simpātijas Krievijas prezidentam, demonstrē vēlmi sadarbīties bilaterālā līmenī. Izskan atsevišķi aicinājumi atcelt sankcijas. Situācijās, kad tiek identificēti ekonomiska rakstura ieguvumi, pat kritiskāk noskaņotās

¹ Russell, M. (02.2018). *Briefing. The EU's Russia Policy. Five Guiding Principles*. European Parliamentary Research Service. Izgūts (10.10.2018) no: [http://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=EPRS_BRI\(2018\)614698](http://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=EPRS_BRI(2018)614698).

dalībvalstis izdara izvēli par labu sadarbībai, ignorējot nepieciešamību pēc vienotas ES nostājas. Rezultātā definētā vēlme un sekojošā rīcība, lai mazinātu atkarību no enerģētikas resursu un citu izejvielu eksporta, disonē ar atsevišķām politiskajām un ekonomiskajām iniciatīvām, kā arī iekšējām sarunām par to, ka ES nenovēršami ir un būs atkarīga no Krievijas vairākās kritiski nozīmīgās jomās.

Arī Krievija sūta pretrunīgus signālus. No vienas puses, iepriekš minētās aktivitātes demonstrē tās noraidošo attieksmi pret starptautisko likumdošanu un mesto izaicinājumu Eiropas drošības arhitektūrai. Krievijas komunikācijas formas liecina, ka tā neuztver ES kā vienotu, nozīmīgu starptautiskās sistēmas dalībnieku. Kā nozīmīgi spēlētāji starptautiskajā arēnā tiek identificēti ASV un Ķīna², bet Eiropa tiek skatīta kā atsevišķu, mazāk nozīmīgu valstu kopums. No otras puses – Krievijas valdošās elites retorikā izskanējušas samiernieciskas notis. Turklāt Krievijas prezidents ir uzsvēris, ka vēlas savu ceturto prezidentūras termiņu veltīt ekonomiskajai attīstībai. To daudzi Rietumos uztvēruši kā iespēju logu sadarbības veicināšanai, norādot, ka Krievijas labklājības celšana tuvākajā laikā iespējama tikai, stiprinot tirdzniecību ar Eiropu.

Šādos apstākļos ir nozīmīgi atcerēties, kas ir pamatā izpratnei par ES un Krievijas stratēģisko partnerību. Izpratne par to, ko nozīmē ES un Krievijas stratēģiskā partnerība, balstās uz 1994. gadā noslēgto un 1997. gadā stājušos spēkā ES-Krievijas Partnerības un sadarbības līgumu. Saskaņā ar to stratēģiskās partnerības mērķi ir: nodrošināt ietvaru politiskajam dialogam; stiprināt politiskās un ekonomiskās brīvības; veicināt harmoniskas ekonomiskās attiecības, kas balstītas uz ilgtspēju un tirgus ekonomikas principiem; atbalstīt Krievijas centienus demokrātijas konsolidācijā un pārejā uz tirgus ekonomiku; nodrošināt pamatu ekonomiskajai, finansiālajai, sociālajai un kultūras sadarbībai, kas balstīta uz abpusēju ieguvumu, atbalsta un atbildības principiem; atbalstīt kopējo interešu aktivitātes; nodrošināt atbilstošu ietvaru integrācijai starp Krieviju un plašāku Eiropas sadarbības lauku.³ Pamatojoties

² Tās ir lielvalstis, ko pirmās gadījumā Krievija skata kā pamata ienaidnieku, bet otrās – potenciālo stratēģisko partneri.

³ Agreement On Partnership and Cooperation establishing a partnership between the European Communities and their Member States, of one part, and the Russian Federation, of the other part. *Official Journal*. L 327, 28/11/1997 P. 0003 – 0069.

uz to, 2003. gada ES-Krievijas samitā tika izdalītas četras stratēģiskās sadarbības kopējās telpas: ekonomiskie jautājumi, tajā skaitā vide; brīvība, drošība un tiesiskums; ārējā drošība; izglītība un zinātne, kā arī kultūra. 2005. gadā puses izstrādāja *ceļa kartes* kopējo telpu izveidei.

2008. gadā tika uzsāktas sarunas par jauna līguma noslēgšanas iespējām, paredzot, ka tajā varētu tikt iestrādāti tādi jautājumi kā ES-Krievijas brīvā tirdzniecības zona un bezvīzu režīms. Gruzijas kara rezultātā šī iniciatīva tika iesaldēta. Vēlāk salīdzinoši ātri aizsākās attiecību normalizācija, un 2010. gadā puses noslēdza vienošanos par Modernizācijas partnerību. 2013. gadā attiecības strauji pasliktinājās, jo Krievija iestājās pret ES sarunām ar tās Austrumu partnerības valstīm par asociācijas līgumu slēgšanu. 2014. gadā Krimas aneksija un tai sekojošā konflikta eskalācija Ukrainas Austrumos ar Krievijas militāro spēku līdzdalību kļuva par pagrieziena punktu pušu attiecībās. ES 2014. jūnijā paziņoja par sankciju ieviešanu pret Krievijas Federāciju. Sankciju kopums iekļāva vairākus to veidus: diplomātiskās sankcijas; individuālās sankcijas; sankcijas pret Krimu; ekonomiskās sankcijas.⁴ Krievija reaģēja ar atbildes sankcijām.⁵ 2018. gada jūlijā ES pieņēma lēmumu par sankciju pagarināšanu.

Abpusējās sankcijas un Krievijas-Rietumu konflikta pakāpeniska eskalācija izraisījusi virkni jautājumu par to, vai stratēģiskā partnerība starp pusēm pastāv un vai vispār jebkad ir pastāvējusi. Tāpēc raksta mērķis ir veikt īstermiņa un vidēja termiņa sadarbības iespēju un to ietekmējošo faktoru analīzi pušu attiecībām nozīmīgākajās stratēģiskās sadarbības telpās. Rezultātā tiks mēģināts identificēt, vai šī brīža attiecības ir iespējams definēt kā stratēģisko partnerību, un noteikt tās pastāvēšanas iespējas īsā un vidējā termiņā. Tas nozīmē, ka rakstā tiks apskatīta pušu sadarbība šādās jomās: ekonomikā, drošības un tiesiskuma jautājumu risināšanā. Tās uzskatāmas par primārajām ES un Krievijas sadarbības aspektiem.

⁴ Diplomātiskās sankcijas ir ES-Krievijas samitu apturēšana; individuālās - ceļošanas aizliegumi un aktīvu iesaldēšana 149 personām un 38 organizācijām; sankcijas pret Krimu nozīmē gandrīz pilnīgu aizliegumu Krimas-ES tirdzniecībai un investīcijām; ekonomiskās sankcijas vērstas pret finanšu, aizsardzības un enerģētikas sektoriem.

⁵ Skat. Russell, M. (02.2018). *Briefing. The EU's Russia Policy. Five Guiding Principles.*

Ekonomiskās attiecības

ES un Krievijas ekonomiskās attiecības formāli ir balstītas uz 1997. gada Partnerības un sadarbības līgumu, un kopš 2012. gada⁶ tās regulē arī Pasaules Tirdzniecības organizācijas noteikumi. Šobrīd Krievija ir ceturtais lielākais ES tirdzniecības partneris, un ES Krievijai joprojām ir lielākais tirdzniecības partneris. ES-Krievijas tirdzniecības īpatsvars kopējā tirdzniecības apjomā ir krities kopš 2012. gada, kad Krievija iestājās Pasaules Tirdzniecības organizācijā.⁷ Tomēr salīdzinoši savstarpējā tirdzniecība kopš 2015. gada pieaug, neskatoties uz sankcijām.⁸ To ietekmējuši vairāki faktori, tajā skaitā Eiropas pieprasījuma pēc neatjaunojamiem resursiem kāpums.

Sadarbība enerģētikas jomā nemainīgi ir kritiski nozīmīga abām pusēm. 2017. gadā tā ir sasniegusi savus rekorda apmērus.⁹ Jēlnaftas produktu imports no Krievijas pieauga un veidoja 69% no enerģētikas produktu kopējā importa apjoma.¹⁰ Tomēr naftas cenu kritums joprojām ievērojami ietekmē Krievijas ekonomiku¹¹, kam raksturīga recesija. Arī sankcijas ir atstājušas savu ietekmi.¹² Šie apstākļi gan nekādi nemazina ES atkarību no Krievijas naftas piegādēm, kas nozīmē atkarību no tās valdības, tādējādi piešķirot sektoram politisko interešu realizācijas instrumenta statusu. Rezultātā tiek atzīts, ka šobrīd visvairāk piegāžu drošības riskiem ir pakļautas valstis, kas

⁶ Šajā gadā Krievija iestājās Pasaules Tirdzniecības organizācijā.

⁷ No 2012. līdz 2016. g. tas krities par 44% jeb no 339 mljrd. eiro 2012. g. uz 191 mljrd. eiro 2016. g. ES uz Krieviju eksportē mašīnēriju, transporta aprīkojumu, ķīmijas produktus; medicīnas produktus; ražošanas produktus. Bet importē izejvielas, īpaši neapstrādātus un apstrādātus naftas produktus un gāzi. ES ir arī lielākais investors Krievijā – ¼ no tiešajām investīcijām nāk no ES, Kipra vien veido 30% investīciju apjoma. Avots: Eiropas Komisija. Izgūts (10.10.2018) no: <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/russia>.

⁸ Eurostat. (2018). *Russia-EU – International Trade in Goods Statistics*. Izgūts no: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Russia-EU_%E2%80%93_international_trade_in_goods_statistics.

⁹ Aptuveni 1/3 ES naftas un gāzes importa 2017. gadā bija no Krievijas. Savukārt Krievijai tas veidoja ap 70% kopējo eksporta ieņēmumu. Avots: Skat. Russell, M. (02.2018). *Briefing. The EU's Russia Policy. Five Guiding Principles*.

¹⁰ Eurostat. (04.2018). *EU Imports of Energy Products – Recent Developments*. Izgūts (10.10.2018) no: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/EU_imports_of_energy_products_-_recent_developments.

¹¹ Pēc ekspertu aplēsēm, naftas cenu kritums ir apm. par 1/3 samazinājis Krievijas ienākumus no eksporta.

¹² Saskaņā ar Eiropas Komisijas un Starptautiskā Valūtas Fonda aplēsēm, patiesās sankciju un pretsankciju izmaksas veido ap 0.25 % no IKP Eiropas Savienībai un 1-1.5% no IKP Krievijai.

ir tieši atkarīgas tikai no Krievijas piegāžu līnijām. Tās ir Polija, Slovākija, Ungārija un Čehija. Lai arī ES ir spērusi soļus, lai mazinātu naftas piegādes riskus, tomēr tie nav pietiekami.¹³

Dabaszāze no Krievijas 2017. gadā veidoja 20% no ES enerģētikas produktu importa apjoma.¹⁴ Lai arī ES valdības, reaģējot uz piegāžu pārtraukumiem caur Ukrainu 2006. un 2009. gadā, un īpaši saistībā ar notikumiem Ukrainā, kopš 2014. gada ir kopumā atbalstījušas dabaszāzes piegāžu diversifikāciju, lai mazinātu savu atkarību no Krievijas, šobrīd tās sasniedz vēsturiski augstāko līmeni.¹⁵ Iemesls – iekšzemes ražošanas samazināšanās Nīderlandē un Norvēģijā, un tās aizstāšana ar *Gazprom* piegādēm.¹⁶ Aizstāšanu piedāvāts risināt arī, paplašinot gāzes piegāžu infrastruktūru zem Baltijas jūras jeb projektu *Nord Stream 2*, kas stiprinās Krievijas pozīcijas Eiropas gāzes tirgū.¹⁷ Tāpēc jautājums tiek plaši diskutēts starp ES dalībvalstīm. Vācija, kas ir lielākais Krievijas dabaszāzes patērētājs Eiropā, to ir atbalstījusi. To ir izdarījušas arī Austrijas un Francijas valdības, uzskatot, ka, paaugstinot tiešo piegāžu ceļa kapacitāti, tiek palielināta enerģijas drošība reģionā. Pret projektu ir iestājušās vairākas dalībvalstis, tajā skaitā Baltijas valstis un Polija, kā arī Eiropas Komisija un Eiropas Padomes prezidents. Argumentācija – ES enerģētikas tirgus atkarības no Krievijas piegādēm pieaugums, vides aizsardzības apsvērumi, kā arī Ukrainas attīstībai radītie apdraudējumi, samazinoties gāzes tranzītam.¹⁸ Eiropas Komisijai gan šobrīd nav tiesību nekavējoties apstādināt projektu.

¹³ Cambridge Econometrics. (07.2016.) *A Study on Oil Dependency in The EU*. A Report for Transport and Environment, p. 31.

¹⁴ Skat. Eurostat.(04.2018). *EU Imports of Energy Products - Recent Developments*.

¹⁵ 2017. gadā tās veidoja 37% no Eiropas importa, kas ir par 5% vairāk nekā iepriekšējā gadā.

¹⁶ Congressional Research Service. (07.08.2018). *North Stream 2: A Geopolitical Lightning Rod*. Izgūts (10.10.2018) no: <https://fas.org/sgp/crs/row/IF10943.pdf>; Rác, A., Raik, K. (06. 2018). EU- Russia Relations in the New Putin Era. ICDS Report, p.10.

¹⁷ Paredzēts, ka pēc *Nord Stream 2* izbūves 80% Krievijas gāzes eksporta tiks realizēts pa vienu piegāžu infrastruktūru tieši uz Vāciju. Tas nozīmēs, ka *Gazprom* iegūs monopolu gan pār gāzes pārdošanu, gan transportu. Bet īpašie noteikumi, kas tādā gadījumā tiktu attiecināti uz šo infrastruktūru, lai apietu ES antimonopola regulējumu, pieļautu infrastruktūras īpašnieku nekontrolētu rīcību ES teritorijā. Avots: The Casimir Pulaski Foundation. (29.01.2018). *The Nord Stream 2: The Geopolitical Dimension and Possible Influence of The U.S. Sanctions on The Project*. *Pulaski Policy Paper*, No. 3.

¹⁸ Skat. The Casimir Pulaski Foundation. (29.01.2018); Congressional Research Service. (07.08.2018). *North Stream 2: A Geopolitical Lightning Rod*. Izgūts (10.10.2018) no: <https://fas.org/sgp/crs/row/IF10943.pdf>.

ES atkarību no Krievijas enerģētikas jomā nosaka ne tikai naftas un gāzes eksports. Ir sperti vairāki soļi kodolenerģijas ražošanas jomā, un to var interpretēt kā šīs valsts ietekmes veicināšanu. Krievijas valsts kompānija *Rosatom* ir aktīva valstīs, kurās PSRS savulaik izbūvēja kodoliekārtas, piemēram, Bulgārijā un Čehijā. Tiek būvēti divi kodolreaktori ES teritorijā – viens Ungārijā, otrs Somijā. Šie objekti ilgtermiņā būs atkarīgi no *Rosatom* vairākās jomās – tehnoloģijās, kodoldegvielā, uzturēšanā. Ungārijas gadījumā tā būs arī finansiāla atkarība. Rezultātā atsevišķu kodolobjektu apkalpošana vai “komplekta” piedāvātās “enerģētikas paketes”¹⁹ ļaus Krievijai palielināt tās ietekmi Eiropas enerģētikas sektorā. Bet ES dalībvalstīm šāds izkārtojums nozīmē nevis enerģētikas jomas drošības risku mazināšanu, bet gan drīzāk to diversifikāciju.²⁰

ES-Krievijas tirdzniecībai citās jomās ir ierobežojumi. Viens no tiem ir saistīts ar savstarpējo sankciju ietekmi. Otrs ir uz Krievijas protekcionismu balstītās tirdzniecības barjeras. Šobrīd Krievija tiek identificēta kā ES tirdzniecības partneris ar vislielāko tirdzniecības barjeru skaitu (36). Tās attiecās uz tirdzniecību un investīcijām tādos sektoros kā, piemēram, mašīnbūve, mežsaimniecības produktu un pārtikas eksports, kā arī uz apgrūtinājumiem, kas izveidoti dažādos valsts iepirkumos un nodokļu iekasēšanā.²¹ Kā trešais iemesls pušu savstarpējas tirdzniecības veicināšanas problēmām minama tirdzniecības instrumentālizācija politisko mērķu sasniegšanai, līdzīgi kā enerģētikas sektorā. Tādējādi ES uzņēmumi izvēlas vai nu diversificēt noietu tirgus, lai tādējādi mazinātu riskus, vai arī pakāpeniski vispār tos mainīt.²²

ES šo problēmu risināšanai ir mēģinājusi iedarbināt dažādus tai pieejamos mehānismus. Piemēram, ir notikušas dažāda līmeņa pārrunas, kā arī ir

¹⁹ Situācija, kad tiek kombinētas gāzes piegādes un atomiekārtu apkalpošana.

²⁰ *Rosatom as a Tactic in Russia's Foreign Policy*

Rácz, A., Raik., K. (06.2018). EU- Russia Relations in the New Putin Era.; Mammadov, R., Karasik, T. (19.07.2018). *Rosatom as a Tactic in Russia's Foreign Policy. International Policy Digest*. Izgūts (10.10.2018) no: <https://intpolicydigest.org/2018/07/19/rosatom-as-a-tactic-in-russia-s-foreign-policy/>; Jääskeläinen, J. J., Höysniemi, S., Syri, S., Tynkkynen, V. P. (27.09.2018). Finland's Dependence on Russian Energy—Mutually Beneficial Trade Relations or an Energy Security Threat? *Sustainability* 2018, 10, 3445.

²¹ European Commission. (2018). Report from The Commission to The Parliament and The Council on Trade and Investment Barriers. 1 January 2017- 31 December 2017.

²² Skat., piem., Veebel, V., Markus, R. (2018). The Bust, The Boom and The Sanctions in Trade Relations With Russia. *Journal of International Studies*, 11(1), pp. 9-20.

tikuši iedarbināti Pasaules Tirdzniecības organizācijas piedāvātie šāda veida problēmu risināšanas institucionālie ietvari. Tomēr tas nav devis ievērojamus rezultātus. Savukārt Krievija no savas puses ir mēģinājusi institucionalizēt attiecības starp Eirāzijas Savienību un ES. Arī šie centieni līdz šim nav bijuši veiksmīgi. Ir notikušas tikai zema līmeņa tehniskas sarunas.²³

Domājot par iespējamām izmaiņām tuvākajā nākotnē, dažkārt no Rietumvalstu puses tiek izteikta cerība, ka ekonomiskās attiecības varētu uzlabot politisko nostādņu maiņa Krievijā un tās akūta nepieciešamība atteikties no izolacionisma. Tas tiek pamatots ar izmaiņām Krievija prezidenta retorikā²⁴ un stratēģiskajos dokumentos²⁵. Politiskās elites maiņa, ieceļot amatos uz reformām orientētos, kā arī tādu nepopulāru lēmumu pieņemšana kā, piemēram, pensiju reformas uzsākšana, lai palielinātu vidējo pensionēšanas vecumu valstī, vieš cerības. Tomēr skepsi izraisa vairāki apstākļi. Pirmkārt, kā norāda Maskavas Karnegī centra Krievijas iekšpolitikas un politisko institūtu programmas direktors Andrejs Koļesņikovs, Krievijas prezidents nemainīs politiskās un ekonomiskās sistēmas pamatus valstī.²⁶ Otrkārt, Krievijas prezidents līdz šim demonstrējis salīdzinoši mazu interesi par iekšpolitiku. Tāpēc, iespējams, jaunu amatpersonu iecelšana ir drīzāk interpretējama kā vēlme atrast kādu, kas ar to nodarbosies. Treškārt, nav skaidrs, par kādiem līdzekļiem tiks ieviestas solītās izmaiņas. Ceturtkārt, aktuāls ir jautājums par reformu efektivitāti Krievijā. Piektkārt, pat ja notiktu nozīmīgas izmaiņas, nav pazīmju, ka tās tiešām varētu ietekmēt valsts ārpolitisko virzienu, tajā skaitā naidīgo attieksmi pret ES un Rietumiem kopumā. Tas nozīmē, ka ne Minskas vienošanās izpilde, ne arī citi soļi, kas varētu kalpot par katalizatoru ievērojamām izmaiņām pušu attiecībās, tuvākajā laikā nav paredzami.

²³ Skat. Rácz, A., Raik., K., (06.2018). EU-Russia Relations in the New Putin Era.

²⁴ Aizsākot pēdējo prezidentūras termiņu, Krievijas prezidents Vladimirs Putins ir paziņojis, ka tas tiks veltīts valsts iekšpolitisko jautājumu risināšanai un ekonomiskajai attīstībai.

²⁵ Skatīt, piemēram, "Nacionālie mērķi un stratēģiskie uzdevumi Krievijas Federācijai periodā līdz 2024. gadam" vai KF prezidenta izdoto "Maija dekrētu".

²⁶ Владимир, В. (12.12.2018). Что сулит России еще один срок президентства Путина? *Голос Америки*. Izgūts (10.10.2018) no: <https://www.golos-ameriki.ru/a/vv-vladimir-putin-2018/4160458.html>

Drošība un tiesiskums

Pēc sankciju ieviešanas ES-Krievijas formālie sadarbības formāti vienas tieslietu, brīvības un drošības telpas izveidei, kas notika saskaņā ar 2005. gadā pušu apstiprināto ceļa karti, ir apturēti. Praksē tas nozīmē Permantās partnerības padomju un tiesiskuma, brīvības un drošības sfēru augstāko amatpersonu tikšanos atcelšanu.²⁷ Paralēli tam notiek mēģinājumi turpināt sadarbību tādās jomās kā organizētās noziedzības, narkotiku un cilvēku tirdzniecības apkarošana, cīņa ar klimata izmaiņām, atbrūņošanās.

Sadarbība šajos sektoros, kā arī starptautiskās drošības stiprināšanā tiek minēta kā viens no veidiem, ar kuru starpniecību būtu iespējams uzsākt Rietumu, tajā skaitā ES, attiecību normalizāciju ar Krieviju. Tomēr pārredzamā nākotnē tas var izrādīties sarežģīts vai pat neiespējams uzdevums, jo nepastāv nepieciešamie priekšnosacījumi. Krievija, identificējot Rietumus kā ienaidnieku, realizē virkni pret tiem vērstu aktivitāšu. Kā nozīmīgākās minamas tās, kas vērstas uz Rietumu demokrātijas vājināšanu, lai tādējādi panāktu spēku līdzsvara izmaiņas starptautiskajā sistēmā.²⁸ Šajā kontekstā Krievija skata ES kā varu, kas zaudē savas pozīcijas. Kā nozīmīgus spēlētājus tā identificē Ķīnu un ASV.²⁹ ES šāda veida iekšējā diskusija par spēku līdzsvara maiņu pasaulē nav tik izteikta. Pamatā uzsvars tiek likts uz starptautiskās likumdošanas ievērošanu un ANO lomas nozīmīgumu, cerot tādējādi rast risinājumus globāla rakstura izaicinājumiem.

Savas intereses, mazinot ES iekšējo stabilitāti un drošību, Krievija realizē dažādās formās. Pamatā tas tiek īstenots, veicinot Eiropas fragmentāciju un mazinot atbalstu demokrātiskajām vērtībām. Līdzās konvencionālajām politiskās ietekmes formām Krievija izmanto mehānismus, kas balstās uz iesaistīšanos ES iekšējās lietās (piem., vēlēšanās); manipulācijām ar sabiedrisko domu (propaganda, dezinformācija); kiberuzbrukumiem; korupciju.³⁰ Kā īpaša izaicinājuma forma minama dubultā aģenta Skripaļa saindēšana

²⁷ European Union External Action Service. (21.11.2017). *The European Union and Russian Federation*. Izgūts (10.10.2018) no: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/35939/european-union-and-russian-federation_en

²⁸ Kendall-Taylor, A., Shullman, D. (02.10.2018). How Russia and China Undermine Democracy. Can The West Counter The Threat? *Foreign Affairs*.

²⁹ Attiecībā uz Ķīnu šobrīd Krievijas ārpolitiskie plāni ir visai neskaidri; ASV tiek skatīta kā nozīmīgākais ienaidnieks.

³⁰ Bentzen, N. (07.2018). Foreign Influence Operations in The EU. *Briefing*. European Parliamentary Research Service.

Lielbritānijas teritorijā. Nozieguma pazīmes liecina, ka, visticamāk, tajā bijuši iesaistīti Krievijas izlūkdienesti, kas pat nav centušies to slēpt.

Līdzās aktivitātēm, kas tiek realizētas ES iekšienē, Krievija izmanto arī ārējos faktorus. Piemēram, šobrīd tiek atzīts, ka Sīrijas karš un migrācijas krīze tika instrumentalizēta, lai vērstos pret ES vairākos veidos, tajā skaitā, veicinot masu migrāciju no Sīrijas un realizējot informatīvās kampaņas par migrācijas krīzes izraisīto nestabilitāti Eiropā.³¹ Ar šo saistītās un citas Krievijas aktivitātes Sīrijā, kā arī nesaskaņas par noregulējumu Tuvo Austrumu reģionā liek šaubīties par turpmākajām iespējām pilnvērtīgi sadarboties terorisma apkarošanas jomā.³²

Īpašs stratēģisks izaicinājums ES-Krievijas attiecībās ir Ukraina. Drošības eksperti abās pusēs norāda, ka īsā un vidējā termiņā savstarpējās pret-runas šajā jautājumā nav atrisināmas, un attiecību normalizācija nenotiks.³³ Neskatoties uz to, ka šā gada jūlijā ES-Ukrainas samītā Briselē atkārtoti tika sniegts politisks atbalsts Ukrainas eiropintegrācijas centieniem un ES ir lielākais palīdzības sniedzējs³⁴, savienības iekšienē raksturīga pieaugoša vilšanās Ukrainas uzrādītajos attīstības rezultātos. Vairāki ES dalībvalstu pārstāvji ir izteikuši viedokli par to, ka pozitīvs rezultāts no spiediena uz Krieviju Ukrainas jautājumā nav produktīvs, un piedāvājuši mīkstināt savienības pozīcijas. Šāda pieaugoša nevienprātība demonstrē iespējamos riskus tālākajai oficiālajai vienotajai ES pozīcijai par notikumiem Ukrainā.

Savukārt lēmumu pieņēmējiem Krievijā aina ir vienkāršāka. Pirmkārt, šobrīd ir nostiprinājies diskurss par to, ka Ukraina ir neizdevusies valsts, kas nākotnē nenovēršami atgriezīsies pie ciešas partnerības ar Krieviju. Arī Krimas jautājums ir skaidrs. Saskaņā ar vispārpieņemto konsensu valstī, tā ir neapstrīdama Krievijas sastāvdaļa. Sarežģītāka situācija ir ar karadarbību Ukrainas Austrumos. Šobrīd neizskatās, ka Krievija varētu vēlēties šīs

³¹ BBC. (02.03.2016). Migrant Crisis: Russia and Syria 'Weaponising' Migration. Izgūts (10.10.2018) no: <https://www.bbc.com/news/world-europe-35706238>; Skat. Bentzen, N. (07.2018).

³² Piemēram, šī gada septembrī ES atteicās atbalstīt Krievijas spiedienu uz starptautisko sabiedrību, lai panāktu Sīrijas bēgļu atgriešanos mājās. ES uzskata, ka Sīrija, atrodoties Bašara Assada vadībā, joprojām nav droša tās iedzīvotājiem. Skatīt: EU Disagrees with Russia Over Syrian Refugee Returns. *The Moscow Times*. 28.08.2018. Izgūts (10.10.2018) no: <https://themoscowtimes.com/news/eu-disagrees-with-russia-over-syrian-refugee-returns-62687>

³³ Skat. Rác, A., Raik, K., (06.2018). EU- Russia Relations in the New Putin Era.

³⁴ Wolczuk, K., Žeruolis, D. (2018). Rebuilding Ukraine. An Assessment of EU Assistance. Chatham House. The Royal Institute of International Affairs. p.8.

teritorijas pievienot vai veidot kvazivalstiskus veidojumus.³⁵ Tomēr šāds secinājums nav attiecināms uz ilgtermiņa periodu vai kādām neparedzētām situācijām, kad varētu tikt realizēti oportūnistiski soļi, izmantojot starptautiskās vides kontekstu. Par to liecina papildu militāro spēku izvietošana Ukrainas pierobežā. Daļa drošības ekspertu uzsver, ka šis solis demonstrē, ka Krievija pieļauj iespēju realizēt plašu konvencionālo karadarbību Ukrainas teritorijā. Šo versiju daļēji apstiprina arī plašākās pēc aukstā kara vēsturē realizētās militārās mācības *Zapad 2017* un *Vostok 2018*, kas norāda Krievijas gatavošanos plašam konfliktam Rietumos ar NATO un/vai Ukrainu un Austrumos saistībā ar Korejas pussalu.³⁶

Rezultātā Krievijas ārpolitiskās aktivitātes ir drīzāk interpretējamās ne tikai kā draudi ES iekšējai drošībai un starptautiskajai drošības arhitektūrai kopumā, bet arī kā mēģinājumi graut izpratni par tiesisko noregulējumu un kārtību. Kā pamatoti norāda Dmitrijs Trenins, Krievijas prezidents kopš 2014. gada ir rīkojies kā kara laika līderis.³⁷ Tas pieprasa atbilstošu atbildes rīcību no Rietumiem, kas vēl nav sekojusi. Šāda kavēšanās skaidrojama ar Rietumu nespēju pilnvērtīgi reaģēt uz netradicionāliem izaicinājumiem. Šobrīd daļās ekspertu domas par to, vai tādas aktivitātes kā papildu sankcijas un diplomātu izraidīšana ir uzskatāmas par samērīgu atbildes reakciju.³⁸ Tomēr ir nepieciešami iespējami drīzi risinājumi un vīzija tālākai rīcībai, tajā skaitā jaunu ietekmes sviru meklējumiem.

Secinājumi un ieteikumi

Analizējot radušos saspīlējumu starp ES un Krieviju, ārpolitikas analītiķi norādījuši, ka Krievija ir kļuvusi nevis par stratēģisko partneri, bet gan par stratēģisko problēmu.³⁹ Šādos apstākļos rodas iespaids, ka ES, kas

³⁵ Trenin, D. (16.08.2017). Here's a Breakdown of Russia's Foreign Policy Goals (Op-ed). *The Moscow Times*. Izgūts (10.10.2018) no: <https://themoscowtimes.com/articles/heres-a-breakdown-of-russias-foreign-policy-goals-op-ed-58677>; Skat. Rácz, A., Raik., K., (06.2018). EU- Russia Relations in the New Putin Era.

³⁶ Stoicescu, K. (11.09.2018). Vostok 2018: Political and Military Significance. International Centre for Defence and Security. *Blog*.

³⁷ Skat. Trenin, D., (16.08.2017). Here's a Breakdown of Russia's Foreign Policy Goals (Op-ed).

³⁸ Līdzīgi daļās arī domas par to, vai šobrīd piedzīvojam jaunu auksto karu.

³⁹ Skat., piem., Bildt, C. (2015). Russia, the European Union, and the Eastern Partnership. *ECFR Riga Series*, p. 9.

drošības jautājumos joprojām ir vāja, nespēs nekavējoties ieviest izmaiņas attiecībās ar Krieviju. Tātad attiecību normalizācija ir atkarīga no Krievijas lēmumu pieņēmējiem un to uztveres par starptautisko kārtību. Līdz šim īstenotās Krievijas aktivitātes un retorika gan neliecina, ka tas būtu iespējams. Somijas Starptautisko attiecību institūta ES Austrumu kaimiņu un Krievijas programmas direktors Arkādijs Mošes (*Arkady Moshes*) norāda, ka šobrīd Krievijā pastāv konsenss par to, ka Krievijas-Rietumu partnerība savu potenciālu ir izsmēlusi, ja vispār kādreiz ir pastāvējusi.⁴⁰ Tam ir grūti nepiekrīst, ņemot vērā, ka Krievijas realitātē praktizētais ir pretrunā ar 1997. gadā Partnerības līgumā noteiktajiem mērķiem. Nav iespējams izveidot stratēģisko partnerību ar valsti, kam ir atšķirīgas vērtības. Tas padara bezjēdzīgu uzskatu, ka varētu pastāvēt stratēģiskā partnerība, un vienlaikus pieprasa redzējumu par to, kā veidojamas attiecības nākotnē.

Maz ticams, ka īsā vai vidējā termiņā ES un Krievija savās attiecībās varētu atgriezties pie iepriekšējās *normalitātes* vairāku iemeslu pēc. Pirmkārt, abām pusēm ir atšķirīgs redzējums par pasaules drošības arhitektūru. Otrkārt, nav panākta un vidējā termiņā maz ticams, ka tiks panākta Minskas vienošanās ievērošana vai citi nosacījumi, kas noteikti sankciju atcelšanai, neskatoties uz to, ka sankcijas demonstrē augstās politiskās izmaksas.⁴¹ Treškārt, lai arī ekonomiskās saiknes joprojām būs nozīmīgas, tās nespēs būt vienīgais determinējošais faktors pušu attiecībās.

Tādējādi var secināt, ka sankcijas un diplomātiskie rīki, piemēram, diplomātu izraidīšana, ir bijuši ērts un nozīmīgs instruments spiediena izdarīšanai uz Krieviju, tomēr ne pietiekams. Vienlaikus pastāv konsenss, ka militāra rakstura risinājumi nav pieļaujami. Tas liek atgriezties pie jau ilgstoši apspriestās nepieciešamības skaidri formulēt vienotu stratēģiju attiecībām ar Krieviju, vispirms vienojoties par kopējiem mērķiem, kam būtu gatavas sekot savās attiecībās ar Krieviju visas ES dalībvalstis. Šis var izrādīties īpaši sarežģīti šobrīd pastāvošo antieuropeisko un populistisko noskaņojumu kontekstā. Tomēr bez šī sākuma punkta saskaņota ES ārpolitika ir gandrīz neiespējama.

Ņemot vērā šībrīža starptautiskās drošības situāciju, ES viens no prioritāriem jautājumiem ir tās fiziskās drošības nodrošināšanas spēju celšana, tajā

⁴⁰ Moshes, A. (06.02.2018). What Will Replace Russia's Dwindling Trump-Euphoria? *PONARS Eurasia Policy Memo* No. 506.

⁴¹ Russell, M. (02.2018). *Briefing. The EU's Russia Policy. Five Guiding Principles.*

skaitā patstāvīgu atturēšanas mehānismu izstrāde, tādējādi dodot skaidru signālu tiem, kas demonstrējuši gatavību izaicināt Eiropas drošības arhitektūru. Dienaskārtībā aktuāls saglabājas arī maigās drošības (*soft security*) aspekts. Šobrīd ES dalībvalstis ir spējušas demonstrēt ievērojamu imunitāti pret naidīgiem ārvalstu vēstījumiem un propagandu, tomēr dinamiskie apstākļi liek turpināt uzsākto. Vienlaikus ir nepieciešams meklēt tos drošības aspektus un formātus, kuros joprojām ir iespējama sadarbība. Iespējams, atsevišķas ANO programmas varētu kļūt par šādu platformu, no kuras tālāk attīstīt uz sadarbību vērstu mijiedarbību.

Sadarbība ekonomikas jomā joprojām ir nozīmīga abām pusēm. Neskatoties uz to, ka ES dalībvalstis kopš Ukrainas konflikta ir apguvušas vairākas mācības, tādi projekti kā *Nord Stream 2* demonstrē, ka nozīmīgākā no tām nav apgūta. Nav pieļaujama atsevišķu projektu vai pat ekonomikas sektoru izdalīšana no kopējā dialoga ar Krieviju. Tādējādi tiek mazinātas ES iespējas noteikt un arī pašām dalībvalstīm ievērot vienotu sadarbības noteiktu kodolu un novilkt skaidras sarkanās līnijas. Šis attiecas arī uz dalībvalstu komunikāciju ar Krieviju. Atšķirīgie valstu vēstījumi un signāli demonstrē ES nespēju vienoties kopējām pozīcijām, un šis vienotības trūkums tiek izmantots pret pašu ES. Vienota pozīcija un dialoga ar Krieviju turpināšana, lai mēģinātu izprast Krievijas redzējumu un motivāciju, šobrīd ir divi nozīmīgākie principi, ko nepieciešams ievērot, lai mēģinātu rast izeju no ietilgušās konfrontācijas.

Latvija un Indija – vai mums ir pa ceļam?

Imants Frederiks Ozols,

orientālists, *Mag.philol.*

Pēdējo gadu laikā Indijas ekonomika augusi pārsteidzošā ātrumā. Pēc salīdzinoša krituma pagājušajā gadā, kad IKP pieaugums bija 6,74% līmenī, 2018. gada IKP pieauguma prognoze ir +7,36%. 2019. gadā tiek prognozēts jau 7,79% pieaugums, bet 2021. gadā IKP pieaugums pat pārsniegs 8% atzīmi. Savukārt Ķīnas IKP pieaugums salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu pēc pašreizējām Starptautiskā Valūtas fonda prognozēm nākamajos gados samazināsies līdz 5,7%. Veidojas jauna realitāte, kurā pārdrošākās prognozes pat sola Indijai Āzijas lielākās ekonomikas godu jau tuvākajās desmitgadēs. Tomēr šīm prognozēm dažādu iemeslu dēļ nevēlas pievienoties lielākā daļa politikas un ekonomikas analītiķu. Viens no iemesliem šai izvairībai paradoksālā kārtā ir Indijas demokrātiskā, taču ļoti birokrātiskā un smagnējā pārvaldes sistēma. Ķīnas politiskās iekārtas vērtības ir ļoti atšķirīgas no Rietumu demokrātiju vērtībām, tomēr centralizēto un autoritāro valsti uzlūko kā paredzamu partneri.

Vienlaikus nav noliedzama Indijas kā ietekmīga reģionālā un arvien svarīgāka globālā spēlētāja loma. Turklāt Indija audzē savu ietekmi (reģionāli) kultūras diplomātijas, proti, maigās varas jomā, savukārt globālā līmenī arvien jūtāmāk izpaužas tās ekonomiskā un politiskā vara. Salīdzinošu Indijas nozīmes pieaugumu veicina arī Apvienotās Karalistes izstāšanās no Eiropas Savienības. Londona uzlūko Indiju kā stratēģisku partneri gan starptautiskās tirdzniecības apjomu audzēšanai, gan kā vietu britu tiešajām investīcijām un kā jaunu tiešo investīciju avotu Lielbritānijā. Tas, kā arī Ķīnas ekonomikas līdzsvarošana, stratēģiskās intereses Āfrikā, stāvoklis paplašinātajos Tuvajos Austrumos (it īpaši Afganistānā un tālākas attiecības ar Irānu), liek arī Briselei intensificēt dialogu ar Ņūdeli, paverot jaunas sadarbības iespējas arī Latvijai. Turklāt Rīga potenciāli var būt ieguvēja arī no stratēģiskā Ziemeļu–Dienvidu transporta koridora, kas savienotu Indiju ar Sanktpēterburgu un Ziemeļvalstu tirgiem.

Atslēgvārdi: globālā ekonomika, Indija, Indijas subkontinents, Ķīna, paplašinātie Tuvie Austrumi, politiskā un ekonomiskā lielvara.

India's economy over the last few years has been growing in an astonishing pace. Having experienced minor dent in the trend last year with the GDP (year to year) growth of +6,74% the growth projection of the GDP for the year 2018 has returned to the level of +7,36% and the projected growth for the 2019 is already 7,79 % (IMF forecast). It is forecasted that for the year 2021 the GDP increase will even exceed the level of 8%. At the same time, according to the medium-term prognosis of the IMF, the growth of the China's GDP (year to year) will decrease to the level of 5,7%. A new reality is emerging, where the most daring analysts and think-tanks are anticipating India to become the largest economy of the Asia yet in the next decades. There are reasons, however, for the majority of the political and economic thinkers not to subscribe readily to this vision. Among the reasons for this, paradoxically, is India's democratic, albeit highly bureaucratic and heavy state governance system. Even though China's political system is largely based on the values different from those of the Western democracies, the centralized and largely authoritative country is looked upon as a predictable partner.

At the same time growing role of India as an influential regional and, increasingly global actor cannot be denied, too. Furthermore, India is increasing its (regional influence in the field of the cultural diplomacy, i.e., soft power, whereas on the global level it expresses itself more and more prominently as an economic and political powerhouse. Comparative increase of the India's importance is also due to the United Kingdom's Brexit from the European Union. From the point of view of London India is a strategic partner in order to increase its foreign trade, as well as a market for the British foreign direct investments (FDI) in the huge market of India and at the same time as an increasingly important source of the FDI from India into the economy of the Great Britain. For the EU this, combined with the pragmatics of levelling out the increasing role of the China's economy and Brussels own strategic interests in Africa, coupled with the situation in the wider Middle East (especially the situation in Afghanistan and the state of relations with Iran) is a reason to intensify the dialogue with New Delhi. This, in its turn, opens new perspective for Latvia. Likewise, Riga may benefit from the strategic transportation route, the so called International North-South Corridor linking India to Saint Petersburg (Russia) and from there to the market of the Northern Europe.

Keywords: China, economic and political powerhouse, global economy, Greater Middle East, India, Indian subcontinent.

Pat par spīti ievērojamam (+29,7%) kopējā Latvijas–Indijas savstarpējās tirdzniecības apgrozījuma kāpumam 2017. gadā, salīdzinot ar 2016. gadu, Indija arī pērn bija vien 31. vietā Latvijas ārējās tirdzniecības partneru vidū, un 2018. gada pirmajā ceturksnī kopējais tirdzniecības apgrozījums bija vien salīdzinoši niecīgi 26,51 milj. eiro. Indijai ir nelielas tiešās investīcijas Latvijā, bet Latvijai tiešo investīciju Indijā nav nemaz.¹ Tā ir ļoti dīvaina situācija, ņemot vērā milzīgo Indijas lomu pasaulē, bet vēl jo vairāk – Eiropas Savienības importa un ārējās tirdzniecības bilanci.

Šī raksta mērķis ir sniegt visaptverošu informāciju par to, ko varētu saukt par Indijas problemātiku. Proti, apsvērumi, kas maz zināmi Latvijā, kā arī apsvērumi, kas ņemami vērā, veidojot attiecības ar Indiju. Turklāt šeit ir runa par attiecībām gan valstu, gan uzņēmēju un citu jomu pārstāvju starpā. Kad runa ir par Indiju, īpaši jāatceras, ka šī ir privātās iniciatīvas zeme. Bieži daudz vairāk durvju var atvērt, meklējot tiešus sadarbības ceļus. Un tās ir milzīgas un interesantas sadarbības iespējas, par spīti grūtībām un pārpratumiem, kas izriet no ļoti atšķirīgas kultūras, no savas vietas uztveres uz pasauli skatuves, kā arī eiropieša (jo īpaši britu) tēla šajā valstī.

Daži pamatfakti

Indija ir septītā lielākā valsts pasaulē teritorijas ziņā, otrā lielākā iedzīvotāju skaita ziņā, turklāt ietilpst pasaules lielāko ekonomiku desmitniekā. 2018. gadā Indija iekšzemes kopprodukta ziņā bija jau septītā lielākā pasaules ekonomika. Saskaņā ar dažādām aplēsēm šī izaugsme ne tikai turpināsies un pat paātrināsies, bet visai tuvā nākotnē Indijai tiek prognozēta arī Ķīnas apsteigšana. Turklāt runa ir nevis par attālu nākotni, bet gan dažām tuvākajām desmitgadēm.

Pēdējo gadu laikā Latvijas divpusējās attiecības ar Indiju piedzīvo izaugsmi. Tomēr, salīdzinot ar Indijas potenciālu un pieaugošo lomu Āzijas un visas pasaules ekonomikā, šīs tendences var droši saukt par ļoti mērenām. Savukārt, ņemot vērā, piemēram, Apvienotās Karalistes straujo attiecību intensificēšanu ar Ņūdeli, Latvijas sadarbību šajā jomā var vērtēt pat kā pasīvu.

¹ Ārlietu ministrija. (20.07.2018.). Latvijas Republikas un Indijas Republikas divpusējās attiecības. Izgūts (10.10.2108) no: <https://www.mfa.gov.lv/arpolitika/divpusejas-attiecibas/latvijas-un-indijas-attiecibas#ekonomika>

Ļoti bieži Indijas vārds izskan kontekstā ar Ķīnu retoriskā vaicājumā, kura no abām Eirāzijas lielvalstīm būs vadošā Āzijas ekonomika. Ekonomisti šajā ziņā nemīl attālināties no reālajiem skaitļiem, tādēļ ierasti tiek secināts, ka šī loma būs Ķīnai, bet Indija ir pārāk haotiska, tāla un attiecīgi otršķirīga, lai ar to sadarbotos.

Šī raksta mērķis nav iesaistīties populārā polemikā par tuvās nākotnes prognozēm, bet gan atainot Indijas vietu plašākā starptautisko attiecību sistēmā, kas skar arī Latviju, paskaidrot šo attiecību problemātiku, kļiedēt dažus mītus un, iespējams, sniegt kādu mazāk zināmu tēzi ierosmei pārdomām par potenciāli interesantiem sadarbības virzieniem ar praktiski neierobežotu iespēju zemi. Jo īpaši, raugoties no Latvijas perspektīvas.

Kultūras konteksts

Pasivitāte sadarbībā ir pārsteidzoša, ja ņem vērā, cik liela loma sadarbības virzienu izvēlē un attiecību izvēršanā ir attiecību vēsturei un kultūras saderībai. Latviešiem, šķiet, attiecību emocionālā puse ir ļoti svarīga, un te jāatceras par Latvijas kultūras indoeiropiskajām saknēm. Proti, tā ir atsauce uz tautu pārceļošanas teoriju, kas savu apogeju Latvijā piedzīvoja 19. gs. beigās un 20. gs. sākumā, kad pat latvisko dievību sistēma tika skatīta tādā hierarhijā kā grieķu dievību panteonā un senās Indas un Ganas civilizāciju reliģijās. Starp citu, šajās atsaucēs svarīga loma ir arī kādai lingvistiskai īpatnībai. Latviešu valodas vārds “dievs” patiesi ir homofons sanskrita un hindi vārdam – “dev”, kas arīdzan ir nespecifisks dievības apzīmējums. Pie šī temata vēl atgriezīsimies, bet vispirms pāris vārdos par metodi, kā uzlūkot Indiju.

Šī milzīgā valsts, kuras lielu daļu apskalo Indijas okeāna Arābijas jūra un Bengālijas līcis, ir viena no kolorītākajām austrumu valstīm ar ļoti savdabīgām kultūras tradīcijām. Šeit sastopas arī visas nozīmīgākās pasaules reliģijas. Starp citu, vismazāk Indijā ir pārstāvēts budisms (galvenokārt tikai Tibetas emigrantu un citu iebrāucēju vidū), toties ļoti stabilas pozīcijas ieņem (un savstarpēji arī konfliktē) hinduisms un islāms. Indijā ir daudz dažādu kristīgo konfesiju pārstāvju. Zināmākie ir katoļi, pateicoties Mātes Terēzes un viņas iedibinātā ordeņa darbam, kā arī apustuļa Toma kristīgās mācības

sekotāji. Lielā reliģiju un kultūru, kā arī politisko ideoloģiju² daudzveidība, kas turklāt spilgti atspoguļojas valsts ikdienas dzīvē un politikā, ne vienmēr attaisno strikti racionālo Rietumu politiskās analīzes tradīciju.

Šādos gadījumos zināmas priekšrocības sniedz tādi kultūras atšķirības respektējoši deskriptīvie modeļi, kādus izmanto Krievijas, Francijas un dažu citu valstu akadēmijas. Tajos līdzās racionālajam spēka samēru, relatīvo un absolūto priekšrocību, kā arī iekšējo un ārējo spēlētāju izvērtējumam tiek ņemts vērā arī kultūras un vēsturiskais konteksts, cenšoties identificēt būtiskākās dimensijas, kas var ietekmēt attiecību gaitu gan īsā, gan vidējā un ilgākā termiņā. Ņemot vērā akūto informācijas trūkumu un nepieciešamību izprast Indiju tās plašajā daudzveidībā, šāds piegājiens tiks izmantots arī šajā publikācijā, atvēlot nozīmīgu vietu specifiskām kultūras niansēm.

Teju vienmēr apskatos par latviešu (un baltu) valodu tiek minēta lingvistiskā līdzība ar sanskritu, kas ir viens no svarīgākajiem mūsdienu Indijas valsts valodas – hindi – avotiem. Starp citu, šāda līdzība ir, piemēram, skaitļa vārdos. *Pāč* (hindi) ir “pieci” latviešu valodā, *čār* – “četri”, *āt* – astoņi, *dās* – desmit. Un te ir runa par hindi, kas attīstījusies ievērojamā turku, persiešu un arābu valodu ietekmē. Vēl jo spilgtāk šādas, kaut rudimentāras, līdzības izpaužas senajā valodā – sanskritā. Latvijai un Indijai ir arī nozīmīgas paralēles attiecībā uz koloniālo pieredzi. No vienas puses, briti Indijā, bet vācieši – Latvijā ienesa modernus tirdznieciskos sakarus un saimnieciskās attiecības, veicināja industrializāciju (19. gadsimtā strauju industrializāciju un dzelzceļa tīkla izplešanos piedzīvoja gan Indija britu koloniālo varu, gan Latvija – Krievijas kroņa un tai lojālās vietējās vācu muižniecības sadarbības iespaidā) un sabiedrības modernizāciju. No otras puses, tika nodarīta koloniālā trauma, kura nereti iespaido abu valstu sabiedrību pieņemtos lēmumus līdz pat mūsdienām.

Tiesa, Indijas gadījumā koloniālisma iespaids tiek apzināts un pat zināmā mērā izcelts, turklāt bieži negatīvā gaismā. Latvijas gadījumā politiskā emancipācija bija ievērojami īsāka. Toties mūsdienu racionālie apsvērumi liek gan

² Latvijas kontekstā, piemēram, interesi varētu izraisīt hindutvas (jeb hindiskošanas) ideoloģija, kuras spilgta ikona ir arī pašreizējais Indijas Republikas premjerministrs Narendra Modi. Šī ideoloģija propagandē hinduistu kultūru (iepretim musulmaņu un citām). Šīs ideoloģijas postulāti, kā arī tās sekotāji brīžiem ir tik neiecietīgi, ka hindutvas strāvojumam pārņemtas pat fašistiskas iezīmes. Hindutvas ideoloģija vēl vairāk saasina pretrunas un konfliktus hinduistu un musulmaņu starpā, kur visai bieži izceļas arī vardarbīgas (parasti gan ļoti lokālas) sadursmes. – *Autora piez.*

Latvijai, gan Indijai apelēt pie sava Rietumu mantojuma kā labvēlīga argumenta mūsdienu attīstībai. Vienlaikus Indijā koloniālisms ir tik nozīmīgs temats līdz pat mūsdienām, ka tā kontekstā tika analizēts pat britu valdības vadītājas Terēzas Mejas prieks par veiksmīgo vizīti Indijas Republikā drīz pēc *Brexit* balsojuma 2016. gadā. Indijas gadījumā nekoloniālisms – koloniālo attiecību realizēšana ar mūsdienu politiskās un ekonomiskās sadarbības līdzekļiem – ir ļoti būtisks politiskās darba kārtības jautājums. Šis temats piesaka sevi arī tad, kad Rietumvalstis cenšas aizrādīt Indijai vai noteikt kādu jautājumu attīstību. Spilgts piemērs ir kodolprogrammas jautājums. Rietumvalstu iejaukšanās tiek uztverta kā atgriešanās pie koloniālās pārvaldes metodēm, kur Indijai nācās paklausīt metropoles diktātam.

Pastāv ļoti konkrēts piemērs tam, ka postkoloniālisms nav tukša skaņa un tikai vēsturniekiem, sociālās atmiņas pētniekiem, literatūrzinātniekiem un citiem humanitāro vai sociālo zinātņu pārstāvjiem interesējošs temats, bet konkrēti ietekmē iespējas sadarboties ar šādu sabiedrību. Tas ir valodu jautājums. Vēl arvien Indijas konstitūcija nosaka angļu valodai oficiālās valodas statusu līdzās hindi valodai.

Lielajos pasaules akadēmiskajos centros tiek pievērsta uzmanība hindi studijām. Formāli šāda studiju programma pastāv arī Latvijas Universitātes Āzijas studiju ietvarā, tomēr līdz šim tajā nav uzņemti studenti. Iespēju robežās hindi pēta arī Igaunijas austrumu studiju ietvarā. Visai liela loma hindi apgūšanai un Indijas valstsmācībai atvēlēta lielākajos akadēmiskajos centros Vācijā un Apvienotajā Karalistē. Tomēr interese par šo jomu nekad nav pat pietuvojusies tādām līmenim, kādu šobrīd piedzīvo ķīniešu (mandarīnu) valodas apguve vai arābu valoda. Gan vienu, gan otru apgūt vismaz pamatlīmenī par goda lietu uzskata gan lielo valstu diplomāti, gan pētnieki, kas strādā ar šīm valstīm. Hindi šajā ziņā vienmēr bijusi margināla vieta.

Tiesa, arī paši Indijas iedzīvotāji (un te svarīgi piebilst, ka runa nav par vienu tautu, jo Indiju apdzīvo liels skaits dažādu tautību, kas turklāt gan mutvārdu, gan rakstu saziņā lieto arī gluži atšķirīgas valodas) labprāt atbrīvo tūristus un uzņēmējus no nepieciešamības apgūt hindi pamatus. Kaut arī hindi apguve iekļauta skolu programmā, piemēram, valsts dienvidu štatos bieži var satikt cilvēkus, kas tajā nemaz nerunā, īpaši nabadzīgo ļaužu vidū. Bet visā Indijā, neatkarīgi no izglītības līmeņa, ļaudis uzsvērs, ka angļu valoda ir oficiālā valoda un viņi to zina ļoti labi. Ja valodas prasmju pašvērtējums visbiežāk ir ievērojami pārspīlēts, tad par oficiālo valodu nav melots.

Koloniālās pārvaldes ietekme bija tik būtiska, bet Indijas etnosu un valodu karte tik fragmentēta, ka tieši angļu valoda vēl arvien ir mūsdienu Indijas *lingua franca*. Gluži kā krievu valoda agrākajā Padomju Savienībā vai angļu valoda – lielā daļā Rietumu pasaules.

Tomēr, līdzīgi kā Latvijā, kur vēl arvien liela daļa iedzīvotāju labi pārvalda krievu valodu un, racionālu apsvērumu vadīti (darbs, biznesa, akadēmiskie kontakti u. c.) viegli uz to pārlēdzas, latviskajai dvēselei ar krievu valodu īsti nepieklūst, arī indieša dvēselei ar angļu valodu – ne. Var droši apgalvot, ka attiecībā uz hindi zināšanām svešzemnieku vidū Indijā var piemērot franču valodas modeli. Ceļotājs un uzņēmējs to var nezināt, taču tiks augstu vērtēta uzņēmība apgūt kaut pāris minimālās pieklājības frāzes un likt tās lietā. Starp citu, indieši lepni uzskata, ka hindi (drīzāk – sanskritā) var atveidot visas pasaules valodu skaņas, un ir pārliecināti par savām spējām šajā ziņā. Vienlaikus tiek uzskatīts, ka rietumu cilvēks īsti nespēj apgūt hindi.

Kravu aprīte un transporta ceļi

Viens no iemesliem, kādēļ Indija Latvijas uzņēmējiem un politiķiem bieži šķiet pārāk abstrakta un sadarbībai neinteresanta, ir attālums un tiešas transporta infrastruktūras neesamība. Tomēr arī šeit der atcerēties pamatfaktus. Gan Latvija, gan Indija, gan Ķīna ir viena kontinenta – Eirāzijas – valstis. Vienlīdz brīvi ir pieejami gan gaisa, gan jūras transporta ceļi. Turklāt jūras ceļš no Indijas uz Eiropu ir ievērojami īsāks nekā no Ķīnas, un tā tas būs vismaz tik ilgi, līdz pasaules atmosfēras uzsilšanas rezultātā pilnībā kuģojams varētu kļūt Ziemeļjūras ceļš.

Protams, runājot par dzelzceļa kravu transportu, operacionāls savienojums ar Ķīnu jau kļuvis par realitāti. Turklāt tas ilgstoši tika noteikts kā ārpolitikas attīstības un Latvijas tranzītnozares revitalizācijas mērķis. Tiesa, vienlaikus jāmin vismaz divas būtiskas politiskās un viena ekonomiskā komponente. Dzelzceļa savienojums ar Ķīnu kļūst iespējams tikai, pateicoties tiešai un ievērojamai Krievijas iesaistei. Tādējādi tas drīzāk palielinās Krievijas ietekmi un veicinās Latvijas atkarību. Otrs faktors ir Baltkrievijas ieinteresētība. Baltkrievijā izveidotais loģistikas centrs un stratēģiskā sadarbība ar Ķīnu uzskatāmi signalizē, ka transportam un loģistikai te būs ievērojama loma. Nav noslēpums arī Latvijas ieinteresētība uzturēt visai siltas attiecības ar savulaik daudz kritizēto Minsku.

Savukārt Baltkrievijai izeja uz Baltijas jūru cauri Latvijai būs tikai viens no kravu sadales ceļiem. Un šeit lomu spēlē ekonomiskais apsvēruma, proti, Baltijas un Skandināvijas valstu tirgi ir ļoti mazi, salīdzinot ar Polijas un tai tiešā tuvumā esošiem Rietumeiropas tirgiem. Bet Varšava ir gatava veltīt daudz enerģijas šāda savienojuma uzturēšanā. Turklāt šajā savienojumā ir vairākas ieinteresētās puses, sākot no Vācijas un Polijas līdz Baltkrievijai, Kazahstānai un Krievijas Federācijai, kuru apvienotās dzelzceļa tranzīta kompānijas "UTLC" konteinerkravu vilciena sastāvs vēl pērnā gada jūlijā no Lodzas Polijā mēroja ceļu uz Čendu – Ķīnas bagātās Sičuāņas provinces centru.

Dzelzceļa savienojuma panākumiem nepieciešams nodrošināt kravu plūsmu abos virzienos. Un tā ir viena no Latvijas kārotā ziemeļu savienojuma problēmām, ko neslēpa arī Ķīnas vēstnieks Latvijā svinīgā pasākumā par godu Ķīnas konteinerkravu vilciena sastāva sagaidīšanai Rīgā.³

Ņemot vērā, ka Ķīnas tranzīta un loģistikas koridors jeb tā dēvētā *Viena josla – viens ceļš* iniciatīva ir kļuvusi par ļoti svarīgu politiekonomisko komponenti, turklāt jo īpaši Austrumeiropas valstīs (ko uzskatāmi apliecina arī 16+1 Centrālās un Austrumu Eiropas valstu sadarbības formāts ar Ķīnu), mediju ziņās netiek veltīta nekāda ievēriņa tā dēvētajam Ziemeļu–Dienvidu koridoram. Runa ir par transporta savienojumu, kura viens gals ir Eiropas ziemeļos, bet otrs – Indijā.

Ilgtermiņa mērķis paredz, ka Ziemeļu–Dienvidu koridors kļūs par aktīvu dzelzceļa savienojumu no Mumbajas (agrāk – Bombeja) Indijā līdz Sanktpēterburgai Eiropas ziemeļos. Taču pat laikā līdz projekta pilnvērtīgai realizācijai šis savienojums ir daļēji operacionāls. Kā dzelzceļš tas tiek izmantots posmos, kuros funkcionē sliežu ceļi, bet atlikušajā posmā tos realizē pa sauszemi ar kravas automašīnām vai pa jūras ceļu, kas ir ievērojami īsāks par ceļu, ko kravas kuģiem jāveic no Ķīnas. 2018. gadam bija jāklūst par pagrieziena gadu starptautiskā Ziemeļu–Dienvidu koridora darbā.

Ziemeļu–Dienvidu koridora primārie mērķi ir sniegt Indijai un koridora ceļā esošajām valstīm, tostarp Irānai, Afganistānai, Armēnijai, Azerbaidžānai, Kazahstānai un Turkmenistānai, savstarpēju transporta savienojumu, kā arī savienojumu ar Sanktpēterburgu Krievijā bet no tās – pa jūras ceļu ar

³ Latvijas Sabiedriskie mediji. (16.10.2017). Rīgas ostā sagaida otro kravu vilcienu no Ķīnas. Izgūts (10.10.2018) no: <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/ekonomika/foto-rigas-osta-sagaida-otro-kravu-vilcienu-no-kinas.a253874/>

Ziemeļeiropu. Vienlaikus šim savienojumam ir arī jūras ceļš no ostas Indijā pa Persijas jūras līci, Suecas kanālu un Vidusjūru, kas savieno Indijas subkontinentu ar Rietumeiropas tirgiem.

To, ka šis nav tikai ambiciozs projekts uz papīra vien, apliecina arī vērā ņemamas investīcijas, kuras veikušas transporta koridora ceļā esošās valstis. Tostarp Irāna, piemēram, izbūvējusi arī Astaras ostu Kaspijas jūrā (tiesa, nonākusi jaunas ASV sankciju kārtas izolācijā). Savukārt, piemēram, Armēnijas–Irānas dzelzceļa savienojumā nav pietiekama progresa un turpinās investoru meklēšana.

2017. gadā Latvijas un Irānas amatpersonas apliecināja ieinteresētību sadarbībā Ziemeļu-Dienvidu transporta koridora izveidē.⁴ Taču nav noliedzams tas, ka šī projekta sekmes saistītas arī ar globālo politiku. Gan Irānai, gan Indijai, gan, protams, Krievijai, ir sarežģītas attiecības ar ASV un Rietumu pasauli, kas turklāt, jo īpaši Irānas gadījumā, atsaucas arī uz valsts finanšu stāvokli un pat piekļuvi tās iesaldētajiem līdzekļiem no naftas tirdzniecības.

Indijas un ASV attiecības

Interesanti, ka rietumvalstu attiecībās ar Indiju valda ļoti duāla politika. Šeit nav iespējams runāt par Rietumiem kā vienotu fronti. Daļēji šo situāciju veicina arī īpašās attiecības ar agrāko koloniālo lielvaru – Apvienoto Karalisti. Indija ir viena no nozīmīgākajām Britu sadraudzības valstīm⁵, jo īpaši, kad runa ir par attīstības potenciālu.

Tā, piemēram, vizīte Indijā bija nozīmīgs solis britu premjerministrei Terēzai Mejai pirmajos pāris mēnešos pēc *Brexit* balsojuma. Viņa steidza pasludināt kā jau notikušu faktu desmitiem miljardu lielus darījumus, kas kļūs iespējami, pateicoties Apvienotās Karalistes izešanai no Eiropas Savienības. Analītiķu aplēses gan liecināja, ka divpusējās ekonomiskās attiecības

⁴ Latvijas Dzelzceļš. (05.04.2017). Latvijas un Irānas dzelzceļa vadība vienojas kopīgi strādāt pie Ziemeļu-Dienvidu koridora. Izgūts (10.10.2018) no: <https://www.ldz.lv/lv/latvijas-un-iranas-dzelzceļa-vadība-vienojas-kopīgi-strādāt-pie-ziemeļu-dienvidu-koridora-izveides>

⁵ Nosaukums "Britu sadraudzības valstis" ir ne tikai novecojis, bet arī politiski nekorekts. Tādēļ tas aizstāts ar "Commonwealth of Nations" jeb Nāciju Sadraudzība. Tomēr, ņemot vērā, ka ir bijuši arī atšķirīgi tulkojumi, šis nosaukums latviešu valodā nav veiksmīgi iedzīvoies, jo dažkārt tiek jaukts ar Neatkarīgo Valstu Sadraudzību – daļas bijušo PSRS republiku politisko savienību. – *Autora piez.*

varētu pieaugt, taču par mazāku, lai gan vēl arvien ievērojamu skaitli – diviem miljardiem mārciņu – ik gadu.⁶

Tiesa, britu valdības vadītāja bija neuzmanīga uzreiz vairākos aspektos – ne vien uzdodot vēlamo par reālo, bet arī aktualizējot mūsdienu ekonomisko sakaru nekoloniālo dimensiju. Šis aspekts, par kuru Latvijā nav pieņemts domāt, Indijas gadījumā ir ļoti būtisks. Britu koloniālā pārvalde ir radījusi paliekošas sekas. Un, lai gan strīdi par to, kur un kādā mērā vainojami briti, nebeidzas, tomēr neformāls konsensus ir tāds, ka briti turpina realizēt Indijā savus koloniālos tīkojumus, kas turklāt savulaik likuši pamatu arī valsts sašķelšanai. Jāpiebilst, ka Pakistānas (ar musulmaņu vairākumu) un Indijas (ar hinduistu vairākumu) atdalīšanās notika ļoti vardarbīgā kārtā, un abas valstis līdz šim laikam dzīvo savstarpējā konfliktā, kurš ir viens no svarīgākajiem faktoriem, kas veido Indijas (kā arī Pakistānas) drošības politiku un lielā mērā arī ārpolitiku. Turklāt Indija par sev nedraudzīgu politiku uzskata ASV sadarbību ar Pakistānas valdību, kas ietekmē arī Ņūdeli drošības un reģionālo politiku.

Likumsakarīgi, ka britu premjeres triumfs par Indijā gūtajiem panākumiem neturpinājās ilgi. Lai gan divos aizvadītajos gados notikušas vairākas galotņu tikšanās starp Meju un Indijas premjeru Narendru Modi, šobrīd pozitīvo sadarbības perspektīvu aizēnojuši izteikumi, ka Indijai jāuzņem atpakaļ savas valsts nelegālie imigranti, kuri uzturas Apvienotajā Karalistē. Savukārt Indija to nepārprotami iztulkojusi kā paziņojumu – “mēs gaidām jūsu naudu, bet ne jūsu cilvēkus”. No otras puses, Indija atrodas salīdzinoši labākās pozīcijās (vismaz ekonomiskā izteiksmē) nekā Apvienotā Karaliste. Agrākā kolonija ne vien dažos parametros jau apsteigusi savu metropoli, bet kopumā ir septītā lielākā pasaules ekonomika, kurai turklāt ievērojamās bāzes un zinātnietilpīgo nozaru lomas dēļ prognozē ļoti lielu ekonomikas attīstības lēcieni nākotnē.⁷ Indijai ir arī nozīmīgas tiešās investīcijas Lielbritānijā. Starp zināmākajām britu kompānijām, kas ir Indijas kapitāla kontrolē, noteikti minama “Tata Group”, kurai pieder britu “Jaguar Land Rover” un “Tetley Tea”. Lielbritānijā mīt arī vismaz pusotrs miljons indiešu. Bet strauji

⁶ Swindford, S. (09.04.2017). Prost-Brexit trade deal with India “worth extra 2 billion pound to British economy”. *The Telegraph*. Izgūts (10.10.2018) no: <https://www.telegraph.co.uk/news/2017/04/09/post-brexit-trade-deal-india-worth-extra-2-billion-british-economy/>

⁷ World Economic Forum. (18.04.2018). The World's biggest economies in 2018. Izgūts (10.10.2018) no: <https://www.weforum.org/agenda/2018/04/the-worlds-biggest-economies-in-2018/>

augošais Indijas vidējais un pārtikušais slānis labprāt izvēlas savas atvases sūtīt izglītoties (maksājot pilnu studiju maksu, kā arī saistītos izdevumus) pasauleslavenajās britu augstskolās.

Lai cik ietekmīga un šajā ziņā arī emancipēta ir kļuvusi Indija, tomēr vienlaikus Lielbritānija tai nepieciešama kā svarīgākais Rietumu flagmanis, kas līdzsvaro ASV noraidīto politiku. Indijas sadarbība ar Padomju Savienību, kā arī tās mūsdienu mantinieci – Krievijas Federāciju, konflikts ar Pakistānu (ASV sabiedroto), bet, jo īpaši, kodolieroču izstrāde, spītējot ASV nepārprotamam brīdinājumam to nedarīt, izraisīja ilgstošu sasalumu Vašingtonas un Ņūdēli starpā. Tikai Džordža Buša juniora laikā sankcijas tika formāli atceltas. Tomēr arī pēc tam attiecības bijušas ļoti sarežģītas un par ievērojamu uzlabojumu nav iespējams runāt. Šo dialogu neatvieglo arī pašreizējā premjera Narendras Modi privātā attiecību pieredze. 2005. gadā, kad Narendra Modi bija Gudžaratas štata valdības vadītājs un viens no valdošās – Indijas tautas partijas (Bharatiya Džanata) līderiem, viņam tika liegta diplomātiskā vīza iebraukšanai Savienotajās Valstīs. Vienlaikus tika atsaukta arī derīga iepriekš piešķirtā tūrisma un darījumu braucienu vīza.⁸

Tas ne tikai neļāva Modi tikties ar Indijas tautas partijas daudzajiem atbalstītājiem Savienotajās Valstīs, bet arī tika uztverts kā personisks aizvainojums. Tādējādi nozīmīgs progress netika piedzīvots ne republikāņu prezidenta Buša, ne demokrātu prezidenta Obamas laikā. Interesanti, ka neko daudz nav mainījusi arī nepieradinātā prezidenta Donalda Trampa prezidentūra.

Kaut sākotnēji tika ieplānota pirmā formāta 2 + 2 (ASV un Indijas ārlietu un aizsardzības ministru sarunu formāts) tikšanās šā gada augustā, jūnija beigās plānotā tikšanās tika atsaukta. Tikšanās atsaukuma iemesli netika paziņoti. Te jāņem vērā arī tas, ka Indiju ļoti ietekmējusi ASV negaidītā sankciju atjaunošana pret Irānas islāmisko republiku. Gan Indija, gan Ķīna tika brīdinātas pārtraukt naftas importu no Irānas līdz 2018. gadam, pretējā gadījumā Vašingtona draudējusi ar bargām sankcijām. Lieki piebilst, ka Irānas nafta ir ļoti svarīga strauji augošā Indijas transporta, loģistikas, rūpnieciskā un militāri rūpnieciskā sektora energonodrošinājumam.

⁸ The Times of India. (18.03.2005). No entry for Modi into US: visa denied. Izgūts (10.10.2018) no: <https://timesofindia.indiatimes.com/india/No-entry-for-Modi-into-US-visa-denied/articles-how/1055543.cms>

Indija vai Ķīna?

Indija un Ķīna varētu panākt (izaugsmē un ietekmē – *autora piez.*) un pat apsteigt Amerikas Savienotās Valstis. Šādu prognozi jau 2007. gadā puda izcils zinātnieks un mūsdienu lielvaru teorētiķis Pols Kenedijs.⁹ Gan intervijā, kurā atskanēja šī frāze, gan viņa vēl iepriekšējās tūkstošgades beigās iznākušajos divos bestselleros atrodam pārsteidzoši precīzu prognozi par izaicinājumiem ASV lomai un arvien pieaugošo Āzijas lielvaru lomu. Vēl vairāk – viņa analīze 2007. gadā izrādās precīza attiecībā uz to, ka Krievija un Ķīna izmantos Amerikas Savienoto Valstu atrašanos Irākā, lai stiprinātu savas pozīcijas starptautiski.

Jā vēl pirms 11 gadiem, kad P. Kenedijs nāca klajā ar savu prognozi, pat daudzi ekonomisti un politiskie analītiķi šaubījās, vai Ķīna varētu tik ļoti izaicināt līderības pozīcijas globālajā ekonomikā, tad šobrīd (kad Ķīna kļuvusi par otro pasaules lielāko ekonomiku IKP izteiksmē) šī doma jau pieņemta. Vienlaikus tie paši ekonomisti, kas šaubījās, vai Ķīna sasniegs pašreizējas pozīcijas, kategoriski noraida, ka Indija kādreiz nonāks tur, kur tagad jau ir Ķīna, pilnīgi neiespējama šķiet doma, ka Indija galu galā nostātos globālās ekonomikas galvgalī. Tomēr šāds teorētiskais scenārijs ne tikai tiek izskatīts, bet atsevišķu domnīcu izpratnē ir gluži reāls.¹⁰

Prognozējot ievērojamu Indijas lomu jau visai tuvā nākotnē (un vienlaikus neslēpjot, ka gan Indija, gan Ķīna piedzīvo milzīgus izaicinājumus iekšpolitikā), Pols Kenedijs piepūlcējas ievērojamam ekspertu avangardam. Turklāt interesanti, ka, lai gan jautājums, kura – Indija vai Ķīna – būs Āzijas un potenciāli arī visas pasaules superlielvalsts (*superpower*), ir visnotaļ plaši pārspriests pasaules zinātnes un politikas centros, Latvijā šajā jautājumā vērojams visai liels inertums. ASV loma netiek apšaubīta, Eiropas Savienības loma tiek samazināta, bet Ķīnai tiek prognozēta nedalīta līderība rūpnieciskajā izlaidē un nedefinēta vieta aiz Savienotajām Valstīm globālajā ietekmē, savukārt par Indiju netiek pat nopietni diskutēts.

⁹ Scholl, G. (2007). India and China will catch up with the United States. Interview with Paul Kennedy. *Humboldt Kosmos*. Izgūts (10.10.2018) no: <https://www.humboldt-foundation.de/web/1090.html>

¹⁰ Tā, piemēram, vēl 2013. gadā ekonomikas un lietišķās domnīcas "The Centre for Economics and Business Research" vadošais ekonomists Duglass Makviljams (*Douglas McWilliams*) prognozēja, ka Indija līdz 2048. gadam apsteigs arī Ķīnu. Avots: Centre for Economics and Business Research. (22.11.2017). Douglas McWilliams Cebr Deputy Chairman talking to the Indian Professional Association. *Cebr*. Izgūts (10.10.2018) no: <https://cebr.com/?s=mcwilliams>

Tas, ka šī brīža aina vērtspapīru tirgos daudzējādā ziņā tiek uztverta kā reālā ekonomikas stāvokļa atspoguļojums, nenovēršami radījis patēriņu pēc vienkāršotiem indikatoriem. Turklāt ekonomisko prognožu izteikšanā Latvijā ļoti lielu lomu spēlē banku ekonomisti, nevis zinātnieki vai plašāku domnīcu pārstāvji. Arī pats šī jautājuma teorētiskais uzstādījums nonivelēts līdz tādiem vienkāršota līmeņa jautājumiem, kādus labi demonstrē dilemma “Indija vai Ķīna?” (*India vs. China*). Ar šo dilemmu jāsaprot jautājums – kura no abām minētajām valstīm eventuāli būs pasaules lielākā ekonomika – Ķīna vai Indija? Tomēr šis jautājums sev pakārto arī citus – kura no abām būs ietekmīgākais spēlētājs, ar kuru rēķināties pirmām kārtām, uz sadarbību ar kuru no abām likt lielākās likmes u. tml.

Šī raksta mērķis nav cīnīties ar šādu uztveri vai censties ieviest dažādību diskusijā, atgādinot, ka vienkāršotas nākotnes prognozes neglābjami ignorē spontanitāti un neparedzamību kā civilizāciju attīstības nemainīgu pavadoni. Taču, ņemot vērā, ka tas ir viens no jautājumiem, kas interesē uzņēmējus, apskatniekus, starptautiskās politikas pētniekus, valdību pārstāvjus u. c., tam ir vērts pieskarties, vienlaikus cenšoties palielināt diskusijas dalībnieku informētības līmeni un aktualizējot virkni citu apsvērumu.

Faktiski valda vienprātīgs viedoklis, ka jau tuvākās desmitgades vai divu laikā (bet ne vēlāk kā līdz 2050. gadam) pasaules lielākā ekonomika (vismaz atsevišķu rādītāju, piemēram, IKP ziņā) būs Ķīna. Turklāt Ķīnas ekonomikas fenomens nebalstās tikai uz pasaules apražošanu un centralizētiem Ķīnas Komunistiskās partijas un ar centrālo valdību saistītiem industriāliem, transporta un loģistikas, finanšu u. c. projektiem. Divas trešdaļas kopprodukta top privātos uzņēmumos, kas atšķirībā, piemēram, no Padomju Savienības uzņēmumiem, ir daļa no salīdzinoši brīvas tirgus ekonomikas. Valsts mērķtiecīgi veicina vidusšķiras veidošanos un izrāda rūpes par nelabvēlīgo reģionu attīstību.

Tāpat Ķīna demonstrē savu militāro spēku, kaut gan šie soļi vēl ir visai piesardzīgi un īsi. Šajā ziņā svarīgākie atsevišķie projekti ir militārā bāze Džibutijā¹¹, flotes atrašanās (un gatavība konfrontācijai) Dienvidķīnas jūrā,

¹¹ Džibutijā izvietojusies pirmā Ķīnas aizjūras militārā bāze. Pundurvalstiņas teritorijā atrodas arī vienīgā ASV militārā bāze Āfrikas kontinentā, te atrodas arī Francijas, Apvienotās Karalistes, Japānas un Saūda Arābijas militārās bāzes. Taču tieši Ķīnas militārā bāze ar izeju uz Indijas okeānu izraisījusi īpašu Indijas satraukumu, liekot spēcināt arī savu zemūdens floti Indijas okeānā. Jāpiebilst, ka Ķīna iegādājusies arī stratēģisku ostu Šrilankā. Šai ostai paredzēta ļoti svarīga loma “Vienas joslas – viena ceļa” iniciatīvā. No Indijas un Ķīnas saspīlēto attiecību viedokļa raugoties, Ķīnas stratēģisko komerciālo un militāro objektu klātbūtne Indijas okeāna baseinā palielina eskalācijas un eventuāli pat bruņota konflikta draudus starp milzīgajām Āzijas lielvarām. – *Autora piez.*

apvienotās militārās mācības ar Krieviju Tālajos Austrumos. Un, protams, Ķīna ir arī viens no lielākajiem attīstības sadarbības palīdzības devējiem un arvien vairāk nostiprina savu lomu maigās varas eksportā.¹²

Indija šādās ziņās neparādās, kaut arī jau divās tuvākajās desmitgadēs tai prognozē strauju izaugsmi un trešās lielākās pasaules ekonomikas vietu.¹³ Patiesībā Indija vispār salīdzinoši reti parādās mediju telpā ar ziņām par rūpniecības izlaides apjomiem, tehnoloģiskiem sasniegumiem vai investīcijām ārvalstīs. Tomēr, vērtējot šāda salīdzinoša klusuma mediju telpā iemeslus, jāatceras, ka Indijai nav izteikta un konsolidēta ārējā tēla mārketinga, kāds tas ir Ķīnai. Kur viena Āzijas lielvara (Ķīna) sper apzinātus un mērķtiecīgus soļus savas ietekmes demonstrēšanai un pastiprināšanai globālajā arēnā, tur otra – Indija – nodarbojas ar savām problēmām. Iespējams, viens no iemesliem šādai situācijai ir arī vietējās auditorijas gaidas.

Ķīnas iedzīvotājiem, jo īpaši jaunajiem un Ķīnā populāros sociālajos medijos aktīvajiem lielo pilsētu iedzīvotājiem, savas valsts diženums un pasaules apbrīna ir ļoti svarīga, savukārt Indijas iedzīvotājiem tam ir relatīvi maza nozīme. Vidusmēra indietim vai nu pasaules uzmanība nenozīmē neko, salīdzinot ar lokālām, reģionālām, štata mēroga un valsts problēmām, vai arī to kompensē visai pašapzinīgais domāšanas veids, kas radies kā reakcija uz koloniālo situāciju līdz 1947. gadam. Arī premjerministra Narendras Modi darbību nevērtē pēc tā, cik daudzos starptautiskajos forumos viņš parādījis kā līdzīgs (lai gan tādu nav mazums; patiesībā aizvadītajos četros gados viņš devies rekordlielā skaitā ārvalstu vizišu), bet gan pēc tā, cik efektīva ir bijusi viņa pārvaldība.

Indijas vēlētajs no premjera Modi sagaida solījumu izpildi par maksimāli efektīvu valdības darbu ar minimālu pārvaldi (ko spilgti ilustrē priekšvēlēšanu sauklis – *Maximum Governance with Minimum Government*). Indijas gadījumā tas nozīmē samazināt birokrātijas aparātu, kuru uzskata par prātam neaptveramu, turklāt ļoti neefektīvu, bet kas patērē milzum daudz līdzekļu. Tāpat no premjera (un viņa vadītā politiskā spēka – Indijas Tautas partijas) sagaida inflācijas iegrožošanu, zemākas (vai vismaz ne tik strauji pieaugošas)

¹² Cann, O. (10.09.2018). 8 amazing facts about China today. *World Economic Forum*. Izgūts (10.10.2018.) no: <https://www.weforum.org/agenda/2018/09/8-amazing-facts-about-china-today/>

¹³ Uehara, M., Tahara, K. (07.12.2017). India's economy to be world's No3 by 2023: forecast. *Nikkei Asian Review*. Izgūts (10.10.2018.) no: <https://asia.nikkei.com/Economy/India-s-economy-to-be-world-s-No.3-by-2028-forecast>

mājokļu un veselības aprūpes cenas. Indijas valdošajiem politiskajiem spēkiem par labu nenāk arī degvielas cenas (sk. iepriekšminēto attiecībā uz ASV brīdinājumu pārtraukt arī naftas importu no Irānas). Kaut gan pasaulē tās saglabājas zemā līmenī, augstais iekšējais patēriņš rada to kāpumu Indijā un likumsakarīgi ietekmē arī preču un pārvadājumu cenas. Atšķirībā no Ķīnas, politiķi Indijā ir tieši atkarīgi no vēlēšanu cikla un vēlēšanu simpātijām. Bet lielais daudzums nabadzīgu vēlēšanu nozīmē to, ka vēlēšanas var zaudēt arī sīpolu cenu pieauguma dēļ. Un šādu pieredzi Indijas Tautas partija jau piedzīvojusi deviņdesmito gadu beigās.¹⁴

Tomēr dilemma – Indija vai Ķīna – ir arī ievērojami plašāka dilemma par to, vai galu galā uzvarētāja palmas zaru gūs komunistisks režīms ar centralizētu plānveida ekonomiku vai, par spīti daudzām atrunām un ļoti sarežģītam pašmāju un reģionālajam kontekstam, brīvā tirgus un demokrātiski ievēlētas valdības zeme – Indija. Katrā ziņā, ja Indijas apbruņošanās ar kodolieročiem un draudzība ar Padomju Savienību, kā arī loma reģionālajos konfliktos iepriekš uzcēla mūri attiecībās ar Rietumu pasaules vadošo spēku – Amerikas Savienotajām Valstīm, tad šobrīd Ķīnas un Krievijas Federācijas tuvināšanās un ASV–Ķīnas attiecību pieaugošā spriedze liek arvien vairāk uzmanības veltīt tuvākajai iespējamajai alternatīvai – Indijai.

Nobeiguma vietā

Pagājušajā gadā pa ceļam uz G20 samitu Vācijā Indijas premjerministrs Narendra Modi veica vēsturisku valsts vizīti Izraēlā. Lielais musulmaņu skaits Indijā un sarežģītās attiecības ar Pakistānas Islāma Republiku, kā arī vēl citi globālpolitiski apsvērumi kavēja Indiju ieņemt skaidru nostāju Tuvo Austrumu konfliktā. Tas, savukārt, nozīmēja visai zemu sadarbības līmeni ar Izraēlu. Taču pēdējā desmitgadē daudz kas ir mainījies, un 2017. gada vizīte Izraēlā tika uztverta kā milzu notikums abās valstīs un atbalsojās arī citviet pasaulē. Tā skaidri parādīja Indiju kā ieinteresētu un bagātu klientu. Jau ligums par pretgaisa aizsardzības sistēmu iegādi no Izraēlas vien ienesīs papildu divus miljardus dolāru Izraēlas militārās rūpniecības sektorā. Taču ar to ieroču un ieroču sistēmu pirkumi nebeidzās. Varbūt pat vēl svarīgāks,

¹⁴ Chawla, P. (27.05.2018). Handling perception is Modi's greatest challenge. *The New Indian Express*. Izgūts (10.10.2018) no: <http://www.newindianexpress.com/prabhu-chawla/column/2018/may/27/handling-perception-is-modis-biggest-challenge-1819883.html>

tostarp simboliskā ziņā, bija cits pirkums. Indijas lauksaimniecības sektors cieš no straujajām klimata pārmaiņām, kā arī cilvēka radītām sekām, taču tajā strauji nepieciešams celt produktivitāti, lai nodrošinātu milzīgo (un strauji augošo) patēriņu. Tādēļ viens no lielākajiem pirkumiem, par ko noslēdza vienošanos šajā vizītē, bija unikālais Izraēlas “know-how” pilienvaida mikroirigācijas jomā – kur, taupot ūdens resursus, dārgā valgme tiek nodrošināta kontrolētu pilienu veidā. Indijā jau šobrīd mikroirigācijas sistēma plešas 9 miljonu hektāru platībā ar milzīgu izaugsmes potenciālu. Tāpat Indijai nepieciešams Izraēlas “know-how” ūdens savākšanas, attīrīšanas un atkārtotas aprites jomā, arī jūras ūdens atsāļošanas un izmantošanas jomā, kā arī upju piesārņojuma likvidēšanā. Plānos ir arī 100 viedo pilsētu izveide, izmantojot šīs un daudzas citas tehnoloģijas. Indija ir milzīgs tirgus Izraēlas zinātnei un dažādām rūpniecības nozarēm. Šo uzskaitījumu var turpināt ar Izraēlas kosmosa tehnoloģijām (piemēram, izlūkošanas satelītu) u. c. jomām.

To, ka Indija izvērtē iespēju sadarboties arī ar citām valstīm, demonstrē ārlietu valsts ministra vizīte¹⁵ Latvijā un Somijā. 2017. gada pirmajā pusē viņš viesojās arī Lietuvā un Igaunijā, Polijā, Francijā un citviet. Interesanti atzīmēt, ka Indijas kultūrā citādāk izpaužas arī autortiesību jautājums. Valda liela cieņa un pieprasījums pret Eiropas sniegtajām izglītības iespējām, pēc Eiropā un Krievijā sagatavotiem ārstiem u. c. medicīnas darbiniekiem, kā arī gatavība pirkt Eiropas zinātnes sasniegumus tradicionāli spēcīgajā Indijas farmācijas jomā (tiesa, nepārprotamu priekšroku dodot ģenērisko jeb patentbrīvo medikamentu izgatavošanā par zemākām cenām), kā arī IKT jomā. Turklāt straujā Indijas rūpniecības izaugsme ir pārvērtusi šo valsti ne tikai par tiešo investīciju piesaistītāju, bet arī devēju, ko spilgti apliecina Apvienotās Karalistes piemērs.

¹⁵ Indijas ārlietu valsts ministrs ir zemāka ranga ministrs (ministrs bez portfeļa), kurš pakļauts ietekmīgajam Indijas ārlietu ministram. Šobrīd Indijas ārlietu ministre ir Sušma Svaradža. Lai saprastu šī amata nozīmi, pietiek piebilst, ka neatkarīgās Indijas pirmais premjerministrs Džavaharlals Neru 17 savus amata gadus vienlaikus pildīja arī ārlietu ministra pienākumus. Savukārt Indijas ārlietu valsts ministra amatu ieņem parlamenta augšpalātas loceklis Mobāšars Džaveds Akbars, kurš 2017. gadā viesojās arī Latvijā plašākas ārvalstu tūres ietvaros, kurā tika vērtētas tālākas sadarbības iespējas ar mūsu reģiona valstīm. – *Autora piez.*

Eiropas Savienības un Ķīnas attiecības

Andžejš Kaševskis,

Ārlietu ministrijas Ārējo ekonomisko sakaru veicināšanas nodaļas

1. sekretārs

ES un Ķīnas attiecības aptver ļoti plašu jautājumu klāstu. Abpusējā sadarbība ir devusi labus rezultātus politikā, ekonomikā, kultūrā un citās jomās. Ņemot vērā abu partneru mijiedarbības intensitāti, atšķirības pārvaldes struktūrās, prioritātēs, vērtībās un skatījumā uz starptautisko sistēmu, neizbēgami pastāvēs arī atšķirīgi viedokļi par daudziem jautājumiem. Lai izmantotu pilnu sadarbības potenciālu, ES un Ķīnai būtu pragmatiski jāizvērtē sadarbības jomas, kurās to intereses visvairāk sakrīt, un jācenšas tajās atrast abām pusēm pieņemamus risinājumus.

Neskatoties uz interpretāciju atšķirībām, ES un Ķīnas attiecībām ir būtiska loma starptautiskās ekonomiskās sistēmas veidošanā un uzturēšanā. Ņemot vērā abu partneru ekonomiku ciešo integrāciju globālajos ekonomiskajos procesos, to kopīgās interesēs ir protekcionisma mazināšana un tādu starptautisko institūciju kā ANO, PTO un G20 stiprināšana.

Šobrīd viens no būtiskiem attiecības bremsējošiem aspektiem ir politiskās uzticības trūkums. Pat tādā jomā kā klimata pārmaiņas, kur ES un Ķīnai ir visas iespējas jau pašlaik būt noteicošajiem spēkiem globālā līmenī, abas puses līdz galam neuzticas viena otrai, piemēram, jautājumā par emisiju datu pārbaudi.¹ Politiskās uzticības kapitāls ir veidojams ilgtermiņā. No abām pusēm ir nepieciešama labā griba un pozitīvi sadarbības piemēri, kas, cerams, atstās labvēlīgu ietekmi uz arvien plašāku jautājumu klāstu arī citās sadarbības jomās.

Atslēgvārdi: 16+1, ārpolitika, Eiropas Savienība, ekonomika, Ķīna, starptautiskās attiecības, savienojamība, Viena josla, viens ceļš.

¹ Craig, H. (29.01.2018). Is China's Plan to Cut Emissions for Real? *Atlantic Council*. Izgūts (10.10.2018) no: <http://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/is-china-s-plan-to-cut-emissions-for-real>

Relations between the EU and China are comprehensive and globally important. It has already delivered positive and tangible results in politics, economics, culture and in other areas. Naturally, taking into account the intensity of interactions, differences in governance models, priorities, values and opinions on the nature of the international order, it is unavoidable to have disagreements on a range of issues. To unlock a full potential of cooperation the EU and China should identify areas where their interests align the most and agree on mutually beneficial course of action.

Despite the differences of interpretation, the EU and China have important role in maintaining and shaping world's economic system. As economies of both partners are strongly integrated into global economic processes, they have a common interest in reducing protectionism and strengthening institutions such as G20, WTO and UN.

One of the main obstacles for the advancement of the EU – China relations is a lack of political trust. Even in the area of climate change where the EU and China are perfectly positioned to assume global leadership – the partners do not completely trust each other for example on the issue of emissions verification. Building political trust is a long-term process. It requires a demonstration of good will and positive examples which, hopefully, will have a spillover effect to other areas of cooperation.

Keywords: 16+1, Belt and Road, China, connectivity, economics, European Union, foreign policy, international relations.

Ievads

Eiropas Savienība (ES) un Ķīna ir nozīmīgi spēlētāji starptautiskajā arēnā, un to pieņemtie lēmumi un rīcība atstāj ietekmi uz globāliem procesiem. Abu pušu attiecības oficiāli tika nodibinātas pirms 40 gadiem, savukārt pirms 15 gadiem tās sasniedza stratēģiskās partnerības līmeni. Īpaši iespaidīgi ir savstarpējās tirdzniecības rādītāji – ES ir Ķīnas lielākais partneris pēc tirdzniecības apgrozījuma, savukārt Ķīna ES šajā ziņā ir otra nozīmīgākā valsts pēc ASV. Pēc Eiropas Komisijas datiem preču tirdzniecības vērtība vien pārsniedz 1.5 miljardus EUR dienā.² Politiskā līmeņa sadarbību raksturo regulāras augstākā un darba līmeņa amatpersonu tikšanās un plašs

² European External Action Service. (16.07.2018). EU-China Relations factsheet. Izgūts (10.10.2018) no: https://eeas.europa.eu/topics/external-investment-plan/34728/eu-china-relations-factsheet_en

institucionalizētu mehānismu kopums, kas ietver gan stratēģiska līmeņa konsultācijas, gan specializētus dialogus dažādās jomās. Papildu stimulu ciešākiem kontaktiem dod arī pēdējā laika ģeopolitiskā nestabilitāte, ko ir radījusi iepriekš ierasto starpvalstu ekonomisko attiecību modeļu un savā ziņā arī politisko sadarbības principu pārskatīšana. Šādos apstākļos gan ES, gan Ķīna ir ieinteresētas padziļināt savstarpējo sadarbību, lai līdzsvarotu ārējās nenoteiktības pieaugumu.

Eiropas Savienības un Ķīnas 20. samits

Šī gada nozīmīgākais notikums divpusējās attiecībās bija ES un Ķīnas 20. samits. Tajā tika apstiprināta abu pušu vēlme sadarboties ciešāk un iezīmēti būtiskākie dienaskārtības jautājumi.³ ES un Ķīna deklarēja apņemšanos sadarboties, lai stiprinātu daudzpolāru pasaules kārtību un likuma normās balstītu starptautisko sistēmu ar ANO kā tās centrālo elementu. Abas puses apliecināja, ka turpinās konsultācijas ārlietu un drošības jomā, lai sekmīgāk pretdarbotos izaicinājumiem Āfrikā, Tuvajos Austrumos, Āzijā, Centrālāzijā un Latīņamerikā. Tika atzīmēts sasniegtais progress un uzsvērtā ANO Drošības padomes loma Korejas pussalas jautājuma mierīgā risināšanā. Puses bija vienprātis par nepieciešamību saglabāt vienošanos par Irānas kodolprogrammu – Kopīgo visaptverošās rīcības plānu (JCPOA) – kā būtisku globālās ieroču neizplatīšanas sistēmas daļu un daudzpusējās diplomātijas panākumu.

ES un Ķīna īpaši uzsvēra atvērtas un liberālas globālās tirdzniecības sistēmas saglabāšanas nozīmi un savu opozīciju protekcionisma un vienpusējas rīcības tendencēm. Šajā kontekstā būtiska loma tiek atvēlēta Pasaules Tirdzniecības organizācijas (PTO) noteikumu ievērošanai un darba grupas izveidei par organizācijas reformas jautājumiem. Divpusējās tirdzniecības sadarbības veicināšanai ES un Ķīna vienojās kopīgi risināt godīgas konkurences, tirgus pieejas, pārprodukcijas un intelektuālo īpašumtiesību aizsardzības jautājumus. Savienojamības jautājumā abas puses vienojās koordinēt savas aktivitātes, īpaši veicinot sinerģiju starp Ķīnas iniciatīvu *Viena josla, viens ceļš* (angļu val. – *Belt and road (BRI)*) un ES Investīciju plāna un

³ European External Action Service. (17.07.2018). Joint statement of the 20th EU-China Summit. Izgūts (10.10.2018) no: https://eeas.europa.eu/delegations/china_en/48424/Joint%20statement%20of%20the%2020th%20EU-China%20Summit

paplašinātā TEN tīkla projektiem. Tika sasniegts progress arī jautājumā par Visaptveroša Investīciju līguma noslēgšanu – notika apmaiņa ar sākotnējiem tirgus pieejas piedāvājumiem.

Nozīmīga loma samitā tika pievērsta vides un enerģētikas jautājumiem. Vispirms ES un Ķīna vienojās par sadarbību emisijas tirdzniecības sistēmu funkcionēšanā, kā arī izstrādāja deklarāciju par klimata pārmaiņām un tīro enerģiju, kas tika pievienota kopīgajam paziņojumam. Deklarācijā ir pausta apņemšanās sadarboties Parīzes vienošanās ietvertu nostādņu īstenošanā. ES un Ķīna norādīja uz gatavību uzņemties lielāku atbildību tādos globālos vides jautājumos kā piesārņojuma mazināšana, sugu daudzveidības saglabāšana, nelegālā koku izciršana un zemes resursu noplicināšana. Enerģētikas jomā puses apņēmās lielāku uzmanību veltīt pārējai uz atjaunojamiem enerģijas resursiem. Kā perspektīva joma tika atzīmēta sadarbība aprites ekonomikas jomā, par šo jautājumu arī tika parakstīts atsevišķs saprašanās memorands. Tajā paredzēts izveidot atsevišķu augsta līmeņa politisko dialogu ar mērķi koordinēt attiecīgās politikas, kas veicina ilgtspējīgu ekonomisko attīstību un efektīvu resursu izmantošanu.

ES un Ķīna vienojās arī stiprināt savstarpējos cilvēku kontaktus, ko plānots panākt, gan rīkojot tematiskas aktivitātes, piemēram, šis gads ir ES–Ķīnas tūrisma gads, gan turpinot darbu ar migrācijas jautājumiem. Tika pārrunāti arī cilvēktiesību jautājumi.

Eiropas Savienības un Ķīnas attiecību izaicinājumi

Analizējot samita kopīgo paziņojumu, uzmanību piesaista ne tikai plašais tēmu spektrs un iezīmētais tālākās attīstības virziens, bet arī tajā ietvertais vēstījums par abu pušu skatījumu uz notikumiem starptautiskajā sistēmā. Nozīmīgs ir pats fakts, ka šogad, atšķirībā no dažiem iepriekšējiem samitiem, pusēm vispār izdevās vienoties par kopīgu paziņojumu par samita rezultātiem. Iepriekšējos gados galvenais šķērslis kopīga paziņojuma pieņemšanai bija atšķirīgās nostājas jautājumā par tirgus ekonomikas statusa piešķiršanu Ķīnai.⁴ ES uzskatīja, ka Ķīna nav izpildījusi nepieciešamos priekšnosacījumus šī statusa saņemšanā, savukārt Ķīna uzstāja, ka šis statuss

⁴ Deutsche Welt. (02.06.2017). EU, China joint statement founders on trade status. Izgūts (10.10.2018) no: <https://www.dw.com/en/eu-china-joint-statement-founders-on-trade-status/a-39099535>

tai pienākas automātiski, atbilstoši PTO Pievienošanās līguma 15. punktam, un aicināja Eiropas Savienību pildīt saistības, ko tā esot uzņēmusies. Pusēm bija grūtības atrast kopsaucēju arī citos jautājumos – no sadarbības tērauda pārprodukcijas samazināšanā līdz domstarpībām par Visaptverošā Investīciju līguma sarunu gaitu. Ņemot vērā, ka tirgus ekonomikas statusa piešķiršana Ķīnai šī gada samita noslēguma dokumentā vispār nav pieminēta, jāsecina, ka abas puses kompromisa vārdā ir vienojušās šo jautājumu pagaidām atlikt.

Tā vietā noslēguma dokumentā ir uzskaitīti vairāki aktuāli starptautiskās politikas jautājumi, kur puses demonstrēja vienprātību iepretim ASV pēdējā laika politikai. Lai arī ASV tekstā nekur netika pieminēta, ir noprotams, ka tieši pret to tika vērsta kritika par vienusējū rīcību un starptautiskās tirdzniecības sistēmas graušānu, par lēmumu izstāties no Parīzes vienošanās par klimata pārmaiņu novēršanu un atteikšanos no Irānas kodolprogrammas vienošanās, pat neskatoties uz neatkarīgo novērotāju viedokli, ka Irāna pilnībā izpilda tās uzņemtās saistības. Visos trīs punktos ES un Ķīna pauda gatavību kopējai rīcībai. Šāds pavērsiens radīja spekulācijas, ka abas puses varētu vienoties par pretdarbību ASV politikai ne tikai retorikas līmenī bet arī, piemēram, kopīgi vērstoties PTO pret ASV praksi piemērot tarifus precēm no ES un Ķīnas.⁵ Taču, neskatoties uz šķietamo nostāju līdzību, kopīgā paziņojuma teksts slēpj būtiskas atšķirības abu pušu izpratnē par sadarbības raksturu un vēlamo rezultātu.

Svarīgākais ir jautājums par pieeju tirgum un godīgas konkurences nodrošināšanu. Ķīna visvairāk ir interesēta, lai tās precēm nebūtu šķēršļu ienākšanai ES tirgū un atsevišķas produktu grupas netiktu pakļautas antidempinga prasībām. Ķīnu arī neapmierina ES plāns ieviest investīciju skrīninga mehānismu, kas attiektos uz investīcijām no trešajām valstīm. Ķīnas ieskatā tas būtu ekonomiskās attiecības traucējošs mehānisms.⁶ ES savukārt ir likusi skaidri noprast, ka tā vairs nav gatava samierināties ar esošo stāvokli, kad, neskatoties uz daudzajiem solījumiem, Ķīna turpina vilcināties ar

⁵ EURACTIV. (03.07.2018). China presses Europe for anti-U.S. alliance on trade. Izgūts (10.10.2018) no: <https://www.euractiv.com/section/economy-jobs/news/china-presses-europe-for-anti-trump-alliance-on-trade/>

⁶ Hartmann, C. (13.09.2017). China expresses concern over EU push to curb foreign takeovers. Reuters. Izgūts (10.10.2018) no: <https://www.reuters.com/article/us-eu-juncker-china/china-expresses-concern-over-eu-push-to-curb-foreign-takeovers-idUSKCN1BT0SL>

savas ekonomikas atvēršanu ES uzņēmumiem un investīcijām. ES norāda, ka Ķīna, aizbildinoties ar attīstības valsts statusu, izmanto dažādas administratīvas un beztarifu barjeras, lai nodrošinātu negodīgas konkurences priekšrocības saviem uzņēmumiem. Piemēram, tādos sektoros kā telekomunikācijas, autorūpniecība, finanses, ārvalstu investīcijas tiek ierobežotas vai stingri regulētas, taču Ķīnas uzņēmumiem ES valstīs samērojami ierobežojumi nepastāv.⁷ Tiek norādīts arī uz Ķīnā pastāvošo praksi izmantot pieeju tirgum un sertifikācijas prasības kā intelektuālā īpašuma un sensitīvās tehnoloģijas iegūšanas veidu.⁸ Problēmas būtība ir šāda: lai iegūtu iespēju pārdot preces Ķīnas tirgū, ārvalstu uzņēmumam tiek prasīts vai nu atsevišķās nozarēs veidot kopuzņēmumu ar Ķīnas uzņēmumu, vai arī produkta sertifikācijas laikā atklāt ar intelektuālo īpašumu saistītu informāciju. ES uzņēmēji pauž bažas, ka ar šādu praksi tiek izvilināts komercnoslēpums un pēc kāda laika tādas pašas vai arī uz iegūto tehnoloģiju balstītas preces sāk ražot Ķīnas uzņēmumi un izplatīt ne tikai Ķīnas, bet arī trešo valstu tirgos. Negodīgs valsts atbalsts un dumping ir vēl viena no ES pretenzijām. Problemātiskākie sektori no ES skatupunkta ir tērauda, alumīnija ražošana un ķīmiskā rūpniecība.⁹ Pēc būtības ES vērtējums Ķīnas rīcībai ekonomikas jomā ir ļoti līdzīgs ASV pretenzijām, atšķiras tikai problēmas risinājums – ES nav izvēlējusies piemērot tarifus Ķīnas eksporta precēm.

ES ar zināmām bažām vēro arī Ķīnas aktivitātes BRI ietvaros. Neskatoties uz Pekinas apgalvojumiem par pretējo, pastāv viedoklis, ka BRI ir ģeopolitiskas stratēģijas sastāvdaļa, kuras ietvaros Ķīna ar investīcijām infrastruktūras projektos ārvalstīs gan atbalsta pati savu ekonomiku, gan arī veido politiskas un finansiālas atkarības. Kritika ir vērsta pret iniciatīvas ietvaros uzsākto projektu ekonomisko, sociālo, vides un finansiālo ilgtspēju, kā arī dalības noteikumiem iepirkumos, kur ir ievērojamas priekšrocības Ķīnas

⁷ European External Action Service. (28.09.2017). Time to rise above the noise and reap the full potential of EU-China economic relations. Izgūts (10.10.2018) no: https://eeas.europa.eu/delegations/china/32964/time-rise-above-noise-and-reap-full-potential-eu-china-economic-relations_en

⁸ Phys.org. (20.06.2018). Survey: Companies in China feel pressure to give up tech. Izgūts (10.10.2018) no: <https://phys.org/news/2018-06-survey-companies-china-pressure-tech.html>

⁹ European Commission. (20.12.2017). Commission staff working document on significant distortions in the economy of People's Republic of China for the purposes of trade defence investigations. Izgūts (10.10.2018) no: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2017/december/tradoc_156474.pdf

uzņēmumiem. Atsevišķi pētījumi Ķīnas uzņēmumu daļu līdzšinējos BRI projektos vērtē 90% robežās.¹⁰ Labākai koordinācijai starp ES un Ķīnu ir izveidota Savienojamības Platforma, kuras ietvaros notiek konsultācijas par abpusēji interesantiem savienojamības projektiem, taču šim mehānismam līdz šim nav izdevies mazināt skeptisko noskaņojumu par BRI ES. Atbildot uz aicinājumiem rīkoties stratēģiskāk, Eiropas Komisija ir publicējusi savu redzējumu par Eiropas un Āzijas savienojamību. Jaunajai stratēģijai vēl ir nepieciešams iegūt visu dalībvalstu atbalstu un vēl nav skaidrs finansējuma modelis, taču tai ir potenciāls piedāvāt reģiona valstīm ES interesēm atbilstošu alternatīvu savienojamības infrastruktūras attīstībai.¹¹

Politiskā līmenī Ķīna atkārtoti ir deklarējusi savu atbalstu ES integrācijai un izteikusi vēlmi pēc spēcīgas ES kā uzticama partnera starptautiskajā vidē. Taču šķiet, ka Eiropā šie paziņojumi vairāku iemeslu dēļ tiek uztverti ar zināmu daļu skepses. Prezidents Sji Dzjinpins (*Xi Jinping*) ir deklarējis, ka Ķīnai ir jāklūst starptautiski redzamākai un aktīvi jāpiedalās globālās pārvaldes sistēmas reformēšanā un attīstīšanā.¹² Sekojot šim uzstādījumam, pēdējo gadu laikā Ķīnas ārpolitika ir kļuvusi arvien uzstājīgāka un noteiktāka. Ķīnas rīcība, arvien redzamāk rīkojoties savu interešu aizstāvēbai un ar lielāku pārliecību piedāvājot starptautiskajai sabiedrībai savu attīstības modeli kā alternatīvu, tajā skaitā liberālajai demokrātijai, nav radusi atbalstu ES.

Daudz kritikas par ES vienotības graušanu ir izskanējis sakarā ar Ķīnas un 16 Centrālās un Austrumu Eiropas valstu sadarbības formātu (16+1). Kritiķi uzskata, ka, izmantojot tirdzniecības un investīciju solījumus, Ķīna mēģina ietekmēt formāta valstu (11 ES dalībvalstu un 5 ES kandidātvalstu) politiku tai vēlāmā virzienā. Oponenti savukārt norāda uz formāta atklātību, Ķīnasniecīgo ekonomisko klātbūtni formāta valstīs, un uzsver, ka 16+1 ir papildinošs elements vispārējām ES–Ķīnas attiecībām.

¹⁰ The Economist Intelligence Unit. (19.06.2018). Participation of foreign firms in the BRI. HSBC. Izgūts (10.10.2018) no: <https://www.business.hsbc.com/belt-and-road/participation-of-foreign-firms-in-the-bri?cid=HBUK:DM:S2:CMB:L11:O:1:1806:007:ChinaIntl>

¹¹ Cameron, F. (19.09.2018). Europe's Answer to China's Belt and Road. *The Diplomat*. Izgūts (10.10.2018) no: <https://thediplomat.com/2018/09/europes-answer-to-chinas-belt-and-road/>

¹² The Washington Post. (25.10.2017). Xi Jinping just made it clear where China's foreign policy is headed. Izgūts (10.10.2018) no: https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2017/10/25/xi-jinping-just-made-it-clear-where-chinas-foreign-policy-is-headed/?utm_term=.4c81149e57db

Taču jāatzīst, ka kopējas nostājas formulēšana atsevišķos ar Ķīnu saistītos jautājumos pēdējā laikā ES ir kļuvusi par arvien lielāku izaicinājumu. Piemēram, kopīgi paziņojumi cilvēktiesību jomā vai Dienvidķīnas Jūras jautājumā. Zīmīgi, ka šie jautājumi ir saistīti ar kopīgiem ES principiem un vērtībām – jomu, kur nevajadzētu būt grūtībām sasniegt vienošanos –, taču atsevišķu dalībvalstu nostājas dēļ ES kopējā nostāja vai nu tiek ievērojami vājināta vai tās nav vispār.

II

INTERVIJA

Kanāda ir stratēģiskais partneris

Intervija ar Eiropas Savienības vēstnieku Kanādā Pēteri Ustubu

Ina Strazdiņa,

Latvijas Radio Briselē

“Statistika rāda, ka Eiropas Savienības un Kanādas tirdzniecības līgums jeb CETA attīstās labi. Gada laikā ES eksports uz Kanādu ir pieaudzis par aptuveni 7,1 procentu. Jāņem vērā, ka, lai pilnībā izmantotu CETA iespējas, ir vajadzīgs ilgāks ieskriešanās periods,” saka Eiropas Savienības vēstnieks Kanādā Pēteris Ustubs. Viņš mudina arī Latviju nestāvēt malā, bet izmantot līguma iespējas. Pēc pirmā Kanādā aizvadītā gada saruna ar vēstnieku Pēteri Ustubu par Eiropas Savienības (ES) un Kanādas ciešajām saiknēm – vai un kā tās ietekmē ASV politikas maiņa, kā Kanādā atbalsojas “Brexit” un vai izskan arī Latvijas vārds.

Kā šobrīd attīstās aizvadītajā gadā noslēgtais Eiropas Savienības un Kanādas brīvās tirdzniecības līgums jeb CETA?

Šī saruna patiesībā notiek ļoti interesantā laikā, jo 21. septembrī mēs atzīmējam pirmo gadadienu, kopš Eiropas Savienības un Kanādas tirdzniecības līguma pagaidu stāšanās spēkā. Pirms gada mēs to atzīmējām Monreālā kopā ar Kanādas tirdzniecības ministru un Eiropas Savienības valstu vēstniekiem un šogad septembrī līguma ietvaros Monreālā notika jau pirmā ministru padome. Statistika rāda, ka ES un Kanādas tirdzniecības līgums attīstās labi. Gada laikā ES eksports uz Kanādu ir pieaudzis par aptuveni

7,1 procentu. Manuprāt, šāds pieaugums gada laikā ir labs rādītājs, turklāt tas ir vērojams gandrīz visās ES dalībvalstīs. Latvijas gadījumā eksporta pieaugums gada laikā ir ap 22 procentiem, kaut gan šeit jāsaprot, ka tas ir no relatīvi zema līmeņa. Tāpēc no vienas puses varbūt šķiet, ka tas ir ļoti liels pieaugums, bet, ja salīdzinām dinamiku ar divām pārējām Baltijas valstīm, Latvijai tas ir viszemākais. Kaut arī aviācija un aviācijas transporta detaļas nav daļa no CETA līguma, ir vērts atzīmēt, ka, piemēram, vienā no Kanādas provincēm, Kvebekā, Latvija šobrīd ir sestais lielākais eksporta tirgus. Tas ir tādēļ, ka kompānijai “airBaltic” tiek piegādātas Bombardier C sērijas lidmašīnas. Vai Latvijas uzņēmējiem ir vērts skatīties uz Kanādu? Es sacītu, ka noteikti – gan skatīties, gan domāt. Es redzu dinamiku arī citu valstu tirdzniecībā ar Kanādu. Interese ir liela, un ES apgūst Kanādas tirgu. Jāņem vērā, ka, lai pilnībā izmantotu CETA iespējas, ir vajadzīgs ilgāks ieskriešanās periods. Viens otrs Eiropas uzņēmums šobrīd stipri vēro, kā attīstās sarunas naftas līguma ietvaros starp Kanādu, ASV un Meksiku, lai pieņemtu lēmumu gan par investīcijām Kanādā, gan vērotu un skatītos, kā Kanāda var tikt izmantot nākotnē kā tirdzniecības platforma, no kuras preces var tikt eksportētas uz Ziemeļamerikas kontinentu. Latvijai arī nevajadzētu stāvēt malā, bet redzēt to kā iespēju.

Iepriekš ir izskanējis, ka CETA varētu būt kā paraugs ES un Lielbritānijas sadarbībai pēc “Brexit”. Vai tā varētu būt?

Šobrīd tiek laužts ļoti daudz šķēpu un “Brexit” ir dienas kārtībā pašā augstākajā ES un Lielbritānijas politiskajā līmenī, tādēļ no manas puses nebūtu profesionāli komentēt, kas un kā starp ES un Lielbritāniju varētu attīstīties, taču ir skaidrs, ka par šo tēmu tuvākajās nedēļās un mēnešos mēs dzirdēsim daudz. Vienu gan es varu teikt ar pilnu pārliecību – nākamās Lielbritānijas un Kanādas attiecības tiks balstītas uz CETA līguma formātu un struktūru.

Vai tas, ka ASV aizvien vairāk atsakās no starptautiskiem līgumiem un arī ir ieviesušas tirdzniecības kvotas, satuvina ES un Kanādu?

Šeit man ir jāpiemin daži nozīmīgi datumi. Pirmkārt – 2016. gada 30. oktobris. Labi atceros to dienu. Tad vēl strādāju Briselē un nodarbojos ar Kanādas attiecībām. Tā bija diena, kad Briselē parakstīja CETA un SPA, kas ir stratēģiskās partnerības līgums ar Kanādu. Nākamais datums ir 2016. gada

8. novembris, kad par ASV prezidentu kļuva Donalds Tramps. Šos divus notikumus šķir tikai deviņas dienas. Varbūt tajā brīdī, kad parakstījām līgumus ar Kanādu, nešķita, ka datums un laiks ir tik stratēģiski būtisks. Šodien, divus gadus vēlāk, šiem līgumiem starp ES un Kanādu ir pilnīgi cita nozīme. Abas puses vieno ļoti daudz kas, bet ir viena fundamentāla lieta – tas, ka mūsu interesēs ir saglabāt multilaterālo globālo sistēmu, vai tas būtu PTO, vai NATO, vai EDSO, vai Parīzes nolīgums klimata pārmaiņu jomā. Visas šīs lietas Eiropu un Kanādu pašreizējā ģeopolitiskajā situācijā tikai satuvina. Kanāda nav tikai attāls partneris okeāna otrā krastā. Kanāda ir reāls stratēģiskais partneris.

Vai ir gaidāms vēl kāds ES un Kanādas vēl ciešākas satuvināšanās solis? Nav noslēpums, ka jau pirms vairāk nekā desmit gadiem izskanēja viedokļi, ka Kanāda varētu pat pievienoties ES, neraugoties, ka tā atrodas citā kontinentā un arī ģeogrāfiski ir tālu. Vai šī ideja vēl pavid?

Pirmkārt, ja kāda valsts būtu 25 kilometru attālumā no ES, vai mēs šo valsti uzskatītu par iespējamo ES kandidāti? Domāju, ka jā. Ja mēs skatāmies kartē un to rūpīgi izvērtējam, tad atklājam, ka Kanāda atrodas 25 kilometru attālumā no Francijas jurisdikcijā esošajām salām – Senpjēras un Mike-lonas. Tās atrodas 25 kilometru attālumā no Ņūfaundlendas, un ir astoņu salu arhipelāgs, no kurām divas ir apdzīvotas. Tā ir 242 kvadrātkilometru liela teritorija ar 6080 iedzīvotājiem. Līdz ar to mēs varam teikt, ka Kanāda ir tieša Eiropas Savienības kaimiņvalsts. Ir vērts atcerēties, ka ir sala, kas atrodas Neirsa šaurumā, kas ir tikai 22 jūdzes plats un atrodas starp Kanādu un Grenlandi. Šauruma vidū atrodas Hansa sala, pavisam neliels akmens krājums, tikai klints ar 1,2 kvadrātkilometru lielu teritoriju, kas ir zināmā mērā neatrisināts Kanādas un Dānijas robežu jautājums, jo abas valstis, atbilstoši starptautisko tiesību normām, var prasīt, lai šī sala būtu tām piederoša, kam, protams, ir tālejošas sekas tālākā kontinentālā šelfa noteikšanā. Maijā Kanāda un Dānija vienojās, ka izveidos kopēju darba grupu, lai pēc iespējas ātrāk vienotos, kā šīs robežas jautājums starp abām pusēm tiks atrisināts. Starptautiskajās jūras tiesībās tas ir ļoti nozīmīgs jautājums. Dānija ir ES dalībvalsts, līdz ar to mēs varam teikt, ka Eiropas Savienībai ir pat savs teritoriālais disputs ar Kanādu.

Vēl ir jāatceras, ka 53 procenti no Kanādas iedzīvotājiem vēsturiski ir cēlušies no Eiropas. Mēs varam runāt par aptuveni 5 miljoniem iru, 6 miljoniem

angļu vai 4,8 miljoniem skotu, vai 4,6 miljoniem franču, vai 5,5 miljoniem itāļu, vai 3,3 miljoniem vācu izcelsmes kanādiešu. Visiem ES dalībvalstu iedzīvotājiem ir kāda saikne ar Kanādu, arī Latvijā, jo Kanādā ir aptuveni 30 000 cilvēku ar Latvijas izcelsmi. Saliekot šīs visas lietas kopā, šķiet, mēs nevaram izslēgt, ka Kanāda kādreiz varētu pievienoties Eiropas Savienībai, bet, pirms tas varētu tikt apspriests un par to varētu tikt domāts, manuprāt, patlaban ir pietiekami daudz darāmā, gan implementējot CETA, gan izmantojot stratēģiskās partnerības līgumu. Tās mums šobrīd ir galvenās prioritātes.

Cik liela kopumā Kanādā ir interese par ES lietām? Kā tas ir jūtams?

Uz šo jautājumu var atbildēt no dažādiem skatupunktiem. Pirmkārt, Eiropas Savienība ir globāls spēlētājs ar globālu ietekmi, vai tas attiecas uz tirdzniecību, klimata politiku vai citām stratēģiski globāli svarīgām tēmām, tādēļ Kanādai ir ļoti liela interese par to, kas notiek Eiropas Savienībā, piemēram, ES likumdošanas kontekstā. Pozīcija, ko ES ieņems Pasaules Tirdzniecības organizācijas vai ANO, EDSO vai citas organizācijas ietvaros, noteikti atstās kādu globālu ietekmi. Protams, ka Kanādai no sava likumdošanas un sava politiskā viedokļa ir svarīgi redzēt, ko ES dara, kurā virzienā redz savas politikas attīstību. Piemēram, datu aizsardzība, kas bija ES un visās dalībvalstīs un pat globāli ļoti plaši apskatīts temats. Šis jautājums nav pagājis garām arī Kanādai, jo tām kompānijām, kas vēlas darboties ES tirgū, protams, ir jāņem vērā ES prasības attiecībā uz datu aizsardzību. Tajā pašā laikā ir arī iekšējā diskusija, ņemot vērā ES pieņemtos lēmumus, par to, kā attīstīsies Kanādas datu iekšējā attīstības plūsma, kur varētu būt interese pārņemt vai iedziļināties tajos likumos, ko ES ir pieņēmusi no savas puses. Otra lieta ir partnerība. Ir daudzas jomas, kur varbūt likumdošanai nav galvenā loma, taču ES un Kanāda var būt partneres ļoti daudzos jautājumos. Piemēram, nesen Kanādā notika G7 ministru sanāksme par okeāniem, enerģētiku, klimata pārmaiņām un vides aizsardzību, un ir pašsaprotami, ka Kanāda un ES uz šo problēmu skatās pilnīgi identiski no tā paša skatupunkta. Tas nozīmē, ka mēs esam ieinteresēti pēc iespējas tuvāk sadarboties un veicināt globālo attīstību tajā virzienā, kāda ir noteikta mūsu politikā, vai tas attiecas uz plastikas piesārņojumu okeānos, vai Arktikas klimata pārmaiņām, vai okeāniem un okeānu aizsardzību, vai tas attiecas uz enerģētiskās politiku globālajā līmenī. Kanāda šobrīd ir G7 prezidējošā valsts, un tas

nozīmē, ka dialogs starp ES un Kanādu visos iespējamajos G7 dienas kārtības jautājumos ir ļoti strukturēts un pamatīgs. Protams, ir arī jāatceras, ka ES ir 500 miljonu patērētāju liels tirgus, kurā, protams, ir ļoti ieinteresēti arī Kanādas uzņēmumi, tādēļ tirdzniecības tēma likumdošanā nevarēs paiet garām Kanādas uzņēmumiem. Bet, protams, mēs esam globāli partneri arī daudzās citās tēmās, piemēram, runājot par mākslīgo intelektu. Kanāda ir izveidojusi superklasterus, kas nodarbojas ar mākslīgā intelekta jautājumu padziļinātu izpēti. Šī bija viena no tēmām, par ko diskutēja arī G7. Mākslīgā intelekta tēma tuvākajās desmitgadēs nekur nepazudīs. Ap to būs daudz jautājumu, par kuriem diskutēs ES un globāli. Un atkal – Kanāda kā viens no partneriem, kas attīsta un spēlē aktīvu lomu mākslīgā intelekta attīstībā, un tas noteikti būs temats, pie kura abas – ES un Kanāda – aktīvi sadarbosies. Jau pieminētais “Brexit”. Kanāda vēro procesus, kas notiek ES, kā attīstās sarunas. Kanādai būs jāveido attiecības ar ES arī pēc “Brexit”, un varbūt te neko daudz mainīt nebūs nepieciešams, bet jebkurā gadījumā tā ir tēma, par ko diezgan bieži nākas dzirdēt gan no Kanādas politiķiem, gan iedzīvotājiem. Protams, ir arī tādas lietas kā kibernetika, hibridkara elementi, vēlēšanu ietekmēšana, dezinformācijas kampaņas – tās ir tēmas, kas neiet garām Kanādas dienas kārtībai un, protams, par tām mēs daudz un padziļināti runājam arī ikdienas politiskajos kontaktos gan parlamentā, gan ar valdību, ministriem, atbildīgajiem ierēdņiem. Dialogs ar Kanādu ir ļoti plašs. Ja man būtu jānosauca tēma, kurā ES ar Kanādu nesadarbojas, tad tas man tiešām prasītu ilgu laiku. Mēs sadarbojamies pat kosmosā.

Vai Kanāda ir interesants gala mērķis darba meklētājiem un studentiem no ES?

Eiropas studentiem ir ļoti liela interese par Kanādu un iespējām studēt šajā valstī, taču mēs neesam vienīgie. Ir liels studētgrībētāju skaits no Indijas, Ķīnas, kas katru gadu ierodas Kanādā, lai studētu Kanādas universitātēs. Un skaits turpina pieaugt. Universitāšu līmenis Kanādā ir ļoti augsts, un tāds ir arī pieprasījums pēc iespējām tajās studēt. Eiropas Savienībā mums ir attīstīta mobilitātes programma, Erasmus programmas un citas. Mēs gribētu, lai Kanādas studenti brauktu un studētu Eiropas augstskolās, kas atvērtu iespēju studentu apmaiņai, taču man jāsaka, ka ir jāsastopas ar zināmu inertumu no Kanādas studentu puses attiecībā uz vēlmi studēt Eiropā. Kanāda ir vairāk

intraverta, nekā ekstraverta, un tas attiecas ne tikai uz Kanādas studentu vēlmi doties uz ES, bet arī uz ASV vai Āziju. Kas attiecas uz darba meklētājiem, tad jāmin vairāki fakti. Kanāda patlaban ir sasniegusi vienu saviem labākajiem rezultātiem nodarbinātības politikā. Bezdarba līmenis Kanādā patiesībā diezgan būtiski samazinās, kas nozīmē, ka Kanādas uzņēmumi meklē darba rokas jebkur pasaulē. Kanādas valdība ir aktīva smadzeņu piesaistē. Cilvēki ar labiem diplomiem un izglītību piesakās uz dažādām imigrācijas programmām un ļoti bieži tiek laipni gaidīti Kanādā dažādos starptautiskos uzņēmumos. Bet ir provinces, kurā bezdarba līmenis ir stipri augstāks nekā ES, un tur atrast darbu, protams, būs daudz grūtāk. Jebkurā gadījumā cilvēkiem, kuriem ir interese par Kanādu, ir jāgatavojas ļoti aukstām ziemām un ļoti karstām vasarām.

Kā Latvijas vārds izskan Kanādā?

Latvija ir viena no tām ES valstīm vai pat globāli, kas 12 mēnešu laikā ir apmeklēta premjera, ģenerālgubernatora, ārlietu, aizsardzības ministra līmenī, kā arī ir bijušas neskaitāmas parlamentāriešu vizītes. Ja palūkojamies, cik daudz kopumā ir bijušas Kanādas vizītes Latvijā, tad man ir grūti iedomāties otru tādu valsti pat pasaulē. Šajās attiecībās Latvijai ir ļoti prominēta loma un, protams, ar katru vizīti Latvijas vārds izskan. Taču nozīme ir ne tikai tam. Piemēram, vakar Kanādā uzturējās Spānijas premjers un, kad es lasu Spānijas un Kanādas premjeru kopējo preses ziņojumu, arī tajā ir pieminēta Latvija. Varētu šķist – kāds gan tur sakars? Bet Spānija ir daļa no Kanādas vadītājiem NATO spēkiem Latvijā. Uzmanās dažādās pieņemšanās Latvijā piemin arī Kanādā akreditētie vēstnieki. Vai tā būtu Spānija, Albānija vai citas valstis, kuras ir kopā ar Kanādu Latvijā, to uzskata par ļoti lielu sasniegumu un sadarbības simbolu. Tādēļ Latvijas vārds šajās aprindās ir labi zināms un ir visur klātesošs. Gada laikā, kopš esmu Kanādā, man diezgan daudz arī sanāk ceļot pa valsti un tikties ar cilvēkiem. Agri vai vēlu tik uzdots jautājums, no kurienes es esmu. Un man jāsaka, ka nav tādas vietas Kanādā, kur cilvēki nezinātu par Latviju un latviešiem gan angļiski, gan franciski runājošo daļā. Latvija ir atstājusi ļoti nozīmīgu pienesumu arī Kanādas universitātēs. Bieži nākas dzirdēt, ka ir bijusi latviešu izcelsmes profesore tajā un tajā universitātē. Ar daļu no šiem profesoriem, kuri joprojām ir aktīvi akadēmiskajā vidē, nākas arī saskarties vizišu laikā. Latviešu izcelsmes cilvēki

strādā arī Kanādas administrācijā, līdz ar to tā ir vēl viena no iespējām veidot dialogu un sadarbības. Un tad ir cita daļa – kanādieši, kuri ir strādājuši dažādos projektos, tajā skaitā arī Latvijā, uzreiz pēc Berlīnes mūra sabrukšanas un mūsu neatkarības atgūšanas. Ar viņiem arī šad un tad sanāk satikties. Viņi atceras astoņdesmito gadu beigas un deviņdesmito gadu sākumu un to, kā Kanāda bija aktīva mūsu valstī. Un, protams, ir arī kanādieši, kuri apceļo Eiropu, kuri ir bijuši Latvijā, Rīgā. Bet laikam viena no emocionālākajām un personiskākajām manām tikšanās reizēm bija Kanādas Arktikā, kur dzīvo trešās vai pat ceturtās paaudzes latvieši, kuri no Latvijas ir devušies prom ar kuģiem 1916., 1917. un 1918. gadā un kuri patiesībā nav piedzīvojuši Latvijas pirmo neatkarību, bet dzīvo Kanādas Ziemeļos, inuītu teritorijās, un uzskata sevi kā nākušus no Latvijas.

Kādi ir ES vēstnieka Kanādā uzdevumi? Vai tie paredz arī intensīvu ceļošanas grafiku?

Dienas ir ļoti garas un nedēļas ir ļoti īsas. Kad skatos kalendārā un apziņos, ka jau gadu esmu Kanādā, es saprotu, ka nejūtu, kā aiziet laiks, jo tas ir ļoti noslogots. ES vēstnieks, pirmkārt, nodarbojas ar ES interešu pārstāvību. Te mums dziļāk ir jāskatās, kas ir ES pilna kompetence, kas ir dalītā kompetence ar dalībvalstīm, un katrā no šīm tēmām vai nu man ir jāpārstāv simtprocentīgi ES sarunās ar Kanādas institūcijām vai, ja tā būtu dalīta kompetence, tad kopā ar dalībvalstīm. Otrkārt, tās ir regulāras tikšanās ar ES dalībvalstu vēstniekiem. Otava ir viena no ES ļoti labi pārstāvētām galvaspilsētām, jo te atrodas 26 ES valstu vēstnieki un tādēļ darbs ar viņiem man ir ikdienas daļa, runājot par tēmām, kas ir aktuālas gan ES, gan Kanādai. Šobrīd Kanāda ir prezidējošā valsts G7 un tas nozīmē, ka ar Kanādu notiek dažāda līmeņa tikšanās – gan samiti, gan ministru sanāksmes, kas ir ļoti atbildīgs laiks arī ES vēstniekam. Un, kā jau sākumā minējām, šis ir pirmais gads, kad tiek izpildīts un piemērots CETA līgums, un mēs diezgan agri aizvadītā gada septembrī, oktobrī vienojamies ar Kanādas ārlietu ministriju, ka veiksime kopēju CETA prezentāciju Kanādas uzņēmumiem, dažādām organizācijām, lai izstāstītu, kas CETA ir un kā šis līgums strādā. Jebkurā pasākumā, ko Kanādas ārlietu ministrija veic dažādās Kanādas provincēs, vienmēr piedalās ES delegācija un ES vēstnieks, lai runātu par šo līgumu un sniegtu savu vīziju, cik svarīgs tas ir. Man bija privilēģija ar Kanādas ārlietu ministru un dažiem

no Kanādā akreditējamiem vēstniekiem būt Arktikā, lai savām acīm redzētu, ko nozīmē reālas klimata pārmaiņas. Ļoti bieži mēs varam lasīt ziņojumus par to, ko tad klimata pārmaiņas nozīmē, bet, atrodoties Arktikā, ļoti tuvu Ziemeļpolam, jāsaka, ka redzēt savām acīm, ko klimatiskās pārmaiņas reāli nozīmē cilvēku dzīves ikdienā, emocionāli ir pavisam citādāk.

LATVIJAS INTERESES EIROPAS SAVIENĪBĀ

